

פרשיות מטות-מסעי

שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים תוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע

דינים הנוהגים מר"ח עד התענית
באור הפטרת מטות מסעי

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
התשפ"א
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה

נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ראש הישיבה שליט"א

פרשיות מטות-מסעי

התשפ"א

דינים הנוהגים מר"ח עד התענית

א. משנכנס אב ממעטים בשמחה^[א], ולכן ישראל שיש לו משפט עם נכרי ישתדל לרחות משפטו עד לאחר תשעה באב^[ב]. וכן מי שצריך לעבור ניתוח, והוא ניתוח שאפשר לדחותו עד אחר תשעה באב, כדאי שידחה הניתוח^[ג].

ב. משנכנס אב ממעטין במשא ומתן. ולכן אדם אמיד שעסקיו להרווחה יותר מכדי פרנסתו, ימנע ממשא ומתן בימים אלו. ומי שיכול שלא לפתוח חנותו בימים אלו עדיף^[ד].

ג. בנין של ציור וכיור שנעשה לנוי או להרוחה בעלמא, אסור. על כן אסור לצבוע הדירה מר"ח אב, ומכל מקום בתי כנסיות ובתי מדרשות ותלמודי תורה מותר, דהוי צורך מצוה^[ה].

ד. יש להמנע מלקנות או להזמין ריהוט חדש או כלים חדשים וכיוצא בזה, אע"פ שיגיעו לביתו רק לאחר תשעה באב. אמנם דבר האבד, כגון מכירות בזול, שעלול להפסיד הרבה אם לא יקנה, מותר. ומטעם זה מותר ג"כ לחתום חוזה לקניית או שכירות דירה בימים אלו, לפי שאינו יודע אם יזדמן לו אח"כ^[ו].

עיונים והארות

לעסוק ובאיזה מותר.
[ה] כתב השו"ע (סי' תקנא סעי' ב') מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן וכו' או בנין של ציור וכיור.

וכתב הב"ח (ש"א פר' דברים אות ג) וז"ל: הא דאסרו בציור וכיור היינו בין בציור וכיור שעושים בבנין, בין מה שעושים בעצים כמלאכת הנגרים, ואפילו שאר בנין שאינו ציור וכיור אם הבנין הוא להרווחה דינו כציור וכיור, דאפילו אם התחיל קודם אסור לעשות מר"ח, מיהו בבית הכנסת יכולים לבנות אפילו ערב מ"ב ואפילו ציור וכיור דצורך מצוה הוא.

[ו] מרן השו"ע (שם) כתב, מר"ח עד התענית

[א] משנה בתענית (כו): שו"ע (סי' תקנא סעי' א).
[ב] גמ' בתענית (כט): אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי – לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה. וכ"כ השו"ע (שם) וז"ל: ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי כותי, לישתמיט מיניה דריע מזליה.
[ג] מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ב פר' דברים הלכה א).

[ד] מו"ר האור לציון (ח"ג פכ"ו תשובה א) וז"ל: ראוי למי שיכול, למעט בעיסוק בסחורה ועסקאות כספים מראש חדש אב.

ועיין לקמן בהלכה ד' באיזה משא ומתן אסור

עיונים והארות

מותר.

וכתב שם עוד (בביאורים) מותר לקנות ספרים חדשים, אע"פ שהוא שמה בהם, שכיון שהוא דבר של מצוה מותר. וכן מותר לקנות ארון ספרים, להשתמש בו לצורך הספרים, וכן מותר לקנות רהיטים חדשים הנוצצים לו להשתמש בהם, בימים אלו.

וכן כתב בא"ח (שם אות ב) וז"ל: הא דאמרו ממעטין במו"מ מר"ח עד ט"ב היינו של שמחה כגון צרכי חופה, אבל שאר מו"מ של מסחר וכיוצא עושין כדרכן ואין חוששין.

אולם האור לציון (שם) כתב וז"ל: ויש להמנע מקניית רהיטים מראש חדש אב, ואף לא להזמין את הרהיטים, אף שלא יקבל אותם אלא לאחר תשעה באב, אלא אם כן המחירים עולים ויגרום לו הפסד מזה. וכן ספרים, ראוי להמנע מלקנותם אלא אם כן צריך להם עכשיו או שחושש שלא ימצאם לאחר זמן או שיתייקר.

וכתב בביאורים, הנה מסתמות דברי מרן משמע שסובר שכל משא ומתן יש למעט. וראה גם בב"י שם. וכן בשו"ע (בס"י תקנד סעי' כב) לענין פרקמטיא להרויח ולהשתכר בתשעה באב, שבמקום שנהגו לעשות, מותר, אלא שממעט, שאפי' משנכנס אב ממעטין מלישא וליתן. וראה גם בדברי הרמ"א (בס"י תקנא סעי' ז). ובב"י (שם) כתב שלא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל, ע"ש בטעם הדבר. וראה בב"ח ובט"ז (שם ס"ק א) שכתבו טעם למנהג, שבזמן הזה שיש לנו מס מלך ושרים הכל כדי חיינו. וראה גם במ"ב (שם ס"ק יא). ועל כל פנים ראוי להמנע מריבוי משא ומתן בימים אלו, דהיינו לעסוק בסחורה ובעסקאות כספים וכדומה, וכמשמעות דברי מרן. ומי שאפשר לו שלא לפתוח חנותו, עדיף טפי. וראה בב"י שם בזה. ובכלל כל זה קניית רהיטים וכדו', שלא יקנה בימים אלו כדי

ממעטים במשא ומתן, ובכנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו, או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים לצל להסתופף בצילו, או מיני הדם ומיני אהלים. ואם היה כותלו נומה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות.

ובב"י שם הביא מחלוקת בפירוש ממעטים במשא ומתן, שדעת התוס' במגילה היינו משא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה וכיוצא בהם, אבל שאר משא ומתן שרי. ודעת התוס' ביבמות, ריבוי משא ומתן קא אסר, שימעטו יותר מבשאר ימים.

ועיין למו"ר מופת הדור בחו"ע (שם בהלכות משנכנס אב ממעטין בשמחה במקורות ההלכה א) וזת"ד: כתב מרן הב"י, ועכשיו לא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל משנכנס אב, ונראה שהם מפרשים שלא נאסר אלא משא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה וכיו"ב, כאותה הסברא שדחו התוס' (יבמות מג. ד"ה מלישא וליתן). ומפני כך היו נושאים ונותנים כדרכם. ולפ"ז עכ"פ צריכים להזהר במשא ומתן של שמחה. ע"כ. והמ"ז (ס"ק א) כתב שאין די בזה, שהרי עינינו הרואות שגם בצרכי חופה אינם ממעטין, אלא נראה הטעם להתיר בזמן הזה, משום שיש עלינו משא מלך ושרים. וכ"כ הב"ח בשם מהרש"ל. ע"כ. וכ"כ הא"ר (ס"ק ב) בשם מהרש"ל והב"ח. ומ"מ לדינא יש לחוש למ"ש מרן הב"י למעט במשא ומתן של שמחה. וכ"כ ההלכה וז"ל: וצריך למעט במשא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה וכיו"ב, ולהמנע מלקנות תכשיטי כסף וזהב, ושלא לבנות בית חתנות לבנו, והוא הדין למי שבונה בית לנוי ולהרוחה. (הר"ן סוף פ"ק דתענית, והרב המגיד פ"ג מהל' תעניות ה"ח). אבל הבונה לצורך מגורים לו ולמשפחתו ברוכת הילדים, ומרחיב את ביתו,

ה. אין נושאים נשים, ואין עושין סעודת אירוסין מר"ח עד התענית. אבל ליארס בלא סעודה מותר, שמא יקדמנו אחר.יז.

ז. מר"ח ועד התענית לא יקנו בגדים חדשים, ואפילו אם קונים על מנת ללבושן אח"כ. מיהו אם נקדעו בגדיו ואין לו אחרים. או כשיש עתה לקנות בזול מאד, ולאחר תשעה באב לא יהיה במחיר הזה מותר לקנות חדשים.יח.

ז. בגדים שאינם חשובים, ובכלל זה גרבים ונעלי בית וכדומה, מותר לקנותם. וכן מותר לחדש נעלי הגומי אף בתשעה באב עצמו.יט.

עיונים והארות

רשאי למכור, וכמו שנתבאר.
[I] שו"ע (ס' תקנא סעי' ב). מ"ב (ס"ק טז) וכה"ח (ס"ק לח).

[II] כ"כ הרמ"א (סי' תרנא סעי' ז) וה"ה דאסור לקנות. וכתב המ"ב (ס"ק טז) אפילו דעתו שלא ללבושן עד אחר ט"ב ודומיא דאסרינן לעיל לענין כיבוס אפילו במכבסן להניח. וכ"כ הבה"ח (ס"ק קג). וכתב האול"צ (ח"ג פכ"ו תשובה ב) וז"ל: ואולם אין בכלל כל זה תיקון בגדים או נעלים שנקדעו. ומותר לתקנם ולתפרם לאחר ראש חודש, ואף בשבוע שחל בו ט"ב. וכן כתבו במטה יהודה שם אות ז' ובמועד לכל חי סימן י' אות י"ח ובבא"ח פרשת דברים אות י', ע"ש. (וראה עוד במחזיק ברכה שם אות י"א בשם היעב"ץ). וכן מותר לקנות בגדים ונעלים אם עומדים להתייקר, וראה גם בבא"ח (שם אות ב). וכן יש להתיר לקנות נעלים חדשות כשנקדעו נעליו ואין לו נעלים אחרות.

[III] אול"צ (שם) וז"ל: וכן מותר לקנות גרבי נשים, כיון שאינם בגד חשוב. וכן מותר לקנות נעלי גומי חדשות לתשעה באב, ואף לחדש אותם בתשעה באב. וראה גם בכה"ח (שם ס"ק צו-צז). אולם דעת המ"ב (ס"ק מה) דמותר ללבושן מ"ז בתמוז ועד ר"ח אבל לא בשבוע שחל בו ט"ב.

למעט במשא ומתן. ואף הומנת הרהיטים, אף שלא יקבל אותם אלא לאחר תשעה באב, ג"כ היא בכלל משא ומתן.

מ"מ דבר האבד, כגון מכירות בזול, שעלול להפסיד הרבה אם לא יקנה, מותר. וכמו שפסק הבא"ח (שם) וז"ל: הא דאמרו ממעטין במו"מ מר"ח עד ט"ב היינו של שמחה כגון צרכי חופה, אבל שאר מו"מ של מסחר וכיוצא עושין כדרכן ואין חוששין, ואפילו צרכי חופה אם רוצה לקנות דבר שלא יוכל לקנותו אחר ט"ב, או דבר שאין שהות לעשותו אחר ט"ב, מותר. וה"ה דבר שיוכל לקנותו אחר ט"ב אלא שעתה נמצא לו בזול שא"א לקנות בערך זה אח"כ, מותר לקנות קודם ט"ב. וכ"כ האול"צ (שם) וז"ל: ועל כל פנים, אם הוא דבר האבד, כגון שהמחירים יעלו הרבה וייגרם לו הפסד, או שהוא דבר שלא ישיג אותו לאחר תשעה באב, ודאי שרי, שהרי אף בת"ב מותרת מלאכת דבר האבד, וכמבואר בשו"ע (סי' תקנד סעי' כג). לכן מותר לקנות דירה ולחתום על חוזה, ואף בת"ב, דהוי דבר האבד, שמא יקדמנו אחר. וכן מותר לעבור דירה בימים אלו, שאין איסור של שמחה אלא באופנים שאמרו חז"ל. ואולם קבלן המוכר דירות, לא ימכור מראש חודש אב, כדי למעט במשא ומתן. ורק אם הוי דבר האבד, כגון שצריך לכסף מזומן

ה. אסור לתפור בגדים חדשים או לייצר נעלים, מר"ח ועד התענית.

ז. המנהג לכבס הבגדים וללבוש בגדים מכובסים מראש חודש עד שבוע שחל בו תשעה

באב, ובני אשכנז היוצאים ביד הרמ"א נהגו להחמיר (יא).

י. מנהג בני ספרד בארץ ישראל, שאין נמנעים מרחיצת הגוף בתמין ובסבון אלא בשבוע

שחל בו יוב.

עינים והארות

כלה, ורשאות לתפור את הבגדים לאחר ראש חודש אב. (וראה במ"ב שם ס"ק מ"ו ובכה"ח שם ס"ק ל וס"ק לג וס"ק קא).

[יא] שו"ע (שם סעי' ג) וז"ל: שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא להניחו לאחר מ' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור; וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה; ואפי' מטפחות הידים והשלחן, אסור. וכתב הרמ"א, ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית.

[יב] שו"ע (שם סעיף מז) וז"ל: יש נוהגים שלא לרחוץ מר"ח, ויש שאין נמנעין אלא בשבת זו. עכ"ל. וכתב האול"צ (שם פכ"ז תשובה ה) ומנהג בני ספרד בארץ ישראל כדעה שניה, שלא לרחוץ בשבוע שחל בו תשעה באב, אבל לפני שבוע זה רוחצים כרגיל. ועל כן אף שבני אשכנז מחמירים בערב שבת חזון כדעת הרמ"א שם, בני ספרד רוחצים בערב שבת חזון במים חמים וסבון כרגיל. ולפנים היו גם מבני ספרד שנהגו בזה כהרמ"א, אבל כיום המנהג פשוט להקל. ודעת הבא"ח (דברים אות מז) דנוהגים מר"ח כדעת הרמ"א.

וכתב שם הרמ"א דמי שרגיל לרחוץ בכל ער"ש מותר לרחוץ ג"כ בער"ש חזון.

[יג] שו"ע (שם סעי' ז) וז"ל: יש אומרים שאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת זה, ויש להחמיר בזה מראש חודש. וכתב האול"צ (שם), ואולם נראה, שיש מקום להקל לתפור בגדים, אם התחלת התפירה היתה לפני ראש חודש אב, שכיון שהמקור שלא לתפור הוא מדאיתא בירושלמי דלא למשתי עמרא, שהוא התחלת מעשה עשיית הבגד, וראה גם בב"י שם בשם התרומת הדשן שבתחילת אריגת הבגדים איכא שמחה בדבר, ע"ש. א"כ אף שאין ראייה נמורה מכאן, מכל מקום יש לומר שאין להמנע אלא מהתחלת התפירה, אבל כשהתחלת התפירה היתה לפני ראש חודש אב, יהא אפשר להמשיך בתפירה. ויש להקל בזה בעיקר לבעלי מלאכה שמלאכתם בכך וצריכים לזה, כיון שהמקור הוא ממנהגא ומרן הביאו בשם י"א. (וראה ביד אפרים שם סעיף ז). וראה גם בבא"ח (פרשת דברים אות מ'). ומש"כ בבא"ח אין לו מה לאכול, היינו אין לו מה לאכול בריוח). ועל כן אם נתנו להם להכין כמה חליפות, יתחילו בכל אחת מעט לפני ראש חודש, וימשיכו את התפירה לאחר ראש חודש.

ואגודה העוזרת לכלות נזקקות על ידי תפירת בגדים בשבילן, ולאחר תשעה באב יוצאות העובדות לחופשה, ולא יוכלו לתפור לאחר תשעה באב, יש בזה מצוה רבה של הכנסת

יא. נהגו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח, לפי שבטלו הנסכים והקרבנות בבית המקדש, ואסור לפרוץ גדר ויג. ואין נמנעים אלא מב' אב ואילך, אבל בר"ח עצמו אוכלים בשר וכן מנהג ירושלים ידו.

יב. גם בשר עוף בכלל האיסור, וכן תבשיל של בשר. אמנם במקום מיוחד שיש לו חולשה, יש להקל בתבשיל של בשר וטו.

יג. לנוהגים למעום בערב שבת מהתבשילים שמבשילים לכבוד שבת, מותר למעום מהם אף שיש בתבשילים בשר. שאין מעימה כאכילה, כי מעימת התבשיל בערב שבת יסודתה בהררי קודש וזה סוד טועמיה חיים זכו וטו.

עיונים והארות

שיש בו טעם בשר במקום מיוחד אין להחמיר. [טו] מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ג). וכתב שם וז"ל כמבואר בשער הכוונות (דף סב ע"ב), שראוי לאדם למעום התבשילים מערב שבת, אם הם טובים למאכל, או שמא חסרים מלח או תבלין. ושוה כמכין סעודה למלך שטועם התבשילים אם הם טובים או חסרים תבלין כדי שיתקנם, וזה הוראה שמקבל את האורח בסבר פנים יפות. וזה סוד "טועמיה חיים זכו" וכו'. וכ"כ בשבולי הלקט (סי' פב), כי ממה שאומרים בתפלה טועמיה חיים זכו, יש סמך מכאן שצריך למעום התבשיל מערב שבת. וכן הוא בבית יוסף (סי' רפו). וכן כתב הארחות חיים (בתפלת מוסף אות א דף סה ע"ג), טועמיה חיים זכו, מצוה למעום בע"ש התבשיל של שבת כדי לתקנו כהוגן, ויהיה נאכל בתאוה.

אולם מצאתי בשו"ת התעוררות תשובה ח"ב (סימן קסט) שכתב שהואיל ומצוה למעום התבשיל בערב שבת, מותר למעום בערב שבת ולפלוט, אבל לבלוע יש להחמיר אפילו בפחות מכשיעור. ע"ש. וכ"כ בשו"ת עין אליעזר (סי' מח), שימנעם ויפלוט, אבל לבלוע לא. ע"ש. מ"מ לדינא נראה שאף לבלוע מותר, כפי מה שפסק מרן (סי' רי), שהטועם אינו צריך ברכה, ואפילו הוא בולעו.

[יג] שו"ע (שם סעי' ט) יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו; ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית, ויש שמוסיפין מי"ז בתמוז.

ובבא"ח (שם אות טו) כתב דמנהג בגדד מר"ח. וכ"פ האול"צ (שם פכ"ו תשובה ג) דכן הוא מנהג ספרד.

ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אכילת בשר ושתית יין בביאורים להלכה ב) שהמנהג לשתות יין בימים אלו וז"ל: מיהו לדידן שנתפשט המנהג להתיר שתית יין בימים אלו, וכמ"ש גאון ירושלים בספר פרי האדמה ח"ד (דף ח ע"ד), ובשער המפקד (מנהגי ירושלים, דף צה ע"א). וכ"כ השדי חמד (מע' בין המצרים סי' א אות ב). לפ"ז אין נפקא מינה בכל זה, לדידן משרא שרי.

[יד] אול"צ (שם) אולם מנהג בני ספרד לאכול בשר בראש חודש, וכמ"ש בספר פרי האדמה (ח"ד דף ח' ע"ד) והחיד"א בספרו מורה באצבע (סימן ח' אות רלג) ובספר מועד לכל חי (סימן י' אות ז'). וכן כתב בבא"ח (שם). וכ"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אכילת בשר ושתית יין הלכה א).

[טו] שו"ע (שם סעי' י) וכתב הכה"ח (ס"ק קמב) דגם לפי המנהג שכתב המג"א לאסור תבשיל

יד. בשר שנשתייר משבת חזון, ורוצה לאכלו בשבוע זו, הנה הבשר עצמו אסור. אבל יכול להאכילו לתינוקות והתבשיל בלבד אם אין בו ממשות של בשר או של שומן, אם נתבשל לכבוד שבת מותר לאכלו^[10].

טו. אע"פ שאין לאכול משירי שבת בשר ועופות, מ"מ בסעודה רביעית אם נוהג תמיד לאכול בשר מותר, ומצוה איכא^[11].

טז. מי שבירך על התיבת בשר, ושוב נזכר שבימים אלו אין לאכול בשר, יטעם מעט מן הבשר, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. שאין בטעימה כזאת לא משום שמחה ולא משום ביטול המנהג^[12].

יז. מותר לאכול בימים אלו מאכלים מחומרים טבעיים הנראים כמאכלי בשר, כגון בשר ונקניק סינטיים וכדומה. ואף בסעודה מפסקת אפשר לאכול מאכלים אלו, אלא שאז לא יאכלם אלא בצנעא. וכן מותר לאכול דגים בימים אלו, מלבד בסעודה מפסקת שאין לאכול בה דגים^[13].

עינים והארות

דבסעודה רביעית יש להקל לאכול משירי שבת, והשאר יתנו לתינוקות. אך בזאת לא יקנה יותר מהרגלו כדי שישאר לסעודה ד' ע"ש. (כה"ח שם ס"ק קמד).

[יט] מו"ר מופת הדור (שם עמוד קפת הלכה ו).

ובשו"ת יביע אומר (ח"י האו"ח סי' מא).

[כ] מו"ר האור לציון (ח"ג פכ"ו תשובה ג). וכתב שם במקורות, כיון שאין זה בכלל הגזירה, ואין אנו נזורים גזירות מדעתנו. ומכל מקום בסעודה המפסקת, שאז איסור אכילת בשר ושתיית יין הוא מדינא, כדאיתא בתענית (כו: ובשו"ע סי' תקנב סעי' א), יש להמנע מאכילת מאכלים אלו בפרהסיא, ויש לדון בזה משום מראית העין, ורק בצנעא יאכל, משום שבאיסור דרבנן לא אמרינן כל שאסור משום מראית העין אסור אפילו בחדרי הדרים, אלא בצינעא שרי, וכמו שהביא במ"ב (סי' שא ס"ק קסה), ע"ש.

ואולם דגים נהגו לאכול בימים אלו, ורק בסעודה המפסקת אין אוכלים, כמבואר בשו"ע בסימן תקנ"ב סעיף ב', ע"ש.

וכ"ד האול"צ (פכ"ו סוף הערה ד) וז"ל: ולענין טעימת התבשיל בערב שבת, הנוהג לטעום את התבשיל בכל ערב שבת, רשאי לטעום מתבשילי הבשר גם בערב שבת חזון, ואין בכך חשש, שאין זה אלא משום טועמיה חיים זכו, כמבואר בשער הכוונות דף ס"ב, ע"ש. (וראה גם בכה"ח סימן רנ ס"ק ח).

[יז] בן מסקנת הכה"ח (סי' תקנא ס"ק קמג) הדעיקר לאסור. ועיין באול"צ (שם פכ"ו תשובה ז) דכתב שהיה נראה להתיר מכיון שיש איבוד אוכלין לאכול בשר שנשתייר משבת אם הבשר יורק כשלא יאכלוהו. אלא שמעם זה לא שייך כל כך כיום, שהרי מלבד מה שאפשר ליתן את הבשר לקטנים, הרי כיום אפשר לשמור את הבשר בהקפאה עד לאחר עשירי באב. אבל התבשיל שאין בו בשר שנשתייר משבת יש להקל לאכול. ודעת מו"ר מופת הדור (שם הלכה ה) דהאוכל אחר השבת משירי הבשר שנשאר לו מסעודת שבת, יש לו על מה שיסמוך.

[יח] בן כתב בספר חיים ביד (סי' קכה אות טו) וכ"כ בספרו מועד לכל חי (סי' י' אות כ')

יח. יולדת בתוך שלשים אחר לידתה, מותרת באכילת בשר בימים אלו. וכן יש להתיר לכל חולה שאין בו סכנה וכא.

יט. בסעודת מצוה שאחר ראש חודש אב, כגון בסעודת ברית מילה, מותר לאכול בשר. וכל הקרובים של בעל הברית ריעיו ואוהביו הקרואים לסעודה רשאים לאכול שם בשר. אבל סתם בני אדם שהולכים שם אך ורק למטרה זו של אכילת בשר למלאת תאותם, הרי הם עושים מצוה הבאה בעבירה וכב.

עיונים והארות

קסג-קסה). קסג-קסה). והאול"צ (פכ"ו תשובה ד) כתב וז"ל: מראש חודש אב עד שבוע שחל בו תשעה באב מותר באכילת בשר כל מי שהיה קרוא לסעודה זו גם אם לא היתה חלה בימים אלו, וכגון הבאים מחמת קורבה או רעות. אבל אין להתיר לבאים כדי לאכול בשר בימים אלו. ובשבוע שחל בו תשעה באב אין לאכול בשר אלא בעלי המצוה והקרובים הפסולים לעדות ועוד עשרה אנשים הבאים מחמת רעות. ובכל אופן לא הותר אלא למי שאוכל במקום הסעודה, ולא למי ששולחים לו לביתו. והמברך על היין בשעת הברית, ישתה הוא בלבד מהכוס, ולא יחלק לשאר המזומנים. (ועיי"ש מה שכתב במקורות).

[כא] מו"ר מופת הדור (שם הלכה ח). והאול"צ (פכ"ו הערה ו) כתב וז"ל: ונראה שאדם חלש שצריך לאכול בשר כדי להתחזק, וכל שכן יולדת, מותרים הם באכילת בשר. אלא שאם די להם באכילת בשר עוף, יאכלו בשר עוף, שבמג"א שם ס"ק כ"ח כתב, שמי שאי אפשר לו לאכול מאכלי חלב, מותר לו לאכול בשר עוף, שלא היו מקריבים ממנו קרבן, וגם אין שמחה אלא בבשר בהמה, ע"ש. ואולם אם יש לו חוסר דם, וצריך דוקא בשר בהמה, יאכל בשר בהמה. (וראה עוד בספר מועד לכל חי סימן י' אות כ'). וכן מעבורות ומניקות, אם הלשות וצריכות לכך מותרות. אבל בלאו הכי אסורות. (וראה במ"ב ס"ק ס"א וס"ד). [כב] מו"ר מופת הדור (שם הלכה י). וכה"ח (ס"ק

זהר – בין המצרים

ח"ג דף ר"ב ע"ב

אמר רבי אבא, אדכרנא מלה חדא, דשמענא מבונינא
 קדישא, דשמע משמיה דרבי אליעזר נזכרתי דבר אחד
 ששמעתי מהגר הקדוש רשב"י ששמע משמו של רבי אליעזר הגדול. יומא חד, אתא
 לקמיה חד חפים גוי יום אחד בא לפניו אחד חכם גוי, אמר ליה סבא
 סבא אמר לו ושאל ממנו, זקן זקן שקנה חכמה, תלת בעיין (דף רכ"א ע"א) בעינא
 למתבע מנד שלש שאלות אני רוצה לשאול ממך. חד, דאתון אמרין
 דיתבני לכו בי מקדשא אחרא אחד שאתם אומרים שלעתיד במהרה יבנה
 לכם בית המקדש אחר שלישי, והא לא הוו למבני אלא תרי זמנין והרי
 לא הובטח לכם לבנות בית מקדש אלא שתי פעמים, בית ראשון ובית שני, בית
 שלישי (ובית רביעי) לא תשפח באורייתא אבל שלישי לא תמצא בתורה,
 והא מה דהוה ליה למבני, פבר אתבנון והרי מה שהיה לו לבנות לכם
 כבר נבנה לכם, ולעולם לית ביה יתיר ולעולם לא נזכר בכתוב ענין ביהמ"ק
 השלישי שהוא אחד יותר, דהא תרי בתי ישראל קרא לון קרא שהרי
 שני בתי ישראל קרא אותם הכתוב. ובתיב וכתוב כך, (חגי ב) גדול יהיה פבוד
 הבית הזה [א] האחרון מן הראשון משמע האחרון הוא השני ואחרי האחרון

אין עוד.

עיונים והארות

ואמר לו לך וגאל את עם ישראל, אמר להקב"ה והן
 לא יאמינו לי, אמר לו מה זה בידך ויאמר מטה,
 השליכוהו ארצה יהי לנחש, ואח"כ אמר לו הקב"ה
 הבא ירך בחיקך ויבא ידו בחיקו והנה מצורעת
 כשלג ויאמר השב ירך אל חקיך והנה שבה
 כבשרו, ויאמר לו והיה אם לא יאמינו לקול האות
 הראשון והאמינו לקול האות האחרון, ואח"כ
 כתוב והיה אם לא יאמינו לשתי האותות האלה

[א] אמנם רבותינו פירשו שאע"פ שכתוב אחרון,
 יש אחריו עוד אחרון חביב, כמ"ש אצל יעקב
 אבינו כאשר נפגש עם עשו, כתוב וישם את לאה
 וילדיה אחרונים, ואח"כ כתוב ואת רחל ואת יוסף
 אחרונים, הרי לפנינו שאפי' שכתוב אחרון יש
 אחריו עוד אחרון, והוא אחרון אחרון חביב.
 והגר"א ולה"ה תירץ זה על פי הפסוק "והיה הרם
 לכם לאות על הבתים" כאשר הקב"ה נגלה למשה

ותו ועוד שאלה יש לי, **דַּאתון אַמְרין**, **דַּאתון קַרְבין לְמַלְכָּא**
עֲלָאָה, **יְתיר מְכַל שְׂאָר עַמִּין** שאתם אומרים שאתם קרובים למלך
העליון יותר מכל שאר העמים, **מֵאן דְּמַתְקָרִיב לְמַלְכָּא** מי שהוא מקורב למלך,
אִיהוּ חָרִי תְּדִיר (יתיר), **בְּלֵא עֲעֵרָא**, **בְּלֵא דְּחִילוֹ**, **וּבְלֵא דְּחִיקוֹ**
א' הוא שמח תמיד מאוד. ב' הוא נמצא תמיד בלא צער. ג' ג'כ בלי פחד. ד' ג'כ בלי דוחק. **וְהָא**
אַתון בְּעֵעֵרָא וּבְדַחְקָא וּבִיגוּנָא תְּדִיר, **יְתיר מְכַל בְּנֵי עַלְמָא**
והרי אתם לא כן אלא תמיד אתם נמצאים בצער ובדוחק וביגון תמיד יותר מכל בני העולם.
וְאַנְן לָא אַתְקָרִיב לְן עֲעֵרָא וְדַחְקָא וְיִגוּנָא כְּלָל ואנחנו לא מתקרב
אלינו צער ודוחק ויגון כלל. **אַנְן קַרְיָבִין לְמַלְכָּא עֲלָאָה**, **וְאַתון רְחִיקִין**
מִנֵּיהּ ו"כ נראה שאנחנו קרובים למלך העליון ואתם רחוקים ממנו, **וְעַל דָּא אִית**
לְכוּ עֲעֵרָא וְדַחְקָא אַבְלָא וְיִגוּנָא, **מַה דְּלֵא אִית לְן** ועל זה יש
לכם צער ודוחק אבל ויגון, מה שאין לנו.

ותו ועוד יש לי שאלה שלישית, **דַּאתון לָא אַכְלֵי נְבִלָה וְטְרַפָּה**, **בְּגִין**
דְּתַתְּהוּוּן בְּרִיאִין, **וְגוּפָא דְּלְכוּן לְהוּי בְּבְרִיאוּתָא** שאתם לא
אוכלים נבלות וטרפות בשביל שתהיו בריאים והגוף שלכם יהיה בבריאות. **אַנְן אַכְלֵינְן**
כָּל מַה דְּבַעִינְן, **וְאַנְן תַּקִּיפִין בְּחִילָא בְּבְרִיאוּתָא**, **וְכָל**
שְׂיִיפִין דִּילָן בְּקִיּוּמֵיהוּ לא כן אנחנו, אוכלים כל מה שאנחנו רוצים נבלות וטרפות
שקצים ורמשים וכו', ואנחנו חזקים בכח ובבריאות, והאברים שלנו בקיומם ובשלמותם. **וְאַתון**
דְּלֵא אַכְלִין, **חַלְשִׁין כְּלָכוּ בְּמַרְעִין בִּישׁוּן**, **וּבַתְּבִירוֹ**, **יְתיר**
מְכַל שְׂאָר עַמִּין ואתם שלא אוכלים כל התאוות הללו האסורות, אתם חלשים כולכם

עיונים והארות

כבוד הבית האחרון מן הראשון ככל זאת אין הוא
אחרון אלא יש אחרון אחרון חביב שהוא הבית
השלישי, רואים אנחנו שאח"כ אמר לו הקב"ה קח
מים מן היאור ויהפך לרם.

ולקחת מים מן היאור ונהפכו לרם, ובכל זאת
היתה מכת דם אחרי שני האותות האלו אפי'
שכתוב אחרון, וז"ש והיה הדם לאות על הבתים
שהם שני בתי מקדשות שאפי' שכתוב גדול יהיה

בחלאים רעים, ושבורים יותר מכל שאר העמים. **עָמָא דְסַנֵי לְכוּן אֱלֹהֵכוּן בְּכֹלָא** מכאן מוכח שאתם עם ששונא אתכם האלהים שלכם בכל ואין צד של אהבה כלל. **סָבָא סָבָא, לָא תִימָא לִי מְדִי, דְלָא אֲשַׁמְעִינְךָ, וְלָא אֶקְבֵּל מְנַךְ** זקן זקן אל תאמר לי שום תשובה על כל השאלות הללו כי לא אשמע ממך ואין על זה תשובה. **וְקִיפָא עֵינֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאֲשַׁנְחָ בֵּיהּ, וְאֶתְעַבִּיד תְּלָא דְגַרְמִי** הרים עיניו רבי אליעזר הגדול והסתכל בו והתבונן אם יצא ממנו איזו תועלת לעם ישראל, וכיון שראה שאין בו כבר צורך, נעשה גל של עצמות.

פִּינִין דְנַח רוּגְזִיָּה כיון שנח כעסו של ר' אליעזר, **אֶהְדֵּר רִישִׁיהּ וּבָכָה** **וְאָמַר** החזיר ראשו ובכה ואמר, כתוב, (תהלים ח) **יְהוָה אֲדוֹנֵנוּ מָה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכֹל הָאָרֶץ. כִּמָּה תִקְיָה חֵילָא דְשָׁמָא קְדִישָׁא, תִקְיָפָא בְּכֹל אֲרֶעָא** כמה חזק ואדיר הכח של השם הקדוש חזק ואדיר בכל הארץ, **וְכִמָּה חֲבִיבִין מְלִי דְאֹרִייתָא** וכמה אהובים דברי התורה, **דְלִית לָךְ מְלָה זְעִירָא דְלָא תִשְׁכַּח לָהּ בְּאֹרִייתָא** שאין לך דבר קטן ושאלה הקטנה ביותר וכן מעשה שנעשה בעולם שלא תמצא לו שורש ורמז בתורה, **וְלִית מְלָה זְעִירָא דְאֶתִיָּא בְּאֹרִייתָא, דְלָא נִפְקַת מִפּוּמִיָּה דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ואין לך דבר קטן שנמצא בתורה שלא יצא מפיו של הקב"ה. **מְלִין אֵלִין דְשָׂאל תְּהוּא רְשָׁע, אָנָּא שְׂאֵלְנָא יוֹמָא חַד לְאַלְיָהּוּ** דברים אלה ששאל אותו גוי, אני שאלתי יום אחד את כולם מאליהו הנביא זכור לטוב, **וְאָמַר דְהָא בְּמַתִּיבְתָא דְרַקִיעָא, אֶתְסַדְרוּ קַמִּיָּה דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְהָכִי הוּא** ואמר לי שהרי בישיבה של מעלה ברקיע נסדרו אלה הדברים ונשאלו לפני הקב"ה וכך היא התשובה עליהם.

דְכַד נִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם שכאשר יצאו ישראל ממצרים, **בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַעַבְד לֹזַן בְּאֲרֶעָא, כְּמִלְאֲכִין קְדִישִׁין לְעִילָא** רצה הקב"ה לעשות אותם בארץ כמלאכים קדושים למעלה, **וּבְעָא**

למבני לון ביתא קדישא ורצה לבנות להם בית המקדש, ולגהתא ליה
 מגו שמי רקיעין, ולנטעא לון לישראל, נציבא קדישא,
 בגוונא דדיוקנא דלעילא ולהוריד את בית המקדש מן השמים ולנטוע את ישראל
 נטע קודש כדוגמת הדיוקן של מעלה. הךא הוא דכתיב זהו שכתוב, (שמות טו)
 תביאמו ותטעמו בהר גחלתך. פאן אתר באיזה מקום במכון
 לשבתך פעלת יהוה. בההוא דפעלת אנת יהוה, ולא
 אחרא באותו מקום שפעלת אתה ה' ולא אחר. מכון לשבתך פעלת יהוה,
 דא זה בית ראשון. מקדש יהוה פוננו יריך, דא זה בית שני.
 ותרווייהו, אופנותא דקודשא בריך הוא אנון ושניהם אומנות ידיו
 של הקב"ה הם בעולמות העליונים.

ומדארגיזו קמיה במדברא, מיתו וכשהרגיזו לפניו במדבר בחטא העגל
 ובמרגלים, מתו, ואכנס לון קודשא בריך הוא
 לבנייהו פארעא והכניס הקב"ה את בניהם לארץ. (אוליפו עובדיהון) ובייתא
 אתבני על ידא דבר נש, ובגין כך לא אתקיים והבית נבנה על ידי
 אדם ומשום כך לא התקיים. ושלמה הוה ידע, דבגין דהאי עובדא
 דבר נש לא יתקיים ושלמה המלך היה יודע שמשום שזה הבנין נבנה בידי אדם לא
 יעמוד, ועל דא אמר ועל זה אמר, (תהלים קכז) אם יהוה לא יבנה בית
 שוא עמלו פוננו בו, דהא לית ביה קיומא שהרי אין בו קיום.
 פיומוי דעזרא, גרם חטאה, ואצטרכון אנון למבני, ולא
 הוה ביה קיומא בימי עזרא בבנין בית שני גרם החטא שנשאו נשים נכריות והוצרכו הם
 לבנותו ולכן לא היה בו קיום. ועד פען, בניינא קדמאה דקודשא בריך
 הוא, לא הוה בשלמא ועד עכשו הבנין הראשון של הקב"ה לא היה בעולם,
 ולזמנא דאתי כתיב ולעתיד לבא כתוב, (תהלים קמז) בונה ירושלם
 יהוה, איהו ולא אחרא הוא ולא אחר. ובניינא דא אנן מחפאן,

וְלֹא בְנֵי־יִנָּא דְּבַר נָשׁ, דְּלִית בֵּיהּ קִיּוּמָא כְּלָל וּלְבַנְיָן הוּזָה אֲנַחְנוּ מַחֲכִים
ולא לבנין שנבנה בידי אדם שאין בו קיום.

בֵּית רֵאשׁוֹן, וּבֵית שְׁנִי, יְחִית לֹוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּחֻדָּא
מְלַעֲלָא בית ראשון ושני יוריד אותם הקב"ה יחד מלמעלה. בֵּית רֵאשׁוֹן
בְּאֵתְפְּסִיא בית ראשון בכיסוי כנגד הבינה המכוסה, וּבֵית שְׁנִי בְּאֵתְנַלְיָא
ובית שני בגלוי כנגד המלכות. הַהוּא בֵּית לְהוּי בְּאֵתְנַלְיָא, דְּאֵתְקָרִי
בֵּית שְׁנִי אותו בית שיהיה בגלוי שנקרא בית שני, דִּיתְחִזִּי לְכָל עֲלָמָא
אוּמְנוּתָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא שתראה לכל העולם אוּמְנוּתוֹ של הקב"ה.
חֻדָּה שְׁלִים, וְרַעוּתָא דְּלָבָא בְּכָל קִיּוּמָא ואז תהיה השמחה שלימה
וברצון הלב קיומו.

הַהוּא בֵּית רֵאשׁוֹן בְּאֵתְפְּסִיא אותו בית ראשון שהוא בכיסוי, אֲסֵתְלֵק
לְעֵילָא, עַל גְּבוּי דְּהַהוּא דְּאֵתְנַלְיָא עלה במעלתו למעלה על גבי
אותו הבית השני שהוא בגלוי. וְכָל עֲלָמָא יַחְמוּז, עֲנַנִּי יְקַר דְּסַחְרָן עַל
גְּבוּי דְּהַהוּא דְּאֵתְנַלְיָא וְכָל הָעוֹלָם יֵרְאוּ אֶת עַנְנֵי הַכְּבוֹד שֶׁמְסוּבִּים עַל אוֹתוֹ הַבֵּית
שֶׁבְּגִלּוּי, וּבְגוֹ דְּאֲנוּן עֲנַנִּין, הוּי בֵּית רֵאשׁוֹן, בְּעוֹבְדָא טְמִירָא
ובתוך אותם העננים יהיה בית ראשון במעשה נסתר, דְּסֵלִיק עַד רוּם יְקַר
שְׁמִיָּא, שְׁעוּלָה עַד רוּם כְּבוֹד הַשְּׁמַיִם וּבְנֵי־יִנָּא דָּא אֲנִן מְחַכְּאֵן וּלְבַנְיָן הוּזָה
אֲנַחְנוּ מַחֲכִים, וְאִ"כ כָּל הַפְּסוּק שֶׁל גְּדוּל יֵהִיֶה הַבֵּית הַרְאִשׁוֹן מִן הָאֲחֵרִין חוּזֵר עַל בִּיהִמ"ק הַשְּׁלִישִׁי
שהוא יהיה ב' קומות.

וְעַד כְּעַן, לָא הָוָה בְּעֲלָמָא וְעַד עַכְשָׁו לֹא הִיָּה בְּעוֹלָם כְּדַבֵּר הַזֶּה שִׁירַד בִּיהִמ"ק
מִלְּמַעְלָה, דְּאֲפִילוּ קִרְתָּא דִּירוּשָׁלַיִם לָא לִיְהוּי אוּמְנוּתָא
דְּבַר נָשׁ ואפילו העיר ירושלים לא תבנה ע"י אוּמְנוֹת יְדִיוֹ שֶׁל אָדָם, דְּהָא כְּתִיב
שְׁהָרִי כְּתוּב, (זכריה ב) וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נֶאֱמָר יְהוָה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב
וְגו'. אִי לְקִרְתָּא כְּתִיב הָכִי, כָּל שְׁכֵן בֵּיתָא, דְּאִיהוּ דִּירוּרָא

דִּילִיָּהּ אִם עַל הָעִיר כָּתוּב כִּי שֶׁתֵּרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, עַל הַבַּיִת שֶׁהוּא הַדִּירָה שֶׁל הַשְּׂכִינָה לֹא כ"ש.
 וְעוֹבְדָא דָא, הָוִי אֶתְחִזִּי לְמַהוּי בְּרִישָׁא ומעשה זה של בנין בית המקדש
 הִיָּה רֵאוּי לְהִיּוֹת בְּתַחֲלִילָה, כִּד נִפְקֹוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כֹּאשֶׁר יֵצְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל
 מִמִּצְרַיִם, וְאַסְתַּלַּק עַד לְסוּף יוֹמִין, בְּפּוֹרְקָנָא (דף רכ"א ע"ב) בְּתַרְאָה
 וּנְדַחָה עַד לְסוּף הַיָּמִים בְּגֹאֲלָה הַעֲתִידָה.

שְׂאֵלְתָא אַחֲרָא ועל השאלה השניה מי הוא הקרוב למלך, וְיִוְדָאִי אֲנִין קְרִבִּין
 לְמַלְכָּא עֲלָאָה, יִתִּיר מְכָל שְׂאֵר עַמִּין בּוּדָאִי שְׂאֲנַחְנוּ
 קְרוּבִים לְמַלְךְ הָעֲלִיּוֹן יוֹתֵר מְכָל שְׂאֵר הָעַמִּים. וְיִוְדָאִי הֵכִי הוּא, דִּישְׂרָאֵל עָבֵד
 לִזְוִן קוֹדֶשְׁתָּא בְּרִיָּדָה הוּא לְבָא דְכָל עֲלָמָא וּבּוּדָאִי שֶׁכֶּךָ הוּא שְׁהָרֵי יִשְׂרָאֵל
 עֲשָׂה אוֹתָם הַקְּב"ה כְּמוֹ הַלֶּבֶט שֶׁל כָּל הָעוֹלָם. וְהֵכִי אֲנִין יִשְׂרָאֵל בֵּין שְׂאֵר
 עַמִּין, כִּלְבָּא בֵּין שְׂיִיפִין וכך הם עם ישראל בין שאר העמים כְּמוֹ הַלֶּבֶט לְעוֹמֵת כָּל
 הָאֵיבָרִים, כְּמָה דְשְׂיִיפִין לָא יִכְלִי לְמִיָּקָם בְּעֲלָמָא אֲפִילוּ רִגְעָא
 חֲדָא בְּלֹא לְבָא כְּמוֹ שֶׁהָאֵיבָרִים לֹא יִכְּוִלִים לְהַתְקִיִּים וּלְחַיּוֹת בְּעוֹלָם רִגְעָא אַחַד לְלֹא הַלֶּבֶט,
 הֵכִי עַמִּין כְּלָהוּ, לָא יִכְלִין לְמִיָּקָם בְּעֲלָמָא, בְּלֹא יִשְׂרָאֵל כִּי
 הָעַמִּים כּוֹלֵם לֹא יִכְּוִלִים לְעַמּוּד וּלְהַתְקִיִּים בְּעוֹלָם לְלֹא יִשְׂרָאֵל, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם גּוֹף הָאֵילָן הָעֲלִיּוֹן
 וּשְׁבַעִים אוֹמוֹת יוֹנְקִים מִן עֲנַפֵּי הָאֵילָן וּמִשָּׁם נִיזוּנִים כָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם. וְאוּף הֵכִי
 יְרוּשָׁלַם בְּגוֹ שְׂאֵר אַרְעָאן, כִּלְבָּא בְּגוֹ שְׂיִיפִין וְאַף ג"כ הָעִיר יְרוּשָׁלַם
 בְּתוֹךְ הָאֲרָצוֹת כְּמוֹ הַלֶּבֶט בְּתוֹךְ הָאֵיבָרִים. וְעַל דָּא אֵיְהִי בְּאַמְצְעִיתָא דְכּוּלֵי
 עֲלָמָא. כִּלְבָּא גּוֹ שְׂיִיפִין ועל זה היא באמצעו של כל העולם כְּמוֹ הַלֶּבֶט שֶׁהוּא
 בְּאַמְצַע כָּל הָאֵיבָרִים.

וְיִשְׂרָאֵל מְתַנַּחֵן גּוֹ שְׂאֵר עַמִּין, כְּגוֹוֹנָא דְלְבָא גּוֹ שְׂיִיפִין וְעַם
 יִשְׂרָאֵל מְתַנַּחֵגִים בְּתוֹךְ שְׂאֵר הָעַמִּים כְּדוֹגְמַת הַלֶּבֶט בְּתוֹךְ הָאֵיבָרִים. לְבָא אֵיְהוּ
 רַבִּיָּדָה וְחַלְשָׁה, וְאֵיְהוּ קִיּוּמָא דְכָל שְׂיִיפִין שְׁהָרֵי הַלֶּבֶט הוּא רַךְ וְחַלְשָׁה, וְהוּא
 הַקִּיּוּם וְהַחַיּוּת שֶׁל כָּל הָאֵיבָרִים, לָא יִדַע מַצְעָרָא וְעַקָּא וְיִגְוֵנָא כְּלָל, אֲלָא

לָבַא, דְּבִיּה קִיּוּמָא, דְּבִיּה סוּכְלָתְנּוּ, וְכַל אַבְר וְאַבְר לֹא יוֹדַע מַצְעַר וְדוּחַק וּיְגוֹן, אֲלֵא רַק הַלֵּב שְׁבוּ הַקִּיּוּם וְהַחַיּוּת וְבוּ הַתְּבוּנָה, מִשָּׂא־כ שָׂאָר שְׂיִיפִין לָא אֲתִקְרִיב בְּהוּ כְּלָל וְשָׂאָר הַאִיבְרִים לֹא מִתְקַרֵּב בְּהֵם מְכַל הָאִמּוּר לַעִיל, דְּהָא לִית בְּהוּ קִיּוּמָא, וְלֹא יִדְעִין מְדִי שְׁהִי אִין בְּהֵם קִיּוּם וְחַיּוּת וְלֹא יוֹדַעִים דְּבַר. כָּל שָׂאָר שְׂיִיפִין לָא קְרִיבִין לְמַלְפָּא כִּי כַל שָׂאָר הַאִיבְרִים לֹא קְרוּבִים לְמַלְךְ, דְּאִיהוּ חֲכַמְתָּא וְסוּכְלָתְנּוּ, דְּשָׂרִיא בְּמוֹחָא שְׁהוּא הַחֲכַמָּה וְהַתְּבוּנָה הַשּׁוּרִים בְּמַח, אֲלֵא לָבַא אֲלֵא רַק הַלֵּב. וְשָׂאָר שְׂיִיפִין, רְחִיקִין מְנִיָּה, וְלֹא יִדְעִין מְנִיָּה כְּלָל וְשָׂאָר הַאִיבְרִים רְחוּקִים מִמֶּנּוּ, וְלֹא יוֹדַעִים מִמֶּנּוּ כְּלָל. כִּדְ יִשְׂרָאֵל, לְמַלְפָּא קְדִישָׁא קְרִיבִין, וְשָׂאָר עַמִּין רְחִיקִין מְנִיָּה, כִּדְ יִשְׂרָאֵל לְמַלְךְ הַקְּדוּשׁ הֵם קְרוּבִים וְשָׂאָר הָעַמִּים רְחוּקִים מִמֶּנּוּ.

שְׂאֵלְתָא אַחְרָא ועל השאלה האחרונה בענין המאכלות, דְּיִשְׂרָאֵל לָא אָכְלִי נְבִלּוֹת וְטִרְפוֹת שִׁישְׂרָאֵל לֹא אוֹכְלִים נְבִלּוֹת וְטִרְפוֹת, וְטִנּוּפָא וְלִכְלוּכָא דְּשִׁקְצִים וְרַמְשִׁים כְּשָׂאָר עַמִּין וְדַבְרִים מְטוּנְפִים וּמְלוּכְלָכִים שֶׁל שִׁקְצִים כְּשָׂאָר הָעַמִּים, הָכִי הוּא, דְּהָא לָבַא דְּאִיהוּ רַבִּיךְ וְחַלְשׁ כִּדְ הוּא שְׁהִי הַלֵּב הוּא עֵדִין וְרַךְ וְחַלְשׁ, וְיַמְלָפָא וְקִיּוּמָא דְּכָל שָׂאָר שְׂיִיפִין וְהוּא הַמַּלְךְ וְהַמְקִיִּים וְנוֹתֵן חַיּוּת לְכָל שָׂאָר הַאִיבְרִים, לָא נְטִיל לְמוֹזְנִיָּה, אֲלֵא בְּרִירוּ וְצַחוּתָא דְּכָל דְּמָא וְלֹא נוֹטֵל לְמוֹזֵן עַצְמוֹ אֲלֵא מִהַמְבוֹרֵר וְהַצַּח וְהַנְקִי שֶׁל כָּל הַדָּם, וְמוֹזְנִיָּה נְקִי וְבְרִירָא, וְאִיהוּ רַבִּיךְ וְחַלְשׁ מְכַלָּא וְמוֹזְנֵי נְקִי וּמוֹזְנֵי נְקִי וּמוֹזְנֵי נְקִי וְחַלְשׁ מְכַלָּא, וְהוּא רַךְ וְחַלְשׁ מְכַל שָׂאָר הַאִיבְרִים [ב], וְשָׂאָר פְּסוּלָת אַנְחָ לְכָל שְׂיִיפִין וְהַפְּסוּלָת שֶׁל הַמַּאכְלִים הוּא מְנִיחָ לְכָל שָׂאָר הַאִיבְרִים, וְכָל שָׂאָר שְׂיִיפִין לָא מְשַׁנְחִין בְּהָאִי וְכָל שָׂאָר הַאִיבְרִים לֹא מְשַׁנְחִים בּוֹה, אֲלֵא כָּל פְּסוּלָת

עיונים והארות

המכאוב והחלישות, וכמה שיהיה פחות עדין, יהיה יותר חזק.

[ב] ועל זה נאמר "יוסף דעת יוסף מכאוב" שככל שיש יותר דעת הוא עדין יותר, ולכן יוסף אצלו

וּבִישׁ דְּכִלְא, נְטָלִין אלא כל הפסולת והרע של כל המזון הם נוטלים, וְאֲנִין
בְּתַקִּיפוֹ בְּמַה דְּאִתְחַזִּי לֶזֶן והמה בחוזק כמו שראוי להם.

וְעַל דָּא ועל זה בכל שאר שייפין אית אַבְעָבוּעִין, שְׂאֵת או
סַפְחַת, סְגִירוֹ דְּצִרְעַת בכל שאר האיברים יש מחלות כמו אבעבועות שאת
או ספחת או נגעי הצרעת. לְלֵבָא, לָאוּ מְכָל הַיָּי פְּלוּם משא"כ בלב אין מכל אלה
כלום, אֵלָא אִיהוּ נְקִי בְּרִירָא מְכָלָא, לִית בִּיהּ מוּמָא פְּלָל אלא
הוא נקי ומזוכך מכולם ואין בו מום כלל. בְּדָ קוּדְשָׁא בְּרִידָ הוּא נְטִיל לִיָּה
לְיִשְׂרָאֵל דְּאִיהוּ נְקִי וּבְרִירוֹ דְּלִית בִּיהּ מוּמָא כך הקב"ה לקח את
ישראל שהם נקיים ומזוככים ואין בהם מום כמו הלב לגבי שאר האיברים עַל דָּא פְּתִיב
על זה כתוב, (שיר השירים ד) בְּלָךְ יַפְחָ רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ. אֲתָא רַבִּי
יוֹסִי, נְשִׁיק יְדוּי בא רבי יוסי ונשק את ידיו של ר' אבא, אָמַר, אֵילוּ לָא
אֲתִינָא לְעַלְמָא, אֵלָא לְמִשְׁמַע דָּא, דְּיָי אמר אילו לא באתי לעולם אלא
לשמוע דבר זה היה מספיק לי.

שבת קודש - חודש אב

חודש אב הוא החודש התמישי, ומבין שנים עשר צירופי הוי"ה של השנה, צירופו של
חודש אב הוא הוי"ה, היוצא מהפסוק "הסכת ושמע ישראל היום". לא בכדי סדרו
מן השמים שצירוף חודש אב סימנו הוי"ה, כי כל צירוף של אותו חודש, כאשר האדם
מכוון בו וחושב עליו, משפיע שפע גדול לאותו חודש. וידוע כי שום צירוף מ"ב צירופי
הוי"ה אי אפשר להזכיר בפה אלא אך ורק את הצירוף של חודש אב שהוא הוי"ה ב"ה,
כדי שהאדם יזכור אותו ויחשוב אותו כל החודש שעי"ז יושפע שפע של רחמים ויתמתקן
הדינים.

ומקומו של חודש אב באברים הוא בעין שמאל-עיני עיני יורדה מים, ובמזלות מזל
אריה ג' גבורה.

בחודש הזה בתשעה באב ארעו את אבותינו חמשה דברים קשים, א. נגזר על אבותינו
שלא יכנסו לארץ. ב. חרב בית מקדש ראשון. ג. חרב בית מקדש שני. ד. נלכדה
ביתר. ה. נחרשה ירושלים לאחר החרבן.

חודש אב הוא בספירת ה"הוד", ואירע בו החרבן ע"י שנהפכו אותיות הוד למפרע-דו"ה, ונתקיים הפסוק "כל היום דוה", וזה אמרו "והודי" נהפך עלי. עתה חודש אב הוא מלשון אבלות, וכן, אב - ר"ת ארור ברוך, חציו ארור וחציו ברוך, וכן א"ב - ר"ת אדם בכל שבגליות אלו נחרב בית מקדשנו ותפארתנו, אמנם לעתיד יתעלה ויהיה אב לכל החדשים, והדוה יתהפך שוב להוד והדר, וכידוע שהקב"ה ישפיע למשיח מן הוד דא"א.

וז"ש הפסוק "חטא חטא ירושלים על כן לנדה היתה", כלומר-"חטא" בשוגג, שאין לו עיקר, לכן לנדה היתה. מדוע דוקא נדה ולא שאר עריות, והביאור-כי לנדה יש לה תקנה והוא המהרה במקוה, ועוד שמותרת ביחוד, וא"כ יש תקוה לאחריה, ולכן דקדק ואמר כי רק לנדה היתה, כי עדיין יש להם תיקון.

וכידוע כי ימים אלה הם ימים קשים מאד, ועליהם נאמר הפסוק "הבאתנו במצודה שמת מועקה במתנינו", ומסביר הר"ח בעל בא"ח ע"ה הבאתנו במצודה אותיות צום ד' וה', כלומר בעוונותינו הרבים הבאת עלינו צום הרביעי והחמישי, ועי"ז שמת מועקה, שידוע שיש קליפה של עשו הנקראת צפ"ו, גי' קע"ו והיא נלחמת בעם ישראל, וכנגדה יש קע"ו פסוקים במזמור קי"ט, וכן יש קע"ו דפים בגמרא מסכת בבא בתרא. וכן יש קע"ו פסוקים בפרשת נשא, כדי להכניע את הקליפה שלא תשלוט בבני אדם.

וזה מועקה בתחילה - מ', בסוף - ה', מ"ה גי' אדם. ואותיות קע"ו באמצע גי' צפ"ו, שקליפה זו שולטת עתה באד"ם. וצריך לבטלה וזה נעשה ע"י עסק התורה, וגם על ידי שנכוין בהו"ה השולטת בחודש זה נכניע קליפה זו.

עוד נאמר על זה אבן מאסו הבונים וכו', אבן - ר"ת נכנס א"ב, מאסו הבונים הם הת"ח, אל תקרי בניך אלא בוניך, כיון שמרוב הצער מזאת הקלי', אינם יכולים לעסוק בתורה כדבעי, אמנם בעזרת ה' יתקיים בחודש זה-היתה לראש פנה שחודש אב יהיה אב לכל החדשים. ויתקיים בנו "בא יבא ברנה", "בא" - אותיות "אב".

ולכן צריך מאד מאד להשתתף בצער השכינה ולבכות כל לילה בחצות, ולומר כל התיקון כמו שסידר מו"ר האריז"ל וע"י הבכיות בונים את בהמ"ק העליון.

עיצומם של ימי בין המצרים

נמצאים אנהנו בעיצומם של ימי בין המצרים ימים קשים בהם שולטים החיצונים, ולכן צריכים אנו בהם זהירות גדולה, ולהשתדל יותר לילך בדרכי הי"ת לקום באשמורת לבכות על חרבן בית מקדשנו ותפארתנו ולאמר תיקון חצות בבכיות ותפלת

הרש"ש ולאמר סדר פטום הקטורת ועוד, ולעסוק בתורה עד זמן התפילה, ועל ידי זה ניתן עז וסיוע לשכינת עוזינו ולאקמא שכינתא מעפרא ולבטל מעלינו ומעל כל ישראל כל גזירות קשות ורעות, וראה פלא שבפרשיות אלו דשלושת השבועות מטות מסעי דברים, אין עליהם פירוש בוהר הקדוש, להראות לנו כמה קשים ימים אלו וכמה הסתר פנים יש בימים אלה, שלא זכינו לפירוש הזהר הקדוש, שהוא הכח הגדול לצאת מהגלות, וכפי שאמר רשב"י בדא יפקן מן גלותא.

מאמרי הפרשה – מטות

”וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לָהּ אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַע לְאָסֵר אֲסָר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה” (ל, ב-ג)

הלכות נדרים הן מן החמורות ביותר

אך תחילה נפתח בפרשיותינו מטות-מסעי. פרשת מטות בתחילתה מדברת על דיני נדרים ושבועות. הלכות נדרים הן מן החמורות ביותר ודוקא בהן ישנה פרצה נוראה. אנשים עולים לתורה ונודרים כך וכך לצדקה, מבטיחים צדקה להחזקת לומדי תורה, וכן כשנמצאים בצרה ר"ל נודרים נדרים כדי שהקב"ה יושיע אותם, אמנם כבוא הישועה שוכחים ומתעלמים מנדריהם, ואינם משערים בנפשם כמה תמור ונורא הוא ענין הנדרים. וכבר אמר שלמה המלך ע"ה "אל תתן את פיך לְהִטָּא את בשרך: למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך" (קהלת ה ה). ואמרו ע"ז בנמ' שבת (לי"ב ע"ב) בעוון נדרים בניו של אדם מתים כשהם קטנים ר"ל, וכן האשה נענשת, ה' יצילנו.

מעשה בענין נדרים על נער ונערה, שהחליטו להנשא וזכרתו ברית ביניהם ואמרה הבחורה שהחולדה והבאר הם יהיו עדים לכך

הגמ' בתענית (ח) מביאה מעשה על חומר עוון הנדרים. נערה אחת הלכה בדרך לביתה, והנה טעתה בדרכה והגיעה למקום שאין בו כל ישוב. היתה זו שעת צהריים, והשמש להטת במלוא עוזה, צמאה הנערה, אך לא היו לה מים להרוות את צמאונה. לפתע ראתה באר, וחבל של דלי תלוי עליה, נאחזה בחבל ושלשלה עצמה אל תוך הבאר, שתתה ממי הבאר והרוותה את צמאונה, אך כשבקשה לצאת מן הבאר, לא הצליחה. החלה בוכה, צועקת וקוראת לעזרה. עבר במקום בחור אחד ושמע את הצעקות הבוקעות מתוך הבאר, הציץ פנימה, וראה את הכלואה בתוכה. "מי את" שאל, סיפרה לו את כל אשר ארע לה, ואז שאל הבחור – אם אחליץ אותך מתוך הבאר, התסכימי להנשא לי,

כן, השיבה. העלה אותה הבחור מתוך הבאר, והשנים החליטו להנשא וכתרו ברית ביניהם. שאלה הבחורה ומי היא העד להחלטה זו, בדיוק באותו הרגע עברה במקום חולדה, אמרה הבחורה, החולדה והבאר הם יהיו עדים לכך, והשניים פנו איש לדרכו. אותה נערה אכן עמדה בהבטחתה, היא סירבה להנשא לאיש, זולת אותו בחור שחלצה מן הבור. וכשעבר זמן, והלה לא הגיע לעיר מגוריה, שמה עצמה כמשוגעת, לבל יאלצו אותה להנשא לאדם אחר. אך אותו בחור הפר את הבטחתו, הוא בא לעירו, נשא אשה אחרת ונולדו להם שני בנים. אך לא חלף זמן רב ושני הבנים מתו, אחד מהם נחנק על ידי חולדה ומת, ואילו השני נפל לבור ומת. שאלה אותו אשתו מדוע מתו שני בנינו במיתה משונה, הבין הבעל, וסיפר לה את סיפור המעשה באותה הבחורה שנפלה לבאר, ואת ההבטחה שנתן לה. כששמעה האשה את סיפורו – אמרה לו לך אל אותה נערה, שכן היא חלקך שנתן לך הקב"ה. פנה האיש אל עירה של אותה נערה, ושם נאמר לו כי משוגעת היא. הלך לאביה וסיפר לו את כל המעשה, ובסיום אמר אקה אותה לאשה, עם כל מום שיש בה. כשראתה הנערה את האיש, החלה לנהוג בשיגעון – כמנהגה, אך כשאמר לה, שני עדים יש לי – החולדה והבאר ראו, הבינה כי זה הבחור שחילצה מתוך הבאר ומיד גילתה כי היא מיושבת בדעתה, ואמרה לו אף אני באמונתי עמדתי, נשאו השניים, וזכו לבנים ולנכסים.

מעשה ברבי עקיבא שביקש ללוות ממטרוניתא אחת, והיא רצתה ערב להלוואה, אמר לה ר"ע, הקדוש ברוך הוא והים, יהיו הערבים

ומעשה ברבי עקיבא (תוספות נדרים נ' ע"א) שהיה גזבר של צדקה, וחסרו מעות בקופה, וביקש ללוות ממטרוניתא אחת. אמרה, מי יהיה ערב להלוואה, אמר לה, הקדוש ברוך הוא והים. כשהגיע זמן הפרעון, חלה רבי עקיבא. הלכה המטרוניתא לשפת הים ואמרה, רבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שהיום זמן פרעון חובו של רבי עקיבא, ואמר לי שאתה והים ערבים לפרעון. מיד גזר הקדוש ברוך הוא, ובתו של הקיסר השתגעה וזרקה לים את תיבת האוצרות שלה, נטלוה גלי הים, נשאוה והטילוה לרגלי המטרוניתא. לקחתה, ומכרה את האבנים הטובות, נטלה את המעות שכנגד חובה, ושמרה אצלה את העודף. כשהבריא רבי עקיבא בא לשלם את חובו, אמרה לו, כבר פרע לי הערב את החוב, והא לך העודף.

ואמר רבנו הבן איש חי: מהמעשה הראשון רואים אנו, מה גדול כוחו של דיבור, ולפיכך נלמד כמה עלינו להשמר בדיבורנו. כלומר, הואיל וכל היוצא מפיו של האדם עושה רושם, לכן לא יחל דברו. ומהמעשה השני למדנו, שמי שאינו מחלל את דברו, זוכה שהקדוש ברוך הוא מקיים את כל היוצא מפיו!

כל אשר ידבר האדם הוא פועל למעלה בעולמות העליונים הן לטוב הן למוטב

וכתב רבנו המהר"ח בספרו "עץ הדעת טוב" על הפסוק לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, כי כל אשר ידבר האדם הוא פועל למעלה בעולמות העליונים הן לטוב הן למוטב, שאם ידבר דברי תורה ודברי קדושה מעורר למעלה ברוחניות ובקדושה, ובורא עולמות בצד הקדושה ומלאכים טובים עושים נחת רוח לבורא יתברך, ואם ח"ו מדבר דברים אסורים, הרי הוא פועל בסמרא אחרא ח"ו, באופן דכל היוצא מפיו יעשה. והגאון חיד"א ע"ה כתב ע"ז, אם לא יחל דברו - בשיחת חולין ולשון הרע ונבלות הפה ח"ו, אז ככל היוצא מפיו, ואפילו בלא תפילה יעשה ה' משאלותיו ועליו נאמר ותגור אומר ויקם לך.

וראיתי בספר להתעדין באהבתך שהביא ב' מעשיות חשובות על זה וזו": סיפר הגר"ח קניבסקי כי ה"שאנת אריה" בסוף ימיו היה רב במיץ, ושמע שאנשים מתלחשים. שאל על מה, וענו שהנה לא ידעו שיבוא רב זקן כזה, וכמה זמן כבר יהיה אצלם... ה"שאנת אריה" היה אז בן שבעים שנה ואמר שהוא מבטיח להם עשרים שנה. ואכן כך היה שנפטר כשהיה בן תשעים. ("דרך שיחה")

סיפר הגר"ח שסיפר לו הגאון ר' מאיר קרליץ זצ"ל כי בוילנא היכן שהגר"א קבע מקום תפילתו היתה חבית עם מים לנטילת ידיים עבור הציבור. פעם אחת ניגש הגר"א ליטול ידיו ולא היו כבר מים בחבית, ראה זאת אחד הילדים, רץ מיד לביתו והביא לו מים. אמר לו הגר"א: תחיה מאה שנה! כשהגיע הלה לגיל תשעים ותשע, נחלה ולא רצה שיביאו רופא אצלו, ובהגיעו לגיל מאה שנה בדיוק, נפטר! (ר' מאיר סיפר שהכיר את היהודי בוילנא).

כל דיבור שמדבר האדם, אם הוא של מצוה נעשה מלאך קדוש, ואם הוא של טומאה, נברא מלאך רע

כתב החיד"א ("מדבר קדמות" מע' ד) בשם סבו בעל "חסד לאברהם":

כל דיבור שמדבר האדם, אם הוא של מצוה נעשה מלאך קדוש, ואם הוא של טומאה, נברא מלאך רע, ואם הוא של בטלה, נברא מלאך של בטלה. והתפילה והתורה שאדם מדבר בוקע את הרקיע ועולה למעלה. וכאשר אדם מדבר דיבור רע, מטמא את נשמתו, וחלק דיבור הקדושה עולה למקום טומאה הדומה אליו, ונשאר החלק הקדוש חבוש בבית האסורים, וכמה טורח עושה לקונו עד שמוציאו משם. וכן אמרו בזהר הקדוש (פ' בשלה) כל דיבור שיוצא מפיו של האדם מעורר למעלה אם לטוב אם לרע וכו' ע"ש.

הדיבור הוא חלק מחיות נשמתו

וכתב רבנו מה"ר חיים ויטאל זצ"ל: כל מה שמדבר האדם, הדיבור הוא חלק מחיות נשמתו. והראיה, כשיוצאת הנשמה לא נשאר לא הבל ולא דיבור, ונמצא שאותו ההבל שהוא מדבר הוא חלק נשמתו, ולכן נצטוינו שלא לדבר דברים בטלים שמפסיד בהם חלק נשמתו.

סיפר הנאון ר' מאיר שפירא זצ"ל ראש ישיבת חכמי לובלין לתלמידיו, שבהיותו רב בלובלין, ראה בפנקס החברא קדישא סיפור שמצוה לפרסמו למען ידעו כמה גדול כח התורה

לרבנו המהרש"ל (שהיה רב וראש ישיבה בלובלין לפני 400 שנה) היה תלמיד שהתאלמן מאשתו. חלפו כמה חדשים מפטירתה אך האברך עודנו מתהלך אפוף מרה שחורה. קרא לו המהרש"ל ושאלו לפשר הדבר. לאחר שהפציר בו רבות, גילה התלמיד שכאשר שכבה אשתו על ערש דוויו, הבטיח לה בתקיעת כף שלא ישא אחרת לעולם. אמר לו המהרש"ל, על פי דין תורה השבועה לא חלה, דהוה ליה נשבע לעבור על המצוה, מותר לך, וחייב אתה להקים בית בישראל. התלמיד עשה כפקודת רבו ונשא אשה, לא עברו ימים מועטים וכל לובלין היתה כמרקחה, האברך נפטר לבית עולמו. משספרו זאת למהרש"ל, ביקש להזמין את אנשי חברה קדישא, וציוה להם לעשות לאברך את טהרתו ולהתנהג בו כרגיל, וכשיהיו מוכנים להניחו בקברו, יודיעו לו. וכך עשו. לקח המהרש"ל פתקא ורשם, שלום לכם פמליא של מעלה, אני פסקתי על פי דין תורה שתלמידי מותר וחייב לשאת אשה, ואני גוזר בכח התורה שתחזירו לי את תלמידי. התם שמו, וציוה להניח הקלף ביד המת, להניחו בקבר, ולהשאיר את הקבר פתוח, ושכולם יעזבו את בית העלמין. לא עברה שעה קלה, האברך יצא מקברו בתכריכיו, והתהלך ברחובות כאילו מאומה לא קרה... כשבא המת עם תכריכיו לביתו, נבהלה אשתו וברחה לבית אביה. בבוקר שלח המהרש"ל לתלמיד שילבש בגדיו ויבוא לישיבה. כשהתלמיד בא לישיבה, פחדו התלמידים לשבת על יד מת. גזר המהרש"ל שוב בכח התורה ששר השכחה ישתלט על לובלין, וישכיה את כל הענין. וכך היה. לאחר ימים מספר נשכח כל הענין מאנשי לובלין, האברך שב להיות כאחד האדם, וזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

נלמד מכאן כמה המור עוון נדרים ושבועות, שהרי אפי' שפסקו לו שמותר לו להתחתן כי השבועה לא חלה, בכל זאת ראינו שבתחילה ב"ד של מעלה לא פטרו אותו מעונש ונענש ונפטר מן העולם הזה, ועוד נלמד כמה גדול כח החכמים שיכולים להחיות מתים בפסק שלהם ושולטים אפי' בעליונים ותובעים וגוזרים ומסכימים עמהם למעלה וכל

זה הוא כח תורתינו הקדושה. לכן נקבל עלינו להזהר מאד בשבועות ונדרים, וכן בכבוד חכמים שכמה גדול כוחם שהקב"ה גזור והם מבטלים ואפי' מחיה מתים ויהי לפלא.

מה שאנו קורין פרשת נדרים בין המצרים הוא ע"פ התיקונים (תיקו"ז קמג). דאם ח"ו כביכול נדר דלא יפרוק לון מגלותא, אזי כביכול יכול מעבד התרה.

מה שאנו קורין פרשה זו פרשת נדרים בין המצרים הוא ע"פ התיקונים (תיקו"ז קמג). אם איהו באומאה הא אבא ואמא דאינון חכמה ובינה יכולין למעבד התרה וכו'... ועל כן קוראים אנו בין המצרים פרשת נדרים, דאם ח"ו כביכול נדר דלא יפרוק לון מגלותא, אזי כביכול יכול מעבד התרה כמ"ש (ישעי' יד, כז) "ומי יפר" רצ"ל בחינת מי וכו'.

וע"כ אמר: "אלה החוקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו", רצ"ל זאת הפרשה נדרים היא העצה בין איש לאשתו – רצ"ל הן אם השי"ת כביכול נקרא בבחינת 'איש' ע"ד הקרא (משלי ז, יט) "כי אין איש בביתו" פירשו חז"ל (סנהדרין צו:) על הקב"ה, ובין אב לבתו, הן אם הוא בחינת אב ואנו ברתא דמלכא, ועל כן נקרא חודש הזה "מנחם אב", שכביכול הקב"ה מנחם את עצמו כמו אב שמנחם את עצמו. "בנעוריה בית אביה" ודרשו חז"ל (כתובות מ:) כל שבת נעורים לאביה, הנה "נעורים" פירושו מעשה נערות ושמותים הבלי עוה"ז, הנה אם האדם עושה שטותים וחטא נגד השי"ת ואח"כ לבו נשבר בקרבו ועשה תשובה, אזי הזדונות נעשים לו זכיות כמאמר חז"ל (יומא פו:) כל העושה תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות, וכו'.

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמַּטּוֹת" (ל, ב)

צדקיהו ראה לנבוכדנצר שאוכל ארנבת חיה והשביעו במזבח הפנימי שלא יגלה הדבר והתירו חכמים את שבועתו וגילה הסוד

ארז"ל, למה הזהיר משה רק את ראשי המטות ולא לכל ישראל? הנה משה רבנו ע"ה היה נביא, וידע מה שיהיה בדור שיחרב ביהמ"ק, ועל ידי מי יבוא המכשול, וראה שיהיה על ידי מנהיגי הדור שעשו התרה לשבועתו של צדקיהו שנשבע שבועה לנבוכדנצר, כמ"ש בגמרא נדרים (דף ס"ה ע"א) וז"ל: ויבא אתו כאלה וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים חיים. מאי מרדותיה? אשכחיה צדקיהו לנבוכדנצר דהוה קאכיל ארנבא חיה (ראה את נבוכדנצר אוכל ארנבת חיה), אמר ליה אישתבע דלא מיגלית עילוי ולא תיפוק מלתא, אישתבע (הישבע שלא תגלה עלי ולא יצא דבר מפוך, נשבע, ואמרו רבותינו שהשביעו במזבח הפנימי והטעם מפני שמקריבין עליו קטורת והיא לכפר על לשון הרע מעשה השאי, ורמז לזה שיהיה לו סוד זה ולא יספר לאדם דגנאי לו שעשה זה ואכזריות גדולה). לסוף הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה (היה מצטער שלא יכול לגלות). איתשיל שבועתיה (עשה התרה

לשבועתו) ואמר (וגלה את הדבר לשרים וסגנים, שנבוכדנצר אוכל ארנבת היה), ושמע נבוכדנצר דקא מבזין ליה, שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו. אמר להון חזיתון מאי עביד צדקיהו לאו הכי אישתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא (אמר להם ראייתם מה עשה צדקיה הרי נשבע בשם ה' שלא יגלה), אמר ליה איתשלי אשבועתי (עשיתי התרה לשבועתי), אמר להו מתשלין אשבועתא (ר"ל וכי יש התרה בדת ודין שלכם), אמרו ליה אין (כן). אמר להו בפניו או אפי' שלא בפניו (ר"ל צריכין שיהיו שני הצדדים – אני והוא, או לא)? אמרו ליה בפניו (ר"ל אמת הדבר צריכין את שניהם). אמר להון ואתון מאי עבידתון מאי טעמא לא אמריתון ליה לצדקיהו (אמר לסנהדרין אם כן טענתי עליכם שנשאתם פנים לדין, כמ"ש לא תכירו פנים במשפט, למה לא אמרתם לצדקיהו בתחלה שצריך להתיר בפני שנינו). מיד – ישבו לארץ ודמו זקני בת ציון, אמר רבי יצחק ששמטו כרים מתחתיהם, והגלה אותם והחריב ביהמ"ק. והראה הקב"ה למשה דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, וכשראה זה ברוה"ק עמד והזהיר אותם, ולכן לא אמר לכל ישראל, אלא וידבר משה אל ראשי המטות.

מדוע דבר משה דווקא אל ראשי המטות? אלא כיון שהם הדוגמא וההשפעה לכל עם ישראל, לכן הזהיר אותם – אתם לא תחללו את דבריכם

צריך באור, מדוע דבר משה רבנו דווקא אל ראשי המטות, דבר שלא מצינו כלל בשום מצוה ודיבור, שיפנה אל ראשי המטות.

ונראה בזה, בהקדם הענין של סמיכות פרשיות מטות ומסעי. שתי האותיות הראשונות של מטות הן מ"ט, כנגד מ"ט שערי טומאה, ושתי האותיות הראשונות של מסעי הן מ"ס, כנגד ס"מ כוחות הרע והטומאה. האותיות שנתרו הם ותע"י העולין כמספר ולילי"ת (בת זוגו של הס"מ).

דבר זה רומז לדרך עבודת השי"ת. אדם שעוסק בתורה ומסעו בתורה, הרי אפילו אם ירד ח"ו למ"ט שערי טומאה ותדבק בו קליפת לילית הרשעה וכיוצא בזה והוא ילכד ברשת הס"מ, הרי שעל ידי התורה הנקראת לחם "פת" ושעולה כמנין לילי"ת, עולה לני' שערי קדושה. ולא עוד, תיבת ופתו גם מרמזת; פ"ו שהוא כמנין שם אלהים שהוא כנגד מידת הדין, ות' הוא כנגד ארבע מאות שרי עשו ומלאכי חבלה שליווהו במלחמתו עם יעקב. שבזכות התורה הקב"ה עושה בהם שפטים ודינים, כאשר בזה גם מתעלים לני' שערי קדושה.

הוא הענין אשר מזהירה התורה "ככל היוצא מפיו יעשה". תיבת מפיו תרמוז, פו (חסר) הוא כמנין אלהים, מידת הדין, השולטת בס"מ וכת דיליה המעכבים את בני ישראל היוצאים ממ"ט שערי טומאה וזהמת מצרים, להתעלות ולהחליש את כוח עמלק על ידי

קיום כל דבר היוצא מהפה ושמירת הדיבור. כל זה מרומז כאן בתיבת אלהים (כמנין פ"ו) ובאותיות מ"י (האותיות הנותרות מתיבת מפיו) שהם עולין כנגד נ'. כלומר, מי ששומר ונוצר את לשונו, ומקיים את כל אשר יוצא מפיו, הרי שהאלוהים מעלהו ממדרגת מ"ט שערי קדושה לנ' שערי קדושה, פחות מעט, בבחינת ותחסרהו מעט מאלהים (תהלים ה, ו. נדרים לה.).

ולפי"ז יתבאר אל נכון, מדוע נאמרה פרשה זו דווקא לראשי המטות. כי הנה, לאחר שהיה פגם בראש מטה שמעון על ידי המעשה של המדינית, הרי שזה השפיע על השבט כולו, כיון שלראשי המטות ישנה השפעה ישירה על מטותם. על כן היה פגם מוכרח להרוג את ראש המטה אשר נדבק בו ממעשה בלק ובלעם, והיתה בזה נגיעה לכת ס"מ ועמל"ק ולילית, ומטרתו היתה שלא תהיה מגיפה בכל עם ישראל, ככתוב (במדבר כה, יא) ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי, כי ריחפה סכנת מגיפה על כל האומה עקב ההשפעה של ראש המטה, ובמעשיו עצר פגם את השפעת הקליפה.

ומשום כך הזהיר משה רבנו את ראשי המטות: אתם הדונמא וההשפעה לכל עם ישראל, על כן לא תחללו את דבריכם, וממילא ימשיכו כלל ישראל ללמוד ממעשיכם ומדרכיכם שלא יעשו דבריהם חול, ואז ימשכו למ"ט שערי קדושה בהלחם ה' אלהים במידת הדין בכת הס"מ ולילית ושאר מזיקים. ואז תפרד מהם אפילו קליפת עמלק הקשורה בהם ועושה שפטים בארבע מאות שרי עשו המפריעים לעבודת ה' ולתורתו, והבן.

אף לאחר מיתתו של ראש המטה המשיכה להשפיעה קליפתו ומעשיו רח"ל, עד שהקב"ה הגין על פגם ושיבה אותו

וכיון שאכן השפעת ראשי המטות היא עצומה, לכן עשה פגם את מעשהו לשם שמים ממש. היינו, לפני שהקב"ה העיד על פגם ואמר (במדבר שם) פגם וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם וגו', היו השבטים מבזים אותו ואומרים הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, לפיכך יחסו הכתוב אחר אהרן (סנהדרין פב:). הרי שאף לאחר מיתתו של ראש המטה המשיכה להשפיעה קליפתו ומעשיו רח"ל, עד שהקב"ה הגין על פגם ושיבה אותו.

לכן העיד עליו הכתוב שעשה את מעשיו לשם שמים ודחה את קליפת זמרי היונק את כוחו מבלעם ובלק שיש בהם אותיות עמלק (בי"ק בלע"ם). ובזכות זה זכה פגם להיות אליהו מלאך הברית, ובכל ברית של יהודי על ידי הסרת הערלה מכריז כי אין לו חלק ונחלה בס"מ ולילית וכת דיליה, אלא חלקו בעם ישראל ובבורא העולם, ונדבק בשכינה וזוכה לבער הקוצים המכסים את השושנה היא השכינה.

חובה על כל ראשי המטות שבבבל דור ודור, ועל כל מנהיג אשר רוח ה' בקרבנו, לקדש ולא לחלל ח"ו את דבריו, ולעמוד בדבורו העולה מכל הנ"ל, כי חובה על כל ראשי המטות שבבבל דור ודור, ועל כל מנהיג אשר רוח ה' בקרבנו, לקדש ולא לחלל ח"ו את דבריו, ולעמוד בדבורו. ואף מצינו ביעקב אבינו ע"ה שנדר (בראשית כה, כ) אם יהיה אלהים עמדי וגו'. ובוה יעשה האדם נדר לתורה שיהיה לו עול לקיים את דבריו ולא לשכחם ח"ו, שהרי מצינו חומר גדול בזה, כי בעוון נדרים בניו של אדם מתים (שבת לב:) ובניו נעשים ערבים לתורתו של אדם, ולכן לא יחלל ח"ו את דבריו.

ואף אם האדם נודר ואחר כך עושה התרת נדרים, הרי הוא מראה את אמונתו בתורה ובהקב"ה. שהרי הוא מקיים את מה שנאמר על ידי משה רבנו ואף מצינו התורה הוא חרד, ואינו עושה את דבריו חולין, ומקדש את מעשיו. ואם עושה כן, הרי הוא זוכה שבורא העולם מסייע בידו להתחזק בתורה וביראת שמים.

ואם ח"ו ראשי המטות ומנהיגי הדור אינם שומרים על דיבורם, הרי בראשונה הקליפה והטומאה נדבקת בהם רח"ל. אבל כאשר הם דוחים את הקליפה על ידי עיסוקם בתורה ומקדשים דיבורם ומעשיהם לבלתי חללם ח"ו, הרי הקב"ה נלחם בס"מ ולילית וכת ארבע מאות דילם ועושה בהם שפמים. ובוה הם משפיעים על כל כלל ישראל הדבק בהם ובדרכם ומעלים את כל בני ישראל למ"ט שערי קדושה.

יש ראשים שמביאין אנשי דורם לידי טובה, ויש ראשים שמכשילין את אנשי דורם ברעה

יש ראשים שמביאין אנשי דורם לידי טובה, ויש ראשים שמכשילין את אנשי דורם ברעה, יש דור מתוקן ורועה מעוות, זה דורו של מנשה, שנאמר וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה אל פה (מלכים ב' כא' טז), בבבל פירשו שהרג ישעיה, ובארץ ישראל אמרו שעשה צלם משוי אלף בני אדם, ובכל יום ויום הורג את כולן, אמר רבה בר בר חנה שקולה מיתתו של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו, (וזה כפי שפירשו שהרג את ישעיה).

דור מעוות ורועה מתוקן, זה דורו של שמואל, שאמר לו הקב"ה שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם (שמואל א' ח' ז) דור מעוות ורועה מעוות, זה דורו של צדקיהו, שנאמר ויהיו מעליבים במלאכי אלהים (דברי הימים ב' לו' טז).

דור מתוקן ורועה מתוקן, זה דורו של משה שהאמינו בקב"ה ובשליחותו, שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות יד' לא), לפיכך אין הדבר תלוי אלא בראשים, שכן כתוב

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם (דברים כ"ט ט) אלו הראשים המנהיגים את העם, אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ (במדבר ל"ד יח), וכן השבועות והנדרים לא ניתנו אלא על ידי ראשים, שנאמר וידבר משה אל ראשי המטות.

כל המועל בשבועות, כופר בהקב"ה ואין לו מחילה לעולם הבא

אומרת המשנה באבות – היה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם, ועוד גרסינן בספרי בפסוק (ויקרא י"ט יב) ולא תשבועו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (שמות כ' ז) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, יכול אין חייבין אלא על שם המיוחד בלבד מניין לרבות כל הבינויים, תלמוד לומר בשמי, כל שם שיש לי, וחללת את שם, מלמד ששבועת שוא הוא חילול ה', וגרסינן במדרש תנחומא כל המועל בשבועות, כופר בהקב"ה ואין לו מחילה לעולם הבא, שנאמר (שמות כ' ז) כי לא ינקה.

מעשה בינאי המלך שהיו לו ב' אלפים עיירות, וכולם נחרבו על שבועת אמת, כיצד, אומר אדם לחברו, בשבועה, שאני הולך כך וכך במקום פלוני ואשתה כך וכך במקום פלוני, והיו הולכין ומקימין שבועתן, ונחרבו, ומה הנשבע באמת כך, הנשבע בשקר, על אחת כמה וכמה.

ובתיקונים, בחומר עון שבועות אמרו זה לשונם: אבל אחרים שמוציאים מפיהם הבל של שבועה, נאמר עליהם כי רבים חללים הפילה, ואלו נקראו חללים, כי הם מחללים את ה' ומוציאים דברים בטלים מפיהם, וכן אלו שמדברים שקר, או נשבעים לשקר, ומזכירין שמו בחנם ולשקר, בונים בנינים שמוציאים אותם מן העולם, וזה שאמר לשוא הכיתי את בניכם, או לאלו האנשים שמוציאים מפיהם דברי שקר, ושבועות שקר, טוב להם, שלא היו באים לעולם, עמדו כל החברים ואמרו הרחמן יצילנו מזה.

הנודר לעשות מצוה המלאך ההוא תלוי ועומד, וצער הוא לו, עד שיגמר מעשה המצוה ההיא

כתב מהרח"ו ושמעתי מפי מורי ע"ה ענין נאות בענין נדרים, אמר, שהנודר לעשות מצוה, הנה באמירתו יברא מלאך אחד, אבל לא תגמר הווייתו, עד שיתקיים גמר המצוה, שנודע שהעושה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד, והנודר ואינו משלם נדרו, נמצא שהמלאך ההוא תלוי ועומד, וצער הוא לו, עד שיגמר מעשה המצוה ההיא, והרוצה שתפלתו תהיה נשמעת ובקשתו תעשה, ישתדל להשלים נדריו, בדכתיב (תהלים נ' יד) זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך, וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני, וכן כתוב בספר איוב (איוב כ"ז כ"ז) תעתיר אליו וישעך, ונדרריך תשלם ותגזר אומר ויקם לך, ונדרים אלו בודאי שהם נדרי שמים שמצוה לקיימם, והיינו אמרו ושלם לעליון נדריך, כי בדברי

הרשות שהם למטה מעניני העולם, אינו צודק מלות לעליון נדריך, והנה מדה כנגד מדה, כי בתפלה הוא שואל בדיבור, שיעשה לו הקב"ה כך וכך, אומר לו, תקיים אתה במעשה מה שנדרת, גם אני אעשה ואקיים שאלת פיך התלוי בדיבור. וכבר נודע מה שאמרו בזוהר כמה פעמים אתערותא לתתא אתערותא לעילא, שלעולם צריך להקדים התעוררות התחתון.

ובראשית חכמה שער היראה פרק ד' י', עוד בעונש השונג נתבאר בנמרא (ניזר כנ' א') זה לשונו: כיוצא בו (במדבר ל' יג'): אישה הפרם וה' יסלח לה, באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה בוכה – ומה זה, שנתכוין לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה צריך כפרה וסליחה, המתכוין להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה. עוד שם, איסי בן יהודה אומר, ולא ידע ואשם ונשא עונו, על דבר זה ידו כל הדווים.

צא ולמד מאבותינו הראשונים, שלא ירדו למצרים אלא בשביל דבר קל שדבר אברהם במה אדע

עוד מצאתי מאמר תנא דבי אליהו מדבר בענין היראה, ראיתי להעתיקו, הנה נדפס בילקוט בפסוק (בראשית טו ג') ויאמר אברהם הן לי לא נתת זרע, לעולם ישמור אדם בלבו, שלא יבא לידי חטא ואפילו חטא קל, צא ולמד מאבותינו הראשונים, שלא ירדו למצרים אלא בשביל דבר קל שדבר אברהם (בראשית טו ח') במה אדע, ובשכר יראה קמעא, שירא ישמעאל את אביו, לא נתן הקב"ה רשות לכל אומה ומלכות שישלטו בבניו, ובשכר שתי דמעות שהוריד עשו, נתנו לו את הר שעיר, שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם, ובשכר שנמל את כליו והלך מפני יעקב אחיו נתנו לו מאה מדינות, בשכר ששמע יעקב אל יוסף נענש עליו כ"ב שנה, ובשביל מי מריבה נענשו משה ואהרן.

הנשבע לשקר הוא מחלל שם שמים בלי שום הנאה

כתב הרב אבן עזרא כפרשת יתרו וזה לשונו בתוספת נופך, והנה אם לא יקיים דברו, כאילו מכחיש את השם, ומנהג אנשי מצרים עד היום, אם ישבע אדם בראש המלך ולא יקיים דברו הוא בן מות, ואלו נתן כופר משקלו זהב, לא יחיה, בעבור כי הוא בווה את המלך בפרהסיא. ואם כן למלך בשר ודם, כמה אלף אלפי פעמים חייב להשמר שלא תעשה לתן לשונו לתת פיו לחטא את בשרו לזכרו לשוא, והנה ראינו באנשי יבש גלעד לפי שעברו על השבועה, הרגום בני ישראל, אנשים ונשים וטף, בעצת הסנהדרין ופינחס בן אלעזר, כמפורש בשופטים (כא) וכן לא יעשה במחללי שבת, וגם שאול בקש להרוג ליהונתן בנו בעבור שעבר על השבועה, והוא לא שמע בהשביע שאול את העם, כמפורש

(שמואל א' יד'), וגם ראינו שהביא ה' שלוש שנים רעב בימי דוד, בעבור שאול שהמית את הגבעונים, עם היות שבניו לא המאו, וזה לא מצינו בשאר עבירות, וגם לא מצינו עונש בעשרת הדברות, אם כי בעבודה זרה ובשבעות שוא, וזה קשה מעון הניאוף והרציחה שהם עבירות חמורות, כי בהם לא יוכל בכל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, אבל המרגיל עצמו לישבע, יכול לישבע בכל יום שבועות אין מספר, ועוד כי הרוצח מילא תאוותו בנקמתו, וכן הנואף, אבל הנשבע לשקר הוא מחלל שם שמים בלי שום הנאה, ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה בלבד, תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכתנו. ע"ב.

**מעשה בר' יהושע בן לוי שהגיע זמנו להפטר וצחק על מלאך המות ונכנס
הי לג"ע**

אילתא בגמרא (כתובות ע"ז ב') רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו בבעלי ראתן (חולי קשה ומדבק) ועסיק בתורה, אמר (משלי ה') אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אנוני לא מננא, כאשר הגיע זמנו של רבי יהושע בן לוי להפטר, אמרו לו למלאך המות לך ועשה לו רצונו, הלך מלאך המות ונראה לפניו, אמר לו רבי יהושע הוליכני לגן עדן והראה לי מקומי, אמר לו אני מוכן, אמר לו רבי יהושע תן לי סכינך אולי תפחיד אותי בדרך, נתן לו הסכין, כשהגיעו לגן עדן הראה לו לרבי יהושע מקומו, קפץ רבי יהושע וישב במקומו בגן עדן, תפסו מלאך המות בגלימתו אמר לו רבי יהושע בשבועה שאני לא בא אתך, אמר הקדוש ברוך הוא, אם פעם נשבע ונשאל על שאלתו גם כאן ישאל ויצא, ואם לא נשבע מעולם, לא יחזור. אמר לו מלאך המות תן לי סכיני, לא נתן לו רבי יהושע. יצאה בת קול ואמרה לרבי יהושע תן לו סכיני כי הוא נצרך לה עבור שאר בני אדם. מכריז אליהו לפניו, פנו מקום לבר לוי פנו מקום לבר לוי. הלך רבי יהושע בר לוי וראה בגן עדן את רבי שמעון בר יוחאי וישב על שלשה עשר כרים אמר לו אתה הוא בר לואי? אמר לו כן. אמר לו נראתה הקשת בימך? אמר לו כן. אמר לו אם כן אין אתה בר לואי. ולמעשה לא נראתה הקשת בימיו, אלא אמר כן כדי לא להחזיק טובה לעצמו, כי מכריזים בשמים רק את שמו של מי שלא נראתה הקשת בימיו, שהקשת אינה אלא אות ברית שלא יחרב העולם, ואם יש צדיק גמור בדור, אין צריך אות.

רבי הנינא בר פפא היה אוהבו של מלאך המות ורגיל אצלו

רבי הנינא בר פפא היה אוהבו של מלאך המות ורגיל אצלו. כאשר הגיע זמנו ליפטר, אמרו משמים למלאך המות, תעשה לו רצונו. הלך אליו ונראה לו. אמר לו תמתין לי שלושים יום עד שאחזור על תלמודי שהרי אמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. הניח לו. לאחר שלושים יום נראה לו שוב מלאך המות. אמר לו רבי הנינא, הראה לי

מקומי בגן עדן. אמר לו אני מוכן. אמר לו תן לי סניגך שלא תפתיע אותי בדרך. אמר לו מלאך המות כחברך אתה רוצה לעשות לי? (כלומר כרבי יהושע בן לוי), אמר לו רבי חנינא תביא ספר תורה ותראה אם יש דבר שלא קיימתי. אמר לו, האם נכרכת אחרי בעלי ראתן ועסקת בתורה? ואפילו הכי כשנפטרת, הפסיק עמוד אש בינו לבין העם, ולמדנו שלא מפסיק עמוד האש אלא לאחד בדור או שנים בדור. קרב אליו רבי אלכסנדרוי אמר לו עשה בשביל כבוד חכמים ותרשה לנו להתקרב כדי להספידך. לא הסתלק עמוד האש. עשה בשביל כבוד אביך, לא הסתלק, עשה בשביל כבוד עצמך, והסתלק עמוד האש ויכלו להספידו. אמר אביי עמוד הזה בא להוציא מעליו את מי שלא קיים את כל התורה כמו שקיים הוא.

אם אדם ישבע בראש מלך בשר ודם ולא יקיים דברו, בן מות הוא לפי שבזה כבוד המלך וכ"ש לפני מלך מלכי במלכים

כתב בספר מנורת המאור לרבנו יצחק אבוהב, בשבועות ונדריים וחרמות, הנשבעים בשם יתברך, רוצה לומר כי כאשר ה' הוא אמת, כך דבריהם אמת בין עבר בין עתיד, והנשבע בשקר דומה שהוא כמכחיש את אמת השם, ואם אדם ישבע בראש מלך בשר ודם ולא יקיים דברו, הוא בן מות לפי שבזה כבוד המלך, ואם זה ראוי לעשות הנשבע במלך בשר ודם, על אחת כמה וכמה שיש לאדם לשמור פיו ולשונו שלא יכשילוהו להחטיא את בשרו בהשבע לשקר בשם מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעדי עד, וכבר ידענו מה שאירע לבני ישראל לפי שנשבעו ברבים בדבר פלגש בגבעה, וגם הרעב שהביא השם יתברך לארץ בעד שאול וביתו שעברו על שבועת הנשיאים שנשבעו לגבעונים, לא נכתב עונש מפורש באזהרות שבעשרת הדברות רק בעבודת כוכבים ומזלות ובלא תשא לשוא.

מעשה בשמעון הצדיק שאמר לנזיר בני כמותך ירבו נזורי נזירות בישראל

תניא אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא לפני אדם אחד מן הדרום, ראיתו יפה עינים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו מה ראית להשחית שערך זה הנאה? אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי לדלות מים מן המעיין, נסתכלתי בבואה שלי ופחז עלי יצרי ובקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו, רשע למה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאנלחך לשמים, מיד עמדתי ונשקתיו. אמרתי לו בני, כמותך ירבו נזורי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא נדר לנזיר להזיר לה'. וזה נקרא נזיר קדוש, שצריך נזירות להתרחק מן הקצה אל הקצה.

מעשה בעשיר אחד שצוה לבנו סמוך למיתתו שלא ישבע כלל

מעשה בעשיר אחד שצוה לבנו סמוך למיתתו שלא ישבע כלל, ואחר שמת עמדו עליו פריצי הדור ותבעוהו תביעות שקר עד ששלם להם הכל ולא נשבע, אחר כך תבעו אחד לדינר ולא נשאר לו דינר לשלם ואמר לו הדיין או השבע או תן, ואסרוהו על הדינר ואשתו ובניו היו מכבסים על הנהר ליוון, בא קבצן אחד וראה שהאשה יפה היא מאד ושאל אותה וספרה לו כל המאורע ונתן לה דינר כדי לכבס לו, אמרה לבנה הגדול תלך לפדות את אביך מבית האסורים, ואחר כך באה לתת הבגדים, הטפה הקבצן והלך לו והילדים היו צועקים על אמם, בא אביהם ובכה עמהם, אחר כך הלך בים לעיר אחרת ולקחו בים את בניו בשביה, ואחר כך יצא על שפת הים וזכר את אשתו ובניו ואמר מעתה למה לי חיים ורצה להשליך עצמו בים, וכיון שהגיע על שפת הים ועק אליו אחד אמר לו בא וטול הממון זה ששמרתי לך בנלל שקיימת מצות אביך, הלך וראה מממון שלא יסופר ובנה פלטרין גדול ונעשה מלך, ומצא את הספינה ששבו את בניו ופדאם ולא הגיד להם שהוא אביהם, אחר כך באה ספינה של זה שחטף בה את אשתו וקרא את הקפיטן כמנהגו לסעוד אצלו, אמר לו יש לי אשה בספינה, אמר לו אשלח הנערים לישיב עמה, באו הנערים אצלה והתחילו לבכות והכירו זה את זה, בבקר אמרה למה הבאת לי הנערים ויתעללו בי, הלך אל המלך אמר לו והביאה לפניו.

על כן כל אדם יזהר מלישבע אפילו שבועה קטנה ולא יתחייב ח"ו מיתה, כי ההרגל נעשה לו טבע ויבא להכשל בשבועת שוא, ופירוש שוא – לבטלה, שלא הצריכוהו בבית דין אלא מחמת כעסו נשבע, ועבירת הכעס גרמה שבועת שוא ואז יתחייב מיתה, וכמו שמצינו בשמיר שחנק עצמו על השבועה גבי שלמה המלך.

בשעה שגילה הקב"ה למשה פרשת נדרים – נ' דרים שהוא סוד בינה, כי בסוד בינה שם הוא היתר נדרים ולכן מתירים הנדרים ביום כפור.

הטעם שהחמירה התורה בשבועה והזהירה עליו לשעבר, יובן גם כן עם מה שאמרנו, כי להיות הקליפות סביב למלכות שנאמר סביב רשעים יתהלכון, (תהלים יב' ט) הנה הנשבע לשקר נותן להם כח ואחיזה במלכות עצמה, שמהרתם קשה מאד.

הנדרים פוגעים בנפש האדם, ומזה האדם יקח מוסר השכל על ערך הדיבור

מרן ראש הישיבה הנאון הגדול רבי יהודה צדקה זצוק"ל כתב בספרו קול יהודה, הנה בפרשה זו יש ללמוד כמה דברים יסודיים, ערך הדיבור והנדרים – איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסר על נפשו, אף על פי שלא עשה שום מעשה רק

דיבור, עבר, ואסר איסר על נפשו, דקדק לומר על נפשו כי הנדרים פוגעים בנפש האדם, ומזה האדם יקח מוסר השכל על ערך הדיבור, ומכל שכן אם מקיים בדיבורו ודברת בם, אם יכול בדיבורו לחדש חידושים, על אחת כמה וכמה – לבנות עולמות בדברי תורה כמו שאומר הכתוב ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה, (ישעיה נא' מז) יש בכח הדיבור לעורר נפלאות.

ידוע מה שאומרים משם הגאון החפץ חיים וצוק"ל, שאמר שאפשר ללמוד מוסר השכל משלושת הדברים שנתחדשו בזמן האחרון מלפון, רכבת, טלגרמה

מהטלפון לומדים, כי מה שמדברים פה שומעים שם, ולכן לא יאמר אדם כשמדבר לשון הרע – מי שומע, אלא ילמד מהטלפון שמה שמדברים כאן שומעים שם.

מהרכבת לומדים= שאם מאחרים ברגע אחד את הרכבת הנוסעת לעיר אחרת פעם ביום, מפסידים יום שלם, ומוכרחים לחכות עד למחרת, וכך גם בתפילה או בתורה, אם מאחר רגע לפעמים מפסיד על ידי כך יום שלם וגם יותר כי באותו רגע אולי ישמע איזה חידוש בבית המדרש שלא ישמענו אף פעם.

ומהטלגרמה לומדים, שכל מילה עולה כסף, ודי בזה למי שרוצה ללמוד, אמנם בדורנו זה ישנם עוד מכשירים שרואים ושומעים מקצה העולם עד קצהו, ואולי בזה רמז דוד המלך בספרו לאלה הפועלי און (תהלים צד) אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו, ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב, בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו. תלמדו מהמדע, כי – הנוטע אוזן הלא ישמע, הלא אם תופסים בשפופרת הטלפון ואומרים "הלו" אז תיכף ישמע, עוד – אם יוצר עין הלא יביט, רואים במכשירים מסוף העולם ועד סופו, אם כן מזה תבינו – היוסר גויים הלא יוכיח המלמד אדם דעת, אם כן כמה יש ללמוד מוסר מהמכשירים הללו, והלואי שישמשו לעבודת הקודש, אך לדאבוננו הם משמשים היום לכל מיני תועבות, ה' ישמור.

רעידות האדמה באות משום שכך רוצה בורא העולם

הסבא קדישא הגאון הרב אלפנדרי שנסתלק מהעולם בירושלים כבן מאה ועשרים שנה, לא כהתה עינו ולא נס ליחו, היה מקודם באיסטנבול, בירת האימפריה התורכית, שימש שם ברבנות שנים לעשרות ואח"כ בצפת ובירושלים, והיה בציבור כדמות פלאית שהכל רעדו מפניה.

פעם אחת התוועדו מדענים ואנשי רוח בכדי לדון על תופעת רעידות האדמה, היה זה לאחר שאחת מהרעידות הללו היכתה בערים אחדות במזרח, הפילה קרבנות רבים

ורעה הרס רב, כל אחד מהמתוועדים נידב הסבר משלו לתופעה, כשהגיע תורו של הרב לומר דברו, אמר כי רעידות האדמה באות משום שכך רוצה בורא העולם, המלומדים פרצו בצחוק רם למשמע הביאור שנראה בעיניהם לא מדעי, ראה חכם אלפנדרי את צחוקם ואמר: המביט לארץ ותרעד ובגלל שהיה שומר פיו, ולפתע התחולל הזיון לא מוסבר, האדמה שתחתיהם התחילה לרעוד, עד שהמלומדים נאלצו להתחנן לרב כי יסיר מהם את האימה הזו. מכאן נלמד שכל מי שלא יחל דברו רוצה לומר שאינו משיח שיחות חולין, שכרו הוא כי כל היוצא מפיו, יעשה הוא יתברך, כמו שאמר ותנור אומר ויקם לך – מידה כנגד מידה.

מעשה נורא עם אביו של החכם צבי והתברותא שלו

כתב היעב"ץ במגילת ספר, (וכן סיפר הרה"ק רבי סיני מג'מינראד נדפס בחמדה גנוזה עמוד קנב"), שרבי יעקב אביו של החכם צבי וחתן הגאון בעל שו"ת שער אפרים, היה לומד יומם ולילה יחד עם אברך אחד בשם רבי משה, וגם הוא היה ת"ח גדול והיה עשיר ותמיד היו הפריצים רגילים לבקרו, ודרו שניהם בק"ק ווילנא.

ויהי היום, באו לעיר ווילנא הקוזקים וחטפו והרגו את כל האנשים, ואת הנשארים הובילו למרחוק ומכרו אותם לעבדים, רבי יעקב ורבי משה שישבו בבית המדרש ולא ידעו מכל המעשה בחוץ היו הוגים בתורה, ופתע נכנסו הצוררים לבית המדרש וחטפו אותם והובילו אותם רחוק מבתם למדבר אחד, שהיו דרים שם אנשי המדבר וכל ימיהם היו גרים במדבר וכל עסקיהם היו רועי צאן, ומכרו את רבי יעקב ורבי משה לאנשי המדבר, אנשי המדבר הלבישו את רבי יעקב ורבי משה בלבושם כדי שיכירו שהם משלהם, וגם שאם יברח אחד מהם יכירו וידעו שהוא בורח ויהרגו אותו, אחר כך היו מוסרים להם הצאן לרעות ואם היה חסר או שנהרג אחד מהצאן היו הורגים את הרועה תחתיו, כי במדבר הזה לא היו שכיחות חיות רעות שטרופות ואם חסר סימן הוא שהרועה לא השגיח, ויקחו את הרב יעקב והרב משה כל אחד למקום אחר, ולא ראו איש את אחיו.

ויהי ביום אחד נפגשו שניהם יחד והתחילו לבכות מאד, ונתוודע להם שאינם כל כך רחוקים אחד מחברו כי אם מהלך כמה שעות, ונתיישבו באיזה יום חל יום הכפור בכל שנה ושנה כדי שיוכלו לקיים מצוות עינויים של יום הכיפורים, ויהי בשעה שעשו חשבון בענין הסיחו דעתם מהצאן, והלכו איזה צאן למדבר ולא היה ביכולתם להשיגם, והיה חרד רבי יעקב מאד שכשיבוא בחזרה לאדונו יחרה אפו ויעשה בו משפט מות, ולכן השביע רבי יעקב את רבי משה שיהיה לו מסירות נפש להביאו לקבר ישראל, ויהי כאשר בא רבי יעקב לאדונו חרה אפו מאד ורצה להרגו, ויהי כאשר הושיט את חרבו להרגו, בו ברגע עבר אחד מאנשי המדבר וביקש ממנו שבל יהרוג אותו ויתננו לו

במתנה, כי היה רבי יעקב יפה תאר ונחמד למראה וחם עליו להרגו, ולא רצה האדון ליתן אותו לאיש שחם עליו ואמר להרגו בדוקא, כשראה שהאדון מתעקש להרגו הלך מאחוריו והכה בו מכה רבה עד שנהרג האדון והשליכו ארצה, וילך לדרכו, כראות רבי יעקב שאדונו נהרג החליף את מלבושי אדונו וברח מהמדבר, והגם שראו אותו אנשי המדבר, לא עשו לו כלום כי השבו שהוא האדון, וכך ברח רבי יעקב עד שבא למקום ישוב.

כאשר שיער רבי משה שבודאי נהרג רבי יעקב הלך שמה וראה שמונה אדם הרוג ולבוש במלבושי רבי יעקב, והיה ברור אצלו שזהו רבי יעקב, ולא היה יכול לראות בפניו מחמת החשך שהיה באמצע הלילה וגם מחמת הפחד והבהלה, ולקח אותו על כתפיו במסירות נפש ליער הסמוך וביקש מחילה ממנו כמה פעמים על שאין ביכולתו לפתור אותו ולעשות בו קבורה כראוי וקבר אותו, וחזר אל צאנו.

לאחר זמן קצר עבר גראף אחד שהכיר את רבי משה, כשראהו שאל אותו על מעשהו עם הצאן, כשסיפר לו רבי משה אמר לו עלה על העגלה ואסיע אותך לביתך, רבי משה היה בטוח שרבי יעקב השתדל עבורו בעולם העליון בעד טובתו על מה שהביאו לקבר ישראל, ובזכות זה ניצל, כאשר חזר רבי משה לביתו חקר ודרש הרב בעל שער אפרים על חתנו רבי יעקב, והעיד רבי משה שנהרג והוא בעצמו קבר אותו וסיפר את השתלשלות הענינים ועל פי דבריו התיר הרבי רבי השל בעל הנוכת התורה לאשתו שתנשא לאיש אחר.

רבי יעקב היה הולך ונרד מכפר לכפר והיה רעב ללחם וצמא למים, עד שהגיע לוילנא, כשבא שמע על סעודת עניים שהרב שער אפרים עומד לערוך לפני חתונת בתו, והתיישב בין העניים לאכול עמהם, וכשחילק הרב שער אפרים צדקה נתן לרבי יעקב גם כן נדבה, ונתנו הרב יעקב בחזרה, שאל אתו השער אפרים אפשר שהנך יודע ספר ולכך רוצה יותר, ונתן לו, כשנתן חזרה בפעם השניה שאל אותו אפשר שהנך תלמיד חכם, אמר לו הן, ונתן לו סכום גדול יותר, וגם בפעם הזאת נתן לו בחזרה, אמר לו אפשר שהנך בקי בכל הפוסקים, אמר לו הן, אמר לו השער אפרים שיאמר איזה חידוש, ואמר רבי יעקב בחידוש שאמר בקבלת הפנים שלו.

ועמד הרב שער אפרים משתומם שזוכר שחתנו רבי יעקב אמר חידוש זה אבל חשב שמא השתתף גם שם בקבלת הפנים ושמע אותו, ועתה רוצה לנגוב את דעתו, אמר לו רבי יעקב שחידש עוד חידושים, ואמר החידוש שאמר קודם מתנת הדרשה, כששמע מאתו כל זה התחיל להביט בפניו היטב ודקדק בקולו עד שהכיר אותו שהוא רבי יעקב, ואז סיפר לו את כל המעשה אשר קרהו בדרך, והיתה השמחה גדולה מאד.

מזווגו זה של רבי יעקב נולד החכם צבי, בנו הנאון רבי יעקב עמדין נקרא על שמו, ומחמת עובדא זו החמיר החכם צבי מאד בעניני עגונה, וכן הדברי חיים שהיה מנכדיו החמיר מאד בעניני עגונה והיה רגיל לספר מעשה זה.

ליבו של אדם נמשך אחר הנדרים אשר לא נשא לשוא, נשא ר"ת נ'דר ש'בועה א'סר

בפירוש רבנו אפרים על התורה לרבי אפרים בן שמשון, כתב כי כל לשון נדרים בתורה, הם כפולים – ידור נדר, השבע שבועה, לאסור אסר, לומר לך מיד שאתה מתחיל בנדרים לבך נמשך אחריהם ורגיל בהם. לא יחל דברו, נדרו ושבועתו לא נאמר, אלא דברו, מכאן אזהרה שלא יחזור בדברו.

ב' מעשיות נוראות על עונש אפילו על שבועת אמת

מובא במדרש מעשה באדם בשם בר תמליון שהפקיד אדם אצלו מאה דינרין. הלך האישי המפקיד אל בר תמליון וביקש אותם ממנו. אמר לו: מה שהפקדת בידי כבר החזרת ומסרתי לידך. אמר לו: השבע לי, מה עשה בר תמליון לקח קנה אחד וחקק בו הלל ונתן בו את אלה הדינרים, והתחיל ללכת ולהשען על אותו קנה כמשענת, וכשהיה צריך להשבע אמר למפקיד: החזק הקנה הזה בידך משום שאני צריך להחזיק את ספר התורה בידי, וכשהמפקיד החזיק את הקנה אמר בר תמליון: רבוננו של הבית הטוב הזה הקב"ה בו ובשמו אני נשבע – מה שמסרת בידי כבר מסרתי שוב בידך. המפקיד ברוב רוגזו השליך וזרק את הקנה על הארץ ונשבר הקנה, והחלו הדינרים מתפזרים, והתחיל המפקיד התובע ללקט את דינריו. אמר לו בר תמליון: לקט לקט כי משלך אתה מלקט!! ואמנם המדרש לא מספר על ענשו של בר תמליון זה שלכאורה נשבע על אמת אבל הונה בדברים. אולם כדי להראות שיש להזהר להשבע אפילו בשבועת אמת מביא המדרש מעשה נוסף: מעשה היה באשה אחת שנכנסה ללוש עיסתה ולאפות להמה אצל שכנתה, בתנור מוסק שהיה שם, והיו צרורים וקשורים לה בשמלתה שלושה דינרים. ומשלא רצתה לעסוק במלאכתה כשאלה צרורים בשמלתה, נטלתם ונתנה אותם על גבי צעיף הראש שהסירתו מעל ראשה בעת מלאכתה והניחתו מקופל בצד. ומתוך שלא נזהרה נפלו והתנגלו ממקומם שעל גבי הצעיף ונתערבו בלישה בתוך הבצק, אפתה את לחמיה והלכה לה, ושכחה ולא ידעה שהדינרים טמונים בתוך ככרותיה. בבית אמר לה בעלה: תני לי את שלשת הדינרים. הלכה ובקשה אותם אצל שכנתה, אמרה לה: אולי ראית את שלושת הדינרים הללו. היו לה לאותה שכנה שלושה כנים, אמרה לה: תקבור "אותה אשה" (בלשון נקיה) את בנה אם ידעה מן הדינרים ההם. גרמו העוונות וקברתו, אמרה האשה בעלת הדינרים לעצמה אילולא שהאשה ההיא היתה חשודה בהם בדינרים

לא היתה קוברת את בנה, ואולי עכשיו בראותה כן תחזור בתשובה ותודה לכן הלכה שוב ואמרה לה: אולי ראית את אותם הדינרים, אמרה: תקבור "אותה אשה" את בנה האחר אם ידעה משהו מאותם דינרים. ושוב גרמו העוונות ומת בנה האחר. פעם אחרת הלכה שוב אליה ושאלה: אולי כבר מצאה את דינריה בביתה, אמרה אותה אשה: תקבור "אותה אשה" את בנה השלישי אם ידעה באלה הדינרים, ושוב גרמו החובות וקברתו. אמר לה בעלה של בעלת הדינרים: האם אין את הולכת לנחם את שכנתך, וכפי המנהג בישראל שבסעודת הבראה ראשונה של אבל מביאה שכנה לבית האבלים מוזן סעודה ומגישה לפנייהם עוגות עגולות. לקחה שתי עוגות לחם לאשה ולבעלה מאותם כיכרות שאפתה אותם בביתה של זו באותו יום עם הדינרים והלכה להברות ולנחם אותה, כיון שקיצצו ופרסו עונה אחת מאלה, יצאו שלושת הדינרים ממנה, וכבר הבינו עד היכן עונש השבועה מגיעה אפילו היא שבועת אמת. וזמ"ש הבריות: 'בין זכאי בין חייב לידי שבועה אל תבוא'.

ושוב מעשה נורא שמראה על חומרת השבועה (גיטין ל"ה) וז"ל: "אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה והניחתו בכד של קמח, ואפאתו בפת, ונתנתו לעני. לימים בא בעל הדינר ואמר לה הבי לי דינרי, אמרה לו יהא סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהייתי מדינרך כלום (תראו כמה נזהרו חז"ל בלשונם שאפילו בגמרא כתבו ב"אחד מבניה" שלא יבוא אדם ויקרא ב"אחד מבני" ה' יצילנו) אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת אחד מבניה. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת כך! הנשבע על שקר על אחת כמה וכמה. מהי הסיבה שנענשה, דאישתרשי לה מקום דינר". פרש"י – "נשתכרה בו עובי עיסה כעובי דינר, שאם לא היה הדינר היתה נותנת עוד עיסה (כמות מועפת) בככר". מה מתוחה היא מידת הדין, ה' יצילנו.

מקשה ה"בן איש חי" בספרו (בן יהודה גיטין ל"ה) למה כתבה הגמרא שהיה זמן המעשה בשנות בצורת, ומתקין: ללמדנו בזה תוקף וחומר איסור שבועה, דאע"פ שזאת נתנה את הכיכר צדקה לעני, והיה זה בשנות בצורת שיש בזה פיקוח נפש, והדינר ההוא החיה נפשות באותו זמן שהעולם מתים מרעב, עכ"ז לא הועיל זכות המצוה הזאת להצילה מעונש השבועה ונענשה בבניה כאשר פצתה פיה. עכ"ל. וכמה צריך האדם ללמוד מוסר מכך ולשמור פיו ולשונו מלכד.

ר' עקיבא איגר מתיר נדר לת"ח שנדר שלא לצאת מבית המדרש

רבי מאיר דן פלוצקי, בעל "כלי חמדה", סיפר מעשה ששמע מן המהרי"ל דיסקין בשם אביו רבי בנימין, אב"ד לומז'א, מעשה שהיה כך היה:

בהיות רבי בנימין רב בלומזא, הגיע לשם תלמיד חכם גדול ונדרר לשבת בבית המדרש זמן מרובה ולעסוק בתורה ועבודה מבלי לצאת החוצה, אנשי המקום הרע להם הדבר וגרם להם צער רב, על שלא יצא האיש מבית המדרש אף בשבתות, כיון שלא היה עירוב בעיר ונבצר מהם להביא לו מאכל ומשקה ושאר צרכיו. לא ידעו בני העיר לשית עצות בנפשם כדת מה לעשות, יום אחד הגיע לעיר לומזא רבי עקיבא איגר כדי להשתתף בשמחת הנישואין של אחד מבניו, ורבי בנימין ניצל את ההזדמנות לשטוח בפניו את הדאגה המעיקה על בני העיר זה זמן רב, על אודות אותו תלמיד חכם הממאן לצאת מחוץ לכותלי בית המדרש, כשמוע רבי עקיבא איגר שהלה הוא תלמיד חכם, החליט לבקר בבית המדרש יחד עם רב העיר, ומי ראה אותם יוצאים ולא יצא, נכנסו הגאונים לבית המדרש ורעק"א החל מדבר עם אותו תלמיד חכם שמעתי שהינו ת"ח ומאחר שאין הוא יכול לצאת מפה, לכן באתי לבקרו כאן, לא היה יכול הת"ח לעצור מלהביע רגשותיו בפני רעק"א איגר ושאל מדוע הוצרך רבנו להטריח את עצמו עם כל מלווי לבקר אדם פשוט כמוני, שאלו רעק"א, אילו ידעת זאת מקודם שנבוא אליו, היה נודר נדרו, הם מלהזכיר השיב אותו תלמיד חכם, הייתי אני ריץ כצבי לקבל פני קדשו. אם כן – מותר לך, מותר לך, מותר לך, קרא רעק"א בקול בפתחו לו פתח חרטה, וכל העם עונים אחריו מותר לך.

יין שהוא במרתף ומונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד, היין שבחבית מתנווע

אפשר לרמוז, דלא יפלא האדם איך מדבר בעולם הזה השפל למטה ודיבורו עושה רושם למעלה, הלא תראה היין שהוא במרתף ומונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד, היין שבחבית מתנווע, והוא פלא, ומזה נקט ראייה על הדבור שהוא פועל למעלה, ולרמוז זה' לא יחל דברו ככל היוצא ר"ת גימ' יין עם הכולל, דמן היין נלמד, עוד יש לרמוז לא יחל דברו ככל ס"ת אלו, שצריך לשוב באלול כמו שאמרו רז"ל, וס"ת היוצא מפיו יעשה הוא או"ה, דבשמירת הלשון יבא המשיח ויהיה שמו וכסאו שלם, שהאותיות החסרות לשמו ולכסאו הן – או"ה, דהכל תלוי בלשון.

"לא יחל דברו" (ל, א)

יש אדם מוציא דברים מפיו בתפלתו בטעות ונעשית שאלתו תיכף

כתב בעל הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי, לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, נ"ל בס"ד יש אדם מוציא דברים מפיו בתפלתו בטעות – ששואל דבר שהוא רע לו, כמו שאמרו חז"ל במדרש באחד שהיה הולך רגלי במדבר והיה עיף מאד, ויתפלל לפני

הקב"ה שיוזמין לו המור לרכב עליו, אך טעה ואמר תזמין לי המור שירכב עלי, ונעשית שאלתו תיכף, שנודמן שר אחד רוכב על אתונו והלך אחריה עיר קטן וימצא זה האדם הולך רגלי, ויאמר לו הנה עיר זה קטן הוא ושרת בהליכה תרכיבוהו על כתפך ותביא אותו עמי לבית, ויען האיש ויאמר אני עתה התפללתי שיוזמן לי המור שארכב עליו ולא שהוא ירכב עלי, ולא ידע שהוא התפלל שירכב עליו החמור ולא הרגיש, וכל זה יודמן באנשי העלמא, אבל ברצות ה' דרכי איש אף על פי שמוציא מפיו לרעה הקב"ה יהפכם ויסדרם לטובה ויתקנם.

ברצות ה' דרכי איש אף על פי שמוציא מפיו לרעה הקב"ה יהפכם ויסדרם לטובה ויתקנם

ובן שמעתי מספרים באחד עם הארץ שאינו יודע אפילו פירוש המילות של פסוקים ושל תורה ואינו יודע להתפלל, וחננו ה' בעושר ובריבוי בנים שיש לו יותר מעשרה בנים זכרים וכולם עומדים לפניו בליל שבת ומברך אותם והוא אינו יודע אפילו פסוק אחד של ברכות לברכם בו, וכשהולך לבית הכנסת אינו אוהו המחזור בידו, כי אינו יודע אפילו צורת האותיות, ורק היה בבית הכנסת שהוא נכנס שם אחד שיש לו קול ערב, והוא מתחיל מפרשת העקידה עד פסוקים של ה' מלך לאמרם בקול רם בבית הכנסת שהוא נכנס והשליח ציבור יתחיל מה' מלך, והיה האיש הזה המתחיל בכל יום בקול רם קורא פרק איזהו מקומן בניגון ובמיתון, ובכל הלכה עושה ניגון חשוב בסיומה, ובפרט בסיום הלכה של אלו ואלו נשרפין בבית הדשן היה אומר סיום זה בקול רם ונעים ביותר, והיה דרכו להאריך בניגון חמש תיבות אלו משאר סיום ההלכות, וזה שהוא עם הארץ שאינו יודע פירוש המלות חשב לומר למה באלו החמש תיבות מאריך יותר ועושה ניגון יותר, אלא ודאי כי אלו החמש תיבות ברכות גדולות הם ומברך את כל הקהל בהם, ולכך מגביה קולו בהם להשמיע את הציבור, וברוב הימים קלט חמש תיבות אלו ונתלמד לאמרם על פה, ובחשבו שהם ברכות היה בכל ליל שבת מניח ידו על ראש בניו והיה אומר על כל אחד ואחד דברים אלו של אלו ואלו נשרפים בבית הדשן, והנה נודמן בליל שבת חכם שנתאכסן בביתו של זה וראה את מנהגו שהוא מצפצף על ראש כל אחד ואחד דברים אלו – של אלו ואלו נשרפים בבית הדשן, וחרד החכם חרדה גדולה וצעק ויאמר לו מה אתה עושה עם בניך לקללם בליל שבת ותביאם לבית השריפה בבית הדשן, ובליל שבת הגידו לו לאותו חכם בחלום, ויאמרו לו לא טוב עשית שבטלת אותו ממנהגו, כי הוא אומר לפי תומו, וכיון שהקב"ה אוהב אותו לוקח אותיות של חמש מלות אלו ועושה בהם צירופים אחרים של ברכות, כי השי"ת יתקנם בחסדו, ועל כיוצא בדבר נאמר ודגלו

עלי אהבה, דאף על פי שהוא מדלג האותיות או תבות, שבוה תשתנה משמעות הדברים ותתהפך מטוב לרע, עם כל זה הם אהבה שיהיו נשלמים ונתקנים בסדר נכון.

"לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה" (ל, ג)

כוחו של הדיבור. כוח סגולי הוא זה, רב עוצמה ויכולת, שאינו נתון לערעור ולטשטוש, ועלינו להיזהר ולהישמר בו עד מאוד

כתב בשו"ת הרשב"א (חלק א, סימן תח). אדם צריך להיזהר בכל מילה היוצאת מפיו, לטוב ולמוטב, כי יש להתייחס לכוחו של הדיבור כאל כוח סגולי ומופתי, שאינו זקוק להסברים על מנת להוכיח את עצמו. סגולות רבות יש בעולם עשבי מרפא מופלאים ואבני הן המשפיעות השפעות שונות ומשונות על הנושא אותן. לא את הכל אנו מבינים, ולא כל דבר ניתן להשגה בשכלנו, אולם האם אי הבנה זו מערערת את עצם עובדת כוחם של העשבים או האבנים? בוודאי שלא! כך בדיוק עלינו להתייחס לכוחו של הדיבור. כוח סגולי הוא זה, רב עוצמה ויכולת, שאינו נתון לערעור ולטשטוש, ועלינו להיזהר ולהישמר בו עד מאוד.

ובשם שפלא בריאת האדם בא לידי ביטוי בכוח הדיבור כך פלא העולם כולו ראוי להתייחד בכוח הדיבור. לאור זאת, יובן היטב מדוע ניתן לאדם כוח כה עצום בדיבורו, שהרי האדם לא בא לעולם אלא על מנת להשלים ולתקן את העולם, בבחינת "לתקן עולם במלכות שדי", להפיח רוח קדושה בעולם, בלימוד תורה ובקיום מצוות, להכניס רוח בחומר ולהעלות את מציאות העולם השפל לדרגה עליונה ונשגבה יותר. כדי שהאדם יוכל למלא את תפקידו זה הוענק לו משמים כוח הדיבור. כוח המסוגל לאחד בין הרוח ובין החומר, לקדש את הגשם ולהכניס בו הבל רוחני. אלא שמעתה, ניתנת בפני האדם הבחירה, לפעול טוב או חלילה לפעול רע. להשתמש בכוח הדיבור על הצד הטוב ולפעול טוב על עצמו וסובביו, או חלילה לפעול בשלילה ולפתוח פיו לרעה, ולהביא על עצמו ועל סובביו מצבים שאינם טובים, רחמנא ליצלן.

סיפור מדהים הממחיש את הענין

מספרים באונבאסיטא בלונדון רואים כיצד

האולם הגדול שבו נערכה הבחינה בפסיכולוגיה הלך והתרוקן בהדרגה. עוד ועוד סטודנטים סיימו לכתוב את התשובות, הגישו את הדפים לבוחנים ויצאו אל הדשא להחליף חוויות עם חבריהם, להשוות תשובות ולנסות להעריך כמה הם יקבלו במבחן. שני חברים יצאו מהמבחן ופנו לעבר הקפיטריה, כשלפתע גילו שלט גדול בכניסה שעליו נכתב: אתמול נפטר האדם שמנע את התקדמותכם בלימודים, בחברה

ובכל תחומי החיים. הלווייתו תצא מאולם הספורט של האוניברסיטה בשעה 14:00'. שני החברים האוהבים הביטו בשלט המחר וניסו להבין במי הוא מדבר. מי הוא האיש שמנע את התקדמותם, בחיים, ומה היה המניע שלו! הם העלו כמה שמות אפשריים, וכאשר לא הצליחו להגיע לתשובה שתניח את דעתם, החליטו לצעוד לעבר אולם הספורט כדי לברר זאת.

כשהם התקרבו, נוכחו השניים לדעת שהם אינם הסקרנים היחידים. מאות סטודנטים צעדו לעבר האולם שבמרכזו הוצב ארון מתים מהודר ומסביבו שטח מגודר שמאבטחים מנעו כניסה לתוכו. השאלה הגדולה ריחפה בחלל האוויר ועוררה התרגשות בקרב הנקהלים: 'מי יכול להיות האיש שמנע את התקדמותי? חשבו רבים באולם, 'טוב לפחות שהוא מת...'. לאחר רבע שעה נכנס אל האולם אדם לא מוכר, פנה את הסטודנטים והודיע כי כולם יפלו לעבור על פני הארון ולזהות את האיש. אחד אחרי השני ניגשו הסטודנטים המתוחים אל ארון הקבורה, וכשהביטו פנימה נאלמו דום כאילו מישהו נגע בנקודה הרגישה ביותר בנשמתם. בתוך הארון הייתה מראה: כל אחד שהסתכל פנימה ראה את עצמו. ליד המראה, בתוך הארון, הייתה ערמת פרוספקטים צבעוניים, ופתק שהיה מודבק מעליה הורה לכל סטודנט לקחת פרוספקט, רוב הצעירים ההמומים מיהרו לקחת את הפרוספקט ולצאת במהירות מהאולם. 'מה זו הבדיחה הזאת?!' 'כותבים לך שהאיש שעצר את התקדמותך בחיים מת, וכשאתה מנסה לראות מי זה אתה מגלה את עצמך?!'. 'בוא ונראה מה כתוב בפרוספקט', החלו להקריא את שהיה כתוב בו: 'ישנו רק אדם אחד בעולם שמסוגל להגביל את התפתחותך – וזה אתה! על המילים שאתה מוציא מהפה שלך, אף אחד לא יכול לשלוט – רק אתה! אתה האדם היחיד שיכול לבצע מהפיכה בחיים שלך! אתה האדם היחיד שיכול להשפיע על אושרך והצלחתך! אתה האדם היחיד שיכול לעזור לעצמך! אז שלוט בעצמך! שלוט במילים שלך...!!!' 'אני חושב שהבנתי במה מדובר', 'לעיתים אנו אומרים מילים ומדברים דיבורים שיש להם השפעה מכרעת על חיינו. באמצעות מילים אנו הוצים לפעמים גבולות ומניעים את עצמנו ואת אחרים לפעולות כאלו ואחרות. אם נשלוט על מילותינו, נשלוט על כל מערכת חיינו.' 'עד כדי כדאי?' תהיה מי שאתה 'כלומר עד אתמול חיינו אנשים שלא מחשיבים את יכולתם, אך אם נעריך את עוצמתן של המילים היוצאות מפינו נהפוך לאנשים אחרים וחיינו יהיו מאושרים, מוצלחים וטובים יותר!'. 'ללא ספק' השיב ניק והמשיך: 'תחשוב כמה לחצים, מתחים ומריבות נגרמים עקב פליטות פה ודיבורים שאינם במקומם או התייחסות בלתי מכובדת לזולת! אם נצליח לשנות זאת, נצליח לשנות את כל חיינו.'

מאמרי הפרשה – מסעי

”אֱלֹהֵי מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן”
(לג, א)

ישראל הלכו במדבר מ”ב מסעות, שנרמזים בהם כל ימי עולם עד ביאת הגואל, ובפרשה זו נרמזים אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, ראשי תיבות אִידוּם מִדֵּי בִּבְל יוֹן

פרשת מסעי העוסקת בעיקר במ”ב מסעות שנסעו ישראל במדבר מאז שיצאו ממצרים ועד שהגיעו לגבול ארץ ישראל, נופלת תמיד בשבת האמצעית שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, הזמן בו אנו מתאבלים על חרבן בית המקדש וגלות ישראל. כותב ה”מגלה עמוקות”, כי בפסוק הראשון: **”אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן”**, רמוזים כל ארבעת הגלויות שגלו ישראל אחרי מצרים, וזה לשונו: **”והנה הלכו ישראל במדבר מ”ב מסעות, שנרמזים בו כל ימי עולם עד ביאת הגואל, ובפרשה זו נרמזים אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, ראשי תיבות אִידוּם מִדֵּי בִּבְל יוֹן”**. והנה, הטעם על תחילת הפסוק שלנו הוא **”גרש ורביע”**, כלומר **”גרש”** שבני ישראל הולכים מגורשים בגולה, **”רביע”** – מונחים בארבע גלויות שרמזים בכתוב זה. ועוד כותב המגלה עמוקות (פרשת וירא), כי ארבעת הגלויות הללו רמוזות בכרכה ראשונה של העמידה: **”ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה”**, שכן מבי”א נוטריקון מִדֵּי בִּבְל יוֹן אִידוּם, שמהם הקב”ה **”גואל לבני בניהם למען שמו באהבה”**.

כתב בעל ה”תפארת שלמה” רמז נפלא מהמשנה (פסחים מב, ע”א): **”ואלו עוברין בפסח, כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי זיתום המצרי”**. פשט המשנה, במה עוברין עליהם בפסח **”בבל יראה”** ו**”בבל ימצא”**, אך יש כאן רמז נפלא, **”ואלו עוברין בפסח”** בכח מצות חג הפסח, להעביר את ארבע אומות הללו מן העולם, ולהוציאנו מהגלות, והם: **בבל, מדי, אדום ומצרים**; הרמזים במשנה **”כותח הבבלי”** (בבל) ושכר המדי (מדי) וחומץ האדומי (אדום) וזיתום המצרי (מצרים).

ישראל מסייעין ומבררים ניצוצי הקדושה בין בדרך הילוכם בין בתנייתם

ודע שההנחות שהנו בני במדבר נקראו גם כן מסעות, מפני שהיו ישראל מסייעין ומבררים ניצוצי הקדושה בין בדרך הילוכם בין בהננייתם, והיו יושבים במסע זמן מה כפי שיעור ניצוצי הקדושה אשר שם והכל במדה ובמשקל בכל אשר ישית יוצר בראשית אל דעות, ותיבות "אלה מסעי" – גימ' גבורה, שהיה צריך גבורה להוציא לאור ניצוצי הקדושה מהמדבר הגדול והנורא. והמסעות הם מ"ב, כנגד שם מ"ב וכל שם מ"ב הוא להעלות הניצוצות.

והנה, הגאולה העתידה תהיה בזכות משפט וצדקה כמאמר הנביא (ישעיה א כז): "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ופירש הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד "ציון במשפט תפדה" גי' "תלמוד ירושלמי", "ושביה בצדקה" גי' "תלמוד בבלי". וזהו שכתוב בעניין משפט (משלי כט): מ'לך ב'משפט י'עמיד א'רץ ראשי תיבות מבי"א שהם מ'די ב'בל י'ון א'דום, אשר בזכות המשפט נגאל מהם. וכן כתוב בעניין הצדקה (שם כא): מ'תן ב'סתר י'כפה א'ף – ראשי תיבות מבי"א שהם מ'די ב'בל י'ון א'דום, שבזכות המשפט נגאל מהם. על כן, אברהם אבינו שקיים צדקה ומשפט, כמו שמעיד עליו הכתוב (בראשית יח): "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", גילה לו הקב"ה שהוא עתיד לגאול את בניו מהם בזכותו, ונרמז בפסוק: "וירא איליו יי ב'אלוני מ'מרא" – ראשי תיבות א'דום י'ון ב'בל מ'די. עד כאן דברי המגלה עמוקות.

הרי לנו, איך פרשת מסעי מתייחסת לימי בין המצרים, שבהם אנו מתאבלים על חרבן בית המקדש וגלות ישראל בארבע גלויות. ומטעם זה רמזה התורה בכוונה תחילה את ארבע הגלויות במלים: אלה מסעי בני ישראל, ללמדנו שאין אנו נמצאים חס ושלום בגלות בדרך קבע, אלא כל הליכתנו מגולה לגולה היא רק בבחינת "מסע", שנוסעים מגלות לגלות לתקן את אשר הוטל עלינו לתקן, ואחר כך יגאלנו הקב"ה משעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול.

מדוע בתחילה הכתוב הקדים "מוצאייהם למסעיהם", ואילו בסיום, הכתוב הקדים "מסעיהם למוצאייהם"

על סיום הפסוק: "אלה מסעי בני ישראל... ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאייהם", מדקדק ה"אור החיים" הקדוש מדוע בתחילת הכתוב הקדים "מוצאייהם למסעיהם", ואילו בסיום, הכתוב הקדים "מסעיהם למוצאייהם". להבנת העניין נקדים מה שהקשה האריז"ל (בספר הליקוטים פרשת כי תצא), על מה שמנו חז"ל תמיד

רק ארבע גלויות "בבל, מדי, יון, אדום", ולא מנו גם גלות מצרים בתוך שאר הגלויות. ותירץ כי ארבעת הגלויות הן רק גלויות פרטיות, שכל אחת מהן מתנגדת לאות אחת מארבע אותיות שם הוי"ה ברוך הוא, אבל גלות מצרים היא גלות כללית הכוללת בתוכה את כל ארבע הגלויות יחד. ויש לפרש בזה מה שמצינו כאשר באו משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו: "כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר" ותשובת פרעה הייתה: "מי הוי"ה אשר אשמע בקולו... לא ידעתי את הוי"ה", בכך התכוון להודיע כמה גדול כוחה של מצרים בטומאה, עד שהיא מתנגדת לכל ארבע אותיות השם הוי"ה. על כך אומר הקב"ה: "וידעו מצרים כי אני הוי"ה בנשותי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם". כלומר, כשאוציא את בני ישראל ממצרים, יתגלה כח שם הוי"ה, המבטל את קליפת מצרים. והגם שלאחר גלות מצרים יבואו עוד ארבע גלויות, כפי שנרמזו בראשי תיבות "אלה מסעי בני ישראל", אך אין ספק שבעת שיושלם התיקון הטמון בכל גלות, יוציאם הקב"ה מכל הגלויות בנאולה העתידה, וראיה לדבר "אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן", שהרי כבר יצאו ממצרים שכללה את כל ד' הגלויות, ואם בן ודאי שיגאל הקב"ה אותנו גם מכל גלות בפני עצמה.

וזוהו שמפרש הכתוב: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם", שכתב משה להבהיר את הקשר בין "מוצאיהם" ממצרים "למסעיהם" בשאר הגלויות, שאינו אלא רק מסע ואחריו תבוא הנאולה, שהרי יציאת מצרים היתה "על פי ה'", הוי"ה על ארבע אותיותיו, שקליפת מצרים התנגדה לו, ואם הקב"ה הוציאנו ממצרים, על אחת כמה וכמה שיוציאנו מכל אחת מארבע הגלויות. ומסיים הכתוב: "ואלה מסעיהם למוצאיהם", שבכל מסעיהם של ישראל, בגלויות השונות, עליהם לזכור ולהכיר תמיד את המסעות למוצאייהם מגלות מצרים, כדי להתחזק באמונה שכשם שהקב"ה הוציאנו ממצרים, כך יוציאנו מכל הגלויות, כל אחת בפני עצמה, וזהו "ואלה" וי"ו מוסיף על עניין ראשון לחבר "מסעיהם" בארבע גלויות "למוצאייהם" ממצרים.

פרשה זו נקראת תמיד בבין המצרים שהם עשרים ואחד ימים ועשרים ואחד לילות, כנגד ארבעים ושנים המסעות שצריך לעבור בין המצרים, לתקן את המוטל עלינו ולעבוד את ה' בשמחה

וזוהו שאמר הקב"ה למשה רבנו כאשר התגלה אליו בסנה: "אחיה אשר אחיה", ופירש רש"י: אחיה עמם בצרה זאת, אשר אחיה בשעבוד שאר מלכויות". כלומר שביקש הקב"ה ללמדנו חיזוק נפלא, על ידי שנזכור איך הקב"ה היה עמנו בגלות מצרים, שהייתה גלות כללית ושורש להם, כן יהיה עמנו בכל הגלויות, שהן רק ענפים מהשורש. ולפי זה נוכל להבין את דברי ה"עבודת ישראל", כי פרשה זו נקראת תמיד בבין המצרים שהם

עשרים ואחד ימים ועשרים ואחד לילות, כנגד ארבעים ושנים המסעות שצריך לעבור בין המצרים, לתקן את המוטל עלינו ולעבוד את ה' בשמחה. והנה, סיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות, כי ימי בין המצרים יהיו עשרים ואחד יום ועשרים ואחד לילות, כדי לעורר בהם מאמר הקב"ה "אהיה אשר אהיה", כי עשרים ואחד יום של בין המצרים הם כנגד אהי"ה הראשון, שרומז על מה שהיה הקב"ה עמנו בגלות מצרים, ולאחר שיצאנו ממצרים זכינו להודרך ולקבל את התורה. אולם עשרים ואחד לילות מבין המצרים הם כנגד אהי"ה השני, שרומז להבטחת הקב"ה להיות עמנו בשאר הגלויות. נמצא כי עשרים ואחד יום ועשרים ואחד לילות שבימי בין המצרים, תכליתם לחבר הימים והלילות בבחינת היחוד של "אהיה אשר אהיה", כדי שנתחזק לעבוד את ה' בשמחה ובאמונה שכל מה עושה הקב"ה לטוב הוא עושה.

יש אומרים שאסור להפסיק בקריאת התורה במ"ב מסעות

ובותב השל"ה הקדוש, ונקורו בתיקוני הוזהר תיקון סט, "שם מ"ב דאיהו חותמא איהו אהי"ה אשר אהי"ה", כי שם מ"ב הוא אהי"ה אשר אהי"ה, שכן שתי פעמים אהי"ה הם מ"ב. וזהו ביאור דברי ה"מגן אברהם" שכתב בשם "צורר המור", שאסור להפסיק בין מ"ב המסעות בקריאת התורה, משום שהם כנגד שם מ"ב, כי צריך להכריע יחד בבחינת היחוד של אהי"ה אשר אהי"ה, כדי לעורר הנסים של יציאת מצרים, כמו שהיה הקב"ה עמנו בגלות מצרים והוציא אותנו באותות ומופתים, כן יוציאנו הקב"ה מהגלות המר הזה באותות ומופתים כמאמר הנביא (מיכה ז): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" במהרה בימינו אמן.

עוד טעם מדוע הפסוק אומר קודם "מוציאיהם למסעיהם" ואח"כ אומר להפך "מסעיהם למוציאיהם"

אומר הרב המגיד שיש כאן שתי בחינות – יש מצד אחד התייחסות אל המסעות שנסעו כדי להגיע למקום היעד שזה ארץ ישראל הקדושה, ויש מצד שני התייחסות אל זה שהם יוצאים ומתרחקים מהמקום שהיו שזה ארץ מצרים, ואומר ע"ז משל לאחד שנפטרה אשתו והלך ונשא אשה שניה והיה לו בן מהאשה הראשונה והבן הזה היה לו מאד קשה מהאימא החורגת וסבל ממנה הרבה והיה כבר מצפה ומייחל שיבוא הזמן שיגיע לפרקו וישא אשה וילך לגור בביתו, וגם אביו היה מיצר בעצרתו וכבר חיכה שיגיע הזמן שישא אותו ויהיה לו טוב, יום אחד החליט האבא שכבר הגיע הזמן לחפש לו אשה, הלך ונסע לארץ אחרת ומצא שם משפחה טובה עם חותן טוב וגם הבת היתה כלילת המעלות, האבא ישב אצלם וחתמו כבר ביניהם שטר תנאים וקבעו זמן לנישואין, אח"כ האבא חזר לארצו ובא לבשר לבנו שסוף סוף הגיע הזמן המיוחל ועוד כמה חדשים תהיה

החתונה, בינתים קנו והכינו את כל הדברים וכשהגיע הזמן, שכר האבא עגלון שיוליך אותם עם כל החבילות לבית הכלה, כשהם יצאו מהעיר הבן שאל את העגלון כמה כבר התרחקנו מהעיר? א"ל העגלון בינתים התרחקנו שלשה קילומטר, אחרי כמה זמן הבן שואל שוב כמה עכשיו כבר התרחקנו? אומר לו העגלון עשרה קילומטר, אח"כ האבא שואל עוד כמה קילומטר יש לנו ליסוע כדי להגיע? א"ל העגלון כך וכך, אמר להם העגלון: אני לא מבין לשניכם יש את אותה שאלה אבל מדוע הבן שואל כמה התרחקנו מהעיר, ואילו האבא שואל עוד כמה יש לנו כדי להגיע לעיר? א"ל האבא תראה החילוק ביני לבן שלי הוא: אני הייתי כבר באותו מקום וראיתי את המשפחה של הכלה ואני כבר יודע שהם אנשים טובים וכשהבן שלי יגיע לשם יהיה לו טוב, לכן אני כבר רוצה לדעת מתי נגיע לשם וכבר אראה את הבן שלי איך הוא שמח וטוב לו, אבל הבן עדיין לא ראה אותם והוא לא יכול עדיין לחשוב על הטוב שהולך להיות לו רק הוא זוכר את הקושי שיש לו בבית עם אמו החורגת ולכן הוא שואל כמה כבר התרחקנו מזה.

והנמשל לכך הוא שמשה רבנו כבר עכשיו ידע והשיג את המעלה הגדולה של ארץ ישראל, אבל עם ישראל עדיין לא ידעו להכיר במעלת הארץ, ומה שהם הרגישו עכשיו זה רק שהם סבלו שנים רבות במצרים וכשהם הולכים במסעות הם הולכים ומתרחקים ממצרים, ולכן כתוב "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" – שאצל משה התכלית של המסעות הוא להגיע לארץ ישראל וזה המוצא שיצאו כדי ליסוע ולהגיע לארץ ישראל, ומ"ש אח"כ "ואלה מסעיהם למוצאיהם" – זה מה שהיה מצידם של בני ישראל שעשו את החשבון במסעות "למוצאיהם" – כמה שהם התרחקו ממקום המוצא שלהם שזה ארץ מצרים. (דרש יהודה)

אלה מסעי בני"י בסיבת אלה אלהיך ישראל לכפר על חטא העגל

או יתבאר בס"ד "אלה" מסעי בני"י. ר"ל בסיבת עון העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל, גרם להם להיות בגלות בסוד אלה מסעי בני ישראל דהויים וסחופים, וכן ארוז"ל אין לך דור שאין מקבל פורענות קצת מחטא העגל שנא' וביום פקדי ופקדתי עליהם.

לעתיד לבוא יצאו אל המדבר כדוגמת יוצאי מצרים

כתב רבנו בחיי משה כתב כל המסעות כלן על פי ה', והיה חפץ השי"ת בספור זה לתועלת וכו' ועוד יכלול ספור המסעות תועלת אחרת כי ירמוז לעתיד, שהרי דברי הנביאים כולם מוכיחים שהנאולה האחרונה כדמיון הראשונה, וכשם שיצאו ישראל בגאולה ראשונה ממצרים אל המדבר כן בגאולה האחרונה עתידים שיצאו הרבה מישראל אל המדבר ויעברו במקומות האלה והקב"ה יכלכלם וינהלם שם כמו שעשה

לישראל במדבר, והוא שאמר הנביא: (יחזקאל כ, לה) "והוצאתים אל מדבר העמים", והכתוב הזה מדבר לעתיד בנאולה אחרונה.

וב"ב הראב"ד ז"ל בפירושו על מסכת עדיות (פ"ב מ"ט) וז"ל: וכן לימות המשיח כשיגאל אותם הקדוש ברוך הוא לא יכנסו מיד לארץ אבל יוליך אותם למדבר העמים כנבואת יחזקאל.

מעשה נורא מבעל מגלה עמוקות שקבל על עצמו גלות לתקן ולברר ניצוצי קדושה

אפשר לרמוז ואלה מסעי בני ישראל ס"ת יל"י שם קדוש מע"ב שמות, וכתב רבנו הארי ז"ל כי הוא המעלה בניצוצות העשיה כמו שאיתא בכונת אשירה לה' כי גמל עלי. ועל ידי ששמרו אות ברית קדש וגם היו ביד משה ואהרן המלמדים אותם דרכי ה', עשו והצליחו במסעות לברר ניצוצות הקדושה, ועם כל זה יצאו לצבאותם דוקא שהיו גדורים בעריות.

ואביא לפניכם מעשה נורא מבעל מגלה עמוקות שקבל על עצמו גלות לתקן ולברר ניצוצי קדושה. כבר בהיותו אברך צעיר לימים, נהג בעל המגלה עמוקות בגינוני עבודה יוצאי דופן, מדי יום היה מסתגר שעות רבות בחדר מוגף בביתו, שם היה עובד את קונו.

אשתו הצעירה לא עלתה בתחילה על טיב גדולתו של בעלה, אך פעם הציצה מבעד לחור המנעול בחדר, שם ראתה את בעלה שוכב בפישוט ידים ורגלים, הוא נאלץ לגלות שבחלל החדר נישא שירת המלאכים אך ביקש ממנה שלא תגלה אוזן איש את מה שענייה רואות, אך באחד הימים נפלט מפיה באזני אביה, כמובן שלא על מנת לגלות. **אולם** באחד מימי הפורים, כאשר העניק מתנה לכל חתניו לכבוד פורים, ולחתנו בעל המגלה עמוקות העניק מתנה יקרה בהרבה מכפי שנתן לתשעת חתניו האחרים, הללו התרעמו על הותנם, ואז פלט באזניהם – וכי אתם שומעים את שירת המלאכים כמוהו, בשמעם את הדברים פרצו החתנים בצחוק של זלוזל, ואז סיכמו ביניהם להפתיע את גיסם המתרברב. למחרת היום, כאשר המגלה עמוקות הסתגר בחדרו, ניסו תשעת הגיסים לפרוץ אל החדר, כדי לחשוף את הגיס המתחזה בקלונו, ולהוכיח כי אין שם לא מלאכים ולא שירה, אך אז אירע אסון נורא כל תשעת הגיסים השיבו באחת את נשמתם לבוראם, והותירו אחריהם תשע אלמנות ועשרות יתומים ברגע אחד, השבר היה נורא. המגלה עמוקות עצמו מיהר לצאת מחדרו, בשמעו את זעקות השבר שעלו מן הבית, כשהבחין באסון הגדול שניתך על גיסיו נשבר לבו בקרבו, ומיד קם וקיבל על עצמו

ליצאת לגלות כדי לכפר על מותם של גיסיו בעמיו. אף שהדבר נעשה שלא באשמתו, ארו את ממלטליו ומיהר לחמוק מהעיר, כך נדד בין ערים וכפרים, הצה יערות עד ששהה בלילות בין חיות יער, ואף נתקף במחלת עור קשה, שהסבה לו יסורים איזמים, הוא קיבל על עצמו את יסוריו, ולא התאונן מאומה, הוא נהג להזהיר אנשים לבל יקרבו אליו פן ידבקו. פעם ניגש אליו במפתיע אדם ענק שהופיע מולו בתוך היער, ואמר לו ביכלתי להעלות מזור למחלת העור שלך, אך זאת בתנאי שתלמדני את הפרוש במקום מסוים בספר רזיאל המלאך, המגלה עמוקות נתן הסכמתו והלה אכן רפאהו מפצעיו במטה קסם, בעודם מסכמים ביניהם כי יופיע שוב כעבור שנה במקום הזה כדי לקיים הבטחתו לאחר שילמד את הדברים.

ואז נתגלה אליהו הנביא לבעל המגלה עמוקות, ואמר לו: דע לך כי האדם הענק לא היה אלא השטן בעצמו, הוא צריך את הסודות מספר רזיאל המלאך, כי בעזרתם הוא עלול חלילה להחריב את העולם כולו. עצתי לך איפה, אמר לו אליהו הנביא, בהגיע היום והשעה בה סיכמת עמו שיופיע שוב לשמוע את הסודות, תחרוט עיגול באדמת היער, תתייזב במרכזו, ותאמר פסוקים אלה ואלה, השטן לא יצליח להזיק לך, ולא יצליח להיכנס לתוך העיגול שתחרוט בקרקעית היער.

ביום המיועד עשה המגלה עמוקות כמצוותו של אליהו הנביא, ואז אכן הופיע הענק לדרוש את גילוי סודות רזיאל המלאך, המגלה עמוקות ניצב במרכז העיגול ואמר את מה שהורה לו אליהו הנביא, כך נמשך הדבר במשך שעות רבות והאיש לא מצליח להתקרב, כך שהמגלה עמוקות קיים את הבטחתו והמניעה באה מהאיש שמולו, עד כי נטו צללי ערב, ואז נעלם לפתע הענק כלעומת שבא.

בסוכות הגיע המגלה עמוקות למקום ישוב, שם התארח אצל בעל הבית אחד, אשר נאות להכניס "הארחי פרחי" שהופיע בעיר בביתו. בלילה ביקש המגלה עמוקות ללון בסוכה, אך מכיון שבעל הבית עצמו לא נהג לישון בסוכה, לכן סירב להרשות למגלה עמוקות לעשות זאת, באמרו שהביא לסוכה כלי כסף יקרים, והוא חושש פן יגנבם ממנו וימלט מהעיר עם השלל הרב בחיקו. המגלה עמוקות ניסה להפציר במארחו, עד שבסוף הגיעו לידי הסכמה, כי בעל הבית ינעל את הסוכה על מסגר ובריח ויפתח לו את הדלת למחרת היום, רק כך ביכולתו להבטיח שלא יגנב את כלי הכסף מסוכתו, באישון לילה חמקו מספר גנבים לתוך הסוכה מבעד לסכך גרפו את כלי הכסף היקרים מהשולחן, ונגזזו מהמקום כלעומת שבאו. המגלה עמוקות נס באותה שעה את שנתו, ולא חש בגניבה, עד שלמחרת היום נכנס בעל הבית לסוכה, ואז התעוותו פניו בזעם כשהבחין בהעלמם של כלי הכסף, גנב נבוה. התנפל באגרופים קמוצים על המגלה

עמוקות, אך המגלה עמוקות הבטיח לו בהן צדקו כי לא שלח את ידו בגניבה, אך בעל הבית לא הרפה ממנו, הוא היכה בו מכות נמרצות וכמעט שהרגו לולא אמר האורח: בוא עמי לרב העיר לדין תורה, רב העיר שמע את הסיפור, ונטה להאשים את המגלה עמוקות בביצוע הגניבה, אך אז החדיר לרגע את עיניו בבעל המגלה עמוקות שישב למולו, ושאל: האם אינך זה וזה מעיר פלוגתי, המגלה עמוקות ניסה בתחילה להתחמק, אך לאחר שהתברר לו כי חותנו התאמץ ככל יכולתו לאתרו ולהשיבו לביתו, ואף הפיץ את ציור דיוקנו בכל ערי ישראל, נאלץ להודות בכך, הוא ראה בכך אות מהשמים כי זמן גלותו הסתיים.

אם תשאל מדוע כל המסעות והגלויות מאז אשר יצאו בני ישראל ממצרים. הטעם לזה: "ביד משה ואהרן" כיון שנעשו ע"י בשר ודם כמשה ואהרן

בספר "מעיינה של תורה" הביא בשם ה"כתנות אור", למעשה כל המסעות של עם ישראל במשך הגלויות מאז שיצאו מארץ מצרים היו מפני שהגאולות נעשו על ידי בשר ודם כמשה ואהרן, אבל לעתיד לבא שהגאולה תהיה על ידי הקב"ה לא תהיה אחריה גלות, וזה שאמר הפסוק "אלה מסעי בני ישראל" אם תשאל מדוע כל המסעות והגלויות מאז אשר יצאו בני ישראל ממצרים. הטעם לזה: "ביד משה ואהרן" כיון שנעשו ע"י בשר ודם כמשה ואהרן.

עתיד שיחפוץ המדבר לישוב ויהיו בו מים רבים ועצים רבים

אמרו חז"ל (מד"ר תנחומא) למה זכו מסעות אלה להכתב בתורה, אלא מפני שקבלו את ישראל במדבר והיו אורחיהם. ועתיד הקב"ה לתת שכר טוב למדבר, שעכשיו הוא יבש וחסר כל, אבל לעתיד לבוא יהפוך המדבר לישוב ויהיו בו מים רבים ועצים רבים. ומכאן ילמד האדם קל וחומר, מה מדבר שאין בו דעת יפרע לו הקב"ה שכרו על שאירח את ישראל, כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ונותן לו מזון ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה שיקבל שכר כפול ומכופל מאת הקב"ה.

מוסר עצום ונורא למדים מכאן. הלא המדבר שקבל את ישראל לאורחים לא עשה זאת במחשבה תחילה ולא היתה לו אפשרות להתנגד לזה, ככל זאת, כיון שסוף סוף באה על ידו לעם ישראל טובה אין הקב"ה מקפח שכרם ופרסם שמותם בתורה להוקיר להם טובה. קל וחומר כשאדם היטיב לזולת בכוונה תחילה וברצון טוב שכרו כפול ומכופל לאין ערוך...

לאיזו זכות אפשר להגיע ע"י מעשה חסד אחד

אמרו חז"ל (מגילה יד): שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלה הם: נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה הנמאל ושלום, רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה. עוד אמרו שם: נתגיירה רחב ונשאה את יהושע בן נון. **כתב הסבא מקלם זצ"ל** ("חכמה ומוסר" מאמר ז): כשרואים דבר זה עומדים משתוממים, היאומן כי יסופר, למה זכתה רחב שהיתה גויה ופרוצה ארבעים שנה! זכתה להיות אשת גדול הדור ממלא מקומו של משה רבנו, אשר העמיד חמה במקומה, והכניס את ישראל לארץ הנבחרת, וכבש ל"א מלכים וכו' וכו'. ולא די בזאת אלא שזכתה להעמיד שמונה נביאים בישראל ואת חולדה הנביאה. על מה ולמה זכתה לכל הגדולה הזאת, ואיך זכתה לזכויות נשגבות אלו!?

זכות אחת עשתה וממנה זכתה לכל הגדולה הזאת! עשתה חסד עם ב' אנשים והתביאתם אצלה בעליה שלא יתפשם מלך יריחו, וזוה עשתה זכות לכלל ישראל שהיו הם שלוחם, לכן זכתה וקבלה שכר עצום. (להתעדן באהבתך)

כמו שנאל אותנו אז בזכות משה ואהרן בן יגאל אותנו כעת על ידי שני המשיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

לא על הנם, נכתבו המסעות האלה בתורה, באריכות כה גדולה, כי מזה נקבל נוחם בגירוש הנורא אשר סובלים אנו, בגלותינו הארוכה, ובפרט כעת בגלות ספרד, ונבוא לאמונה שכמו שהציל אותנו אז השי"ת ויצאנו מן המדבר הנורא, כן יגאל אותנו השם, גם מגלות הזה, ולבל יפול לבנו בחשבנו, אשר אין אנו ראויים להגאל, לכן סיים הפסוק ביד משה ואהרן כלומר כמו שנאל אותנו אז בזכות משה ואהרן כן יגאל אותנו כעת על ידי שני המשיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

הצורך להזכיר המסעות גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשים היו אמיתיים לכל רואיהם

כתב מו"ר הגאון האדיר מרביץ תורה בתלמידים מרן ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל בספרו קול יהודה, בפרשה זו נזכרו כל המסעות שעברו ישראל מיציאת מצרים עד שהגיעו לתחנה הסופית ערבות מואב. המפרשים שאלו, מה היה צורך לכתוב את כל המסעות בפרשות ומה יצא מזה, עיין רש"י שביאר שני ביאורים, אחד להודיע לנו חסדו של מקום, ועוד ביאר שם רבי תנחומא משל למלך וכו'

הרמב"ן הביא משם הרמב"ם וז"ל: הצורך להזכיר המסעות גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשים היו אמיתיים לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה

ויכזבם השומע מאותות בתורה ונפלאותיה העצומות, עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה, ומציאת המן בכל יום והם מקומות רחוקים מהישוב ואין טבעיות לבני אדם, כמ"ש (במדבר כ"ה) לא מקום זרע ותאנה וגפן ורימון ואמרה התורה (דברים כ"א ה') לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם, וכל אלה אותות במעשה נס נראות לעין, וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על אלה האותות מה שיעבור על דברי הימים לא יאמינו בהם השומעים ויחשבו כי כעמידתם במדבר הוזה היה קרוב מן הישוב, מקום אשר בני אדם שם, כמו המדבריות אשר ישכנו שם בני ערב היום, או מקומות אשר יהיה שם הריש וקציר, או יש שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם, ושיהיה במקומות ההם בארות מים, על כן הרחיק מלבות בני אדם המחשבות האלה וחיוק האותות כולם לזכרון המסעות כדי שיראו אותם הדורות הבאים, וידעו האותות הגדולים איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה, יוצא מזה תועלת גדולה לחזוק האמונה, כמו שאמר הכתוב (תהלים קיא' ד') זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה', ללמד אותנו לבל ניפול ברוחנו אם ח"ו נעמוד במצבים קשים כי הוא כל יכול להושיענו מצרותינו דרך נס ופלא, כמו שעשה לאבותינו בכל מסעותינו ונלוותינו, עד שנגיע לנאותינו השלמה על ידי משיח צדקינו, כמו שכתוב (מיכה ז' טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות במהרה בימינו אמן.

מה הצאן למקום הרועה מנהיגן הן נמשכות אחריו, כך ישראל למקום שהיו משה ואהרן מסייעין אותם היו נוסעין אחריהם

כשהיו ישראל נוסעין ממסע למסע, לא מסרן אלא למשה שהוא נאמן, שנאמר בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב, ז) מה הצאן למקום הרועה מנהיגן הן נמשכות אחריו, כך ישראל למקום שהיו משה ואהרן מסייעין אותם היו נוסעין אחריהם, מנין, ממה שקראנו בענין, אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן.

דבר אחר מה ראה משה לכתוב המסעות, משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו ממקום למקום לרפאותו, כיון שהיה חוזר לביתו, התחיל אביו אומר לו כאן אכלנו כאן שכבנו כאן חששת בראשך, אמר הקב"ה למשה מנה כל המסעות כדי להודיע היכן עשו ישראל רצונו של מקום היכן שמרו את שבת.

ולא היה משה יודע לכתוב המסעות עד שרמז לו הקב"ה בשני לוחות שהוריד מסיני, שהיה בהם ארבעים ושנים שרטוטין רמז לארבעים ושתים מסעות, ומנין שהסכים הקב"ה על ידו בכך, שכן הוא אומר ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

לתוקף הקליפות אשר במדבר שמש, הוצרכו כל צבאות ה' ששים רבוא כלם ומשה ואהרן וארון הברית

אפשר עוד לפרש כמה שנודע שהליכת ישראל במדבר היתה לתיקון גדול – להכניע תוקף הסמ"א אשר שם, ולברר את ניצוצי הקדושה אשר שם, וכמו שפירש הרב הקדוש מהר"ר סלימאן אותנה ז"ל כי לתוקף הקליפות אשר במדבר שמש, הוצרכו כל צבאות ה' ששים רבוא כלם ומשה ואהרן וארון הברית, וזהו שנאמר ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך, ומה אויבים היו להם בכל מסע, שהיה משה רבנו אומר בן, אין זה כי אם על הקליפות וכוחות הטומאה שהם אויבי ה', וכמו שתקנו את ארץ מצרים שעשאוה כמצולה שאין בה דגים, כן תקנו את כל המדבר הגדול, וזה שנאמר אלה מסעי אשר יצאו מארץ מצרים ששם התחילו לתקן, כן היה במסעות, והוצרך שיהיה לצבאותם ביד משה ואהרן, שיהיו כל צבאות ה' ומשה ואהרן לתקון הגדול הזה, וזהו על פי ה' כי הוא יודע תעלומות כמה זמן צריך בכל מסע לתקנו.

נקדים אשר שמעתי משם המקובלים, דבקרוא איש יהודי בתורה נביאים וכתובים בעניני האומות וכיוצא, מברר ניצוצות הקדושה, וסמוכות שלהם מדברי הינוקא דאמר הזינן דעמון ומואב מתגרו בכו לפי שהיו עוסקים בעניני עמון ומואב, דעל ידי הקריאה עוד יוצאו לאור ניצוצות הקדושה מהם ומהמונם, ובזה טעם לשבח על – ויכתוב משה, דאם איש ישראל בקריאתו מברר, על אחת כמה וכמה משה רבנו ע"ה בכתיבתו, דודאי משה כותב הוא המוציא לאור כמה ניצוצות הקדושה בכתיבתו ובכוונתו.

תכלית מוצא האדם לזה העולם הוא לנסוע ע"פ ה'

הטעם שנכתבו המסעות שהם מ"ב. לפי שבשם מ"ב ברא הקב"ה את העולם, וכדי שלא תהא הבריאה בזה העולם לבטלה, כי לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שנקראו ראשית, לזה היו המסעות מ"ב, והקיפם את כל העולם, לומר שלא נברא אלא בשבילם. וצפה הקב"ה שעתידין ישראל לגלות ולהתפזר בארבע כנפות הארץ, לזה הוליך ששים רבוא ישראל, ומשה ואהרן, וע' זקנים, והארון, והמשכן, והיו חונים ומקימים המשכן ועושים שם קרבן. וכדי שאם יבוא שם איזה ישראל, שימצא מקום מגור ויקלוט אותו המקום ולא יקיאנו כי להם נברא. ועוד מוצאיהם למסעיהם, לומר שתכלית מוצא האדם לזה העולם הוא לנסוע ע"פ ה', דהיינו שיהיה צדיק ויתרצה בו הקב"ה, לזה אמר מוצאיהם למסעיהם על פי ה', על דרך – על כרחך אתה נולד וע"כ אתה חי (שפתי כהן).

דרוש לימי בין המצרים

בין אדם לחברו ואהבת חברים

אמר ר' אלעזר בא וראה כמה גדולה כחה של בושה שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו

דבר פלא מצינו באגדתא דחרבן הבית (גיטין נה: - נח). שמתחילה ומסיימת בענין של מדות. מתחילה היא, אקמצא ובר קמצא הריב ירושלים. דהגם שהפירוש כפשוטו הוא שהשתלשלות ענין החרבן התחיל במעשה זה, שמתוך כך הלשין על ישראל, ועי"ז באו עליהם האויבים, אבל רמז יש בזה, ששחיתות המדות גרמה לחרבן הבית. דכבר אחז"ל (יומא ט:): שהבית השני נחרב בעוון שנאת חנם, וסיפרו לנו חז"ל כאן עד היכן היתה שנאת חנם טבועה בלב ההמון, עד שאחד הוציא מביתו את שונאו בהלבנת פנים גדולה, למרות שביקשו לא לביישו ברבים, והציע לו לשלם הוצאות כל הסעודה, ובלבד שלא יוצאו, הרי עד כמה שהיה בזיון זה קשה לו, ובכל זאת גברה השנאה על תאות הממון, וויתר על סכום הגון שהלה הציע לו, ובלבד שיוכל להנקם ממנו ולבזותו ברבים. והחכמים שישבו שם באותה סעודה לא מיהו בו, שתקו ולא אמרו דבר. וזה כאב לבר קמצא ביותר, מדשתקו רבנן ש"מ ניחא להו. איננו יודעים למה שתקו רבנן, ומי היו אותם רבנן דשתקו, יתכן ולא היו התנאים שבאותו דור, וגם סברו שלא יפעלו כלום במחאתם, והוי בגדר מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:).

לשה"ר ושנאת חנם

אבל קלקול המדות היה עד כדי כך שבר קמצא בשביל שביזוהו, הלך להתנקם בכלל ישראל, באנשים נשים ומף הפים מפשע, ונעשה מוסר ומלשין, ועל ידי הלשנתו נמסרו ישראל לשונאיהם, אחז מעשה המן בן המדתא בידו, לדבר לשון הרע על ישראל, ולמסרם להריגה. והטעם כי שנאת חנם ולה"ר קשורים זב"ז, שמתוך שנאה בא ללה"ר, שהרי על בנו אהובו אינו מדבר לה"ר, כי אינו רואה בו פגם, ושוב גורמת לה"ר להרבות השנאה, וכן חוזר חלילה.

ובודאי לא בשביל רשעת אדם א' נחרב הבית, ונהרגו רבבות מישראל רח"ל, וגלינו מארצינו, אלא שהח"ל הראו לנו בזה איך היו פני אותו הדור שנחרב בו בית

שני – שנאת חינם ולה"ר, היו בו דברים שכיחים, הלבנת פנים ברכים לא נחשבה לחטא, עד שהחכמים לא יכלו אפילו להוכיח על זה.

ועונות אלה גדולים ועצומים הם, ויכולים לגרום לחרבן. כדאמר ר' אלעזר (גיטין נז.) בא וראה כמה גדולה כחה של בושה שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו.

והטעם להומרת העון הוא כמו שמביא החפץ חיים (בהקדמתו) מהזוה"ק שע"י לשה"ר מעוררים את המקטרג העליון על ישראל ח"ו, וכן שנאה והלבנת פנים וכיוצא בהם, כל אלה מעורר שונאים ומקטרגים למעלה רח"ל, עד שמדת הדין מתעוררת, ולא יכלו לעמוד כנגדה.

כמה אנשים מדקדקים בניסוח מברק ולא מדקדקים בכל מלה שמוציאים מהפה

מרוץ החפץ חיים זצוק"ל ראה פעם את התנו רבי הירש לוינסון מנסח מברק דחוף ועשה מאמץ לחסוך במלים כדי לחסוך בהוצאות התשלום. החפץ חיים שהתבונן בנעשה, הפיק מכך לקח מוסרי צורב ואמר: תראו עד כמה אנשים מדקדקים בניסוח מברק וסופרים כל מלה ומלה. וכל כך למה, משום שהם יודעים שכל מילה עולה להם כסף. ואם בכסף הבריות מדקדקים כל כך, על אחת כמה וכמה יש לספור כל מלה שמוציאים מהפה, וכ"ש אם זה נוגע לאיסורים חמורים שבתורה, ופוגע גם בממונות ולפעמים גם בנפשות.

רואים שדיבורו של אדם מאוד קובע, ועד כמה צריך האדם לדקדק במלותיו

ובאותו ענין מסופר בגמרא (מועד קטן יח.) ששמואל בא לבקר את אחיו פנחס שישב ל"ע שבעה, וראה שצפרניו ארוכות. שמואל סבר שמותר לגזור ציפרניים בשבעה, ולכן שאל אותו מדוע אינו גוזרן. אמר לו אחיו: "אי בדידיה הוה, מי מזוללת ביה כולי האי?" (– אם לך היה קורה בדבר הזה גם כן היית שואל שאלות כאלו?) מספרת הגמרא: "הואי – היה זה כ'שגנה היוצאת מפי השליט' ואתרע ביה מילתא בשמואל – שמואל נעשה 'אבל' וישב שבעה..."

כשפנחס אחיו בא לבקרו, תפס שמואל את הציפרניים שגזר וזרק אותן עליו. אמר לו: הכל בגללך, וכי אינך יודע שברית כרותה לשפתיים? ממשוכה הגמרא ואומרת, שענין זה של ברית כרותה לשפתיים, למדנו מאברהם אבינו ע"ה, שלפני

העקידה אמר אל נערי "שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם" – הוא דיבר גם על עצמו וגם על יצחק שישבו, ואכן כך היה לבסוף...

רואים שדבורו של אדם מאוד קובע, ועד כמה צריך האדם לדקדק במלותיו.

יהוא מלך צדיק היה והרג כל נביאי הבעל בחכמה אמנם בסוף ימיו עבד עבודה זרה מדוע?

כמו כן אנו מוצאים בגמרא (סנהדרין קב). מסופר על יהוא שהיה מלך ישראל אחרי יהורם בן אחאב, שלא היה כמותו. אחאב היה מלך רשע גדול עובד עבודה זרה וכשהוא מת, בנו יהורם התמנה למלך במקומו. אחר כך בא הנביא והכתיר את יהוא למלך, וציווה להרוג את כל בית אחאב, וכך הוא עשה. אבל יהוא היה צדיק אמיתי ולא הסתפק בהריגת בית אחאב, אלא החליט להרוג את כל נביאי הבעל. הבעיה היתה איך יאסוף את כולם למקום אחד. מה עשה, כתב מודעה גדולה, ובה נאמר בוז הלשון – "אחאב עבד את הבעל מעט, יהוא יעבדנו הרבה". מה שאחאב עבד עבודה זרה – זה כלום ביחס למה שאני יהוא, מתכוונן לעשות. "ביום זה וזה תערך אסיפה גדולה לכל עובדי הבעל. איש בל יעדר!"...

בשעה היעודה הגיעו כולם, ויהוא גם כן הגיע. אמר להם, כדי שלא יכנסו לנו מרגלים, ברצוני שכל אחד יבדוק את העומד לידו שהוא באמת מעובדי הבעל. בדקו ואמרו לו: הכל בסדר. אמר יהוא: רגע, אינני רוצה שיכנסו לנו באמצע אנשים זרים. וצוה לסגור את הדלתות על מנעול, לאחר שננעלו הדלתות אמר: עכשיו כולנו נלבש מדים כדי שנוכל לזהות אחד את השני, לבשו כולם מדים.

אחרי שהכל היה מוכן, סימן יהוא לחייליו, והם נכנסו פנימה ושחטו את כולם.

וממשיכה שם הגמרא ומספרת דבר נורא, שבסוף ימיו יהוא בעצמו עבד עבודה זרה. ואיך קרה שכה התדרדר, מפני ש"ברית כרותה לשפתיים". הוא אמר "יהוא יעבדנו הרבה", הוציא את המלים הללו מפיו – ואכן כך היה! ומכאן למדנו שצריכים לשמור על הפה! אפשר לנקוט בלשונות המשתמעות לשתי פנים, אבל, הס ושלום, לא להוציא את המלה עצמה מהפה. שפתיים הם דבר קדוש, ומלים היוצאות מהפה עלולות לגרום לאדם צרות וייסורים, לא עלינו...

בית ראשון נחרב בגלל ג' עוונות המורים ונבנה לאחר שבעים שנה. בית שני נחרב בגלל שנאת חנם ועדיין לא נבנה זה כמעט אלפים שנה

כותב הרמ"ע מפאנו – מובא בגמרא (ב"ב ב.) ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער. השור, זה שור שהולך ברגליו ומזיק. הבור, זה בור שאדם השאיר אותו פתוח ללא כיסוי ואדם אחר נפל בפנים. המבעה, מביאה הגמרא שתי דעות – אחד שאוכל, ודעה שניה – אדם שנקרא אם תבעיון בעיו. ההבער, זה אדם שהדליק אש וממנו פרצה אש והלכה לשדות זרים.

ומפרש הרמ"ע – שלושה אבות נזיקין, הביאו את האבא הרביעי. השור הוא הטא העגל. הבור, הוא מכירת יוסף וזריקתו לבור. המבעה, זה המרגלים שדיברו סרה בארץ ישראל. ושלושת אלה, גרמו להבער – לשריפת בית המקדש!

השור, זה הטא העגל! והמבעה מה שאמרו בחטא המרגלים "בשנאת ה' אותנו הוציאנו ממצרים". על הכתוב בחטא העגל "ויקומו לצחק" אומר רש"י – לצחק, זה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית ל"ז יז) 'לצחק ב'י. ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' ג יד) 'יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו', אף כאן נהרג חור. יוצא, שבעוון השור, ביחד עם חטא המרגלים. נשרף הבית הראשון.

ומובא בגמרא (יומא ט) בית ראשון חרב על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, והבית השני חרב, על שנאת חנם. בית ראשון נבנה אחרי שבעים שנה. עם ישראל תיקן עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. מה שהביא לחורבן בית שני היה שנאת חנם. 1945 שנה ועדיין לא נבנה.

האחים זורקים את יוסף לבור

הבית השני נשרף בגלל הבור. הבור – שנאת חנם, "וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום" זורקים אותו לתוך הבור, ונותנים לו לבכות ולצרות. כאן נולדה שנאת אחים – שנאת חנם! תקופת בית שני מתאפיינת בשנאת חנם, שמעוררת את חטא מכירת יוסף ומביאה את ההבער של הבית השני!

נתבונן כיצד האחים זרקו את יוסף לתוך הבור: – ויקרא יוסף אל אחיו מתוך הבור, ויאמר אליהם – מה עשיתי לכם ומה הטאתי, הלא אנכי עצמכם ובשרכם, ויעקב אביכם, אבי הוא, ולמה תעשו לי הדבר הזה, ואיך תשאו פניכם אל יעקב אבינו, והיה צועק אל אחיו מתוך הבור ויאמר – יהודה, ראובן, שמעון, לוי, אחיי, שאוני ממחשכים אשר שמתם אותי בו, וראו היום את פני ה' ואת פני יעקב אבי, ואם הטאתי לפניכם, הרי

בני אברהם יצחק ויעקב אתם, ואם אתם רואים יתום, תרחמו עליו, ואם רעב יאכילהו לחם, ואם צמא תשקהו מים, ואיך אתם לא מרחמים על אחיכם, עצם מבשרכם, ויהי צועק ובוכה בתוך הבור. וישמעו האחים את צעקתו ואת בכייתו בתוך הבור, וילכו ויתרחקו מן הבור, כדי לא לשמוע צעקתו ובכייתו של יוסף מן הבור.

מניעה אורחת ישמעאלים, ומרימים את יוסף מן הבור, ומוכרים אותו, והוא יוצא לדרך למצרים. ממשיך ספר הישר ואומר – וילכו האנשים בדרך ויעברו בדרך אפרת, אשר היא קבורת רחל, ויגיע יוסף עד קבר אמו, וימהר וירוץ יוסף אל קבר אמו, ויפול על הקבר ויבכה, ויצעק יוסף על קבר אמו ויאמר – אמי אמי יולדתי, עורי וקומי וראי את בנך שנמכר לעבד ואין מרחם...

ויצעק ויבך יוסף בכי גדול על קבר אמו וידום כאבן על הקבר ממר ליבו. וישמע יוסף קול מדבר אליו מתחת לארץ. בני בני, יוסף בני, שמעתי את קול בכייתן ואת קול צעקתך, ראיתי את דמעותיך, ידעתי את צרתך בני, ויצר לי עליך, ויוסף לי יגון רב על יגוני, ואתה בני, הבה אל ה' והתחולל לו, ואל תירא, כי ה' עמך הוא. הוא יציל אותך מכל צרה. קום בני ולך מצרים עם אדונך, ואל תירא, כי האלוקים עמך. אומרת לו רחל, לך איתם זו גורת שמים, קבל אותה ולך איתם. התורה לא כותבת, אבל מדרשי חז"ל מספרים לנו, כמה דמעות, הוריד יוסף הצדיק, על מה שעשו לו אחיו ושלחו אותו למצרים.

מעשה מזעזע שבנינו נחתם גזר דין של חורבן בית שני

אֵיתָא בגמ' (גיטין נה) אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: ועשקו גבר וביתו ואיש ונהלתו? מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו, ושוליא דנגרי הוה (תלמיד ועובד של גר היה). פעם אחת הוצרך (הנגר) ללות (כסף), אמר לו (העובד): שגר (שלה) אשתך אצלי ואלונה (אלונה לך), שיגר אשתו אצלו, שהיה עמה שלשה ימים. קדם ובא אצלו, אמר לו (הנגר): אשתי ששיגרת לי לך היכן היא? אמר לו: אני פטרתיה (שלחתי אותה) לאלתר (מיד), ושמעתי שהתינוקות (פרחים) נתעללו בה בדרך (אנסו אותה). אמר לו: מה אעשה? אמר לו: אם אתה שומע לעצתי נרשה. אמר לו: כתובתה מרובה, אמר לו: אני אלווך ותן לה כתובתה. עמד זה וגרשה, הלך הוא ונשאה. כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו, אמר לו (העובד לנגר): בא ועשה עמי בחובך. והיו הם (העובד וגרושתו של הנגר) יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן, ועל אותה שעה נחתם גזר דין. עד כאן.

ניתן לראות כי 'הרשע הגדול' במעשה הוא שולית הנגר. במקום להכיר טובה לנגר שלימדו, הדריכו, והקנה לו מקצוע, בוחר הוא בדרך של ערמה לקחת את אשתו ולנשל אותו מרכושו. אולם עיון נוסף בסיפור יגלה ביקורת גם כלפי הנגר השומע לעצה נלווה זו ומגרש את אשתו בזמן שהיא נמצאת בצרה, וכן כלפי הרעייה המשתפת פעולה עם השוליה.

עולה מכאן שכל המשתתפים אינם נקיים מעוון. מעשה זה מתאר את המצב בשלהי ימי בית שני בהם ההקפדה על מצוות שבין אדם לחברו הייתה בשפל המדרגה. שפלות זו נגזרת דווקא משום שמצד הדין, כולם נהגו כאן כדין. השוליה הרי נהג כדין כשנשא את אשת הנגר רק לאחר גירושיה. גם הכסף שנתן השוליה לנגר כהלוואה לצורך מתן כתובת אשתו, מגיע לו מצד הדין בחזרה. גם שעבוד הנגר כעבד עבור השוליה, נעשתה כדין, שהרי אף אחד לא הכריח את הנגר לגרש את אשתו או ללוות כסף לשם כך.

לכאורה הכל תקין מבחינה הלכתית: הנט כשר, ההלוואה ניתנה כדין וכן חובת השבה. הכל כשר וביחד עם זה הכל רקוב! 'נבל ברשות התורה' יכול להיות גרוע וחמור יותר מעבירה על איסור מפורש, שכן הוא מתלבש באצטלא של צדיק וכשר. 'ועל אותה שעה נתחתם גזר דין!' במעשה הזה, של שוליה דנגרה, הוא ישב ובכה, והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בתוך כוסותיהם. הדמעות האלו, עוררו את השנאת הינם של יוסף! הבכי של יוסף, זה היה הדבר של "מכה כפטיש", שעורר את הענין של השנאה והביא לבסוף, לחורבן בית שני. ההוצאה לפועל, היתה על קמצא ובר קמצא!

מדוע יצא שועל מבית קדשי הקדשים

כדאי להביא כאן את דבריו הנפלאים של הגה"ק בעל ה"ערוך לנר" זי"ע: דהנה, הנמרא בסוף מסכת מכות מספרת, על רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא, שעלו יום אחד לירושלים בתקופה שלאחר חורבן בית שני. כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדש הקדשים והיו כולם בוכים ורבי עקיבא מצחק. (הנמרא בהמשך מסבירה שם מדוע רבי עקיבא היה מצחק).

שאל הגה"ק בעל ה"ערוך לנר" זי"ע מדוע דוקא שועל יצא מבית קדשי הקדשים ולא היה

ובאמת בתקופת בית ראשון – אומרים חז"ל (יומא סט ע"ג) – חכמי ישראל התפללו לקב"ה על היצר הרע של העבודה זרה שיתבטל מן העולם, וכך אמרו: "הוי הוי! יצר זה של העבודה זרה הוא זה שהחריב את בית המקדש והרג את כל הצדיקים, והגלה את ישראל מארצם, ועדיין רוקד הוא בינינו ומסיתנו לעבוד עבודה זרה?... הלא לא נתת לנו אותו רק כדי שנקבל שכר על ידו כמה שנתגבר עליו. אין אנו רוצים אותו ואין אנו רוצים את השכר הבא על ידו כשנתגבר עליו.

ואכן תפילתם התקבלה, ו"נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדש הקדשים" – יצא מקדש הקדשים דמות גור אריה של אש. "אמר להם זכריהו הנביא לישראל: היינו יצרא העבודה זרה" – זהו היצר של העבודה זרה. וצריך להבין מהו פשר ההבדל בין בית ראשון לבית שני, מדוע בבית ראשון יצאה מבית קדשי הקדשים דמות אריה, ואילו בבית שני – שועל? וביאר ה"ערוך לנר": בית ראשון נחרב בגלל ג' עבירות חמורות – גילוי עריות, שפיכות המים ועבודה זרה. העוונות הללו הן בבחינת אריה, העבירות החמורות שישנן. ליצר הרע היה כח של אריה להחטיא את ישראל בחטאים החמורים ביותר. לכן כשהם התפללו – יצא אריה מבית קדש הקדשים.

אבל בבית שני לא היה אריה, היצר הרע של העבודה זרה הרי כבר התבטל מן העולם קודם לכן. על מה איפוא נחרב הבית? על עוון שנאת הינם, שהוא נמשל לשועל – חיה הכמה וערמומית מאין כמותה. כדי לעורר שנאת הינם בין יהודים, צריך היצר הרע להיות ערמומי כשועל. לבוא אל האדם, מחופש לצדיק עם זקן ארוך, וללחוש באזניו: "מדוע אתה שותק לו, תראה מה עשה לך!" וכשיטען: "אני הרי צדיק ורוצה לוותר", יאמר בצדקנות: "הלא זו מצוה לרדוף אותו!"... זהו שועל. הוא מתחכם ויודע איך ליצור את המחלוקת עד שבסוף תהיה שם שנאת הינם.

אהבת הנם

כתב הרב ראשית חכמה (ענה פרק המישי), טעם אהבת הבריים על פי הסוד הוא, כי אחר שהוא אמת ומוסכם בפי הכל היות כל הנשמות אצולות ממקום גבוה, צריך שיאהב כל נשמות חבריו כמה שהם חלק אלוה ממעל, במציאות שהוא אוהב את נשמתו, וכמו שהאלהות העליון מתיחד תכלית היחוד, וכן הנשמות למעלה אין בהם קנאה ותחרות ושנאה ח"ו, כי המדות האלו הן מדות היצוניות מהקליפה החיצונית, אבל בקדושה הכל באהבה, וכמו שהארכנו בשער האהבה עיין שם, ואף על פי שאמרו רבותינו ז"ל שבגן עדן תחתון כל אחד נכזה מחופתו של חברו, אין זה מפני השנאה, אלא מתבושש הוא

בחשבו שהיה ראוי שיגיע הוא למדרגה ההיא, שיאיר בו האור העליון יותר ממה שיש לו, שכל חשק הצדיקים בנגן ערן הוא זה, נמצא שהיא קנאה המביאה לידי אהבת השם, ואוהב את חברו, שזכה למעלה ההיא על ידי מעשיו.

והנה מצד ב' דברים צריך לאהוב את חברו, האחד מצד הנשמה, הב' מצד הגוף, ועל ב' בחינות אלו אפשר שאמר הנביא (מלאכי ב' י') הלווא אב אחד לכלנו, הלווא אל אחד בראנו, מדוע נבגד איש באחיו, ופרש"י ז"ל, הלווא אב אחד לכלנו, הוא יעקב אבינו ע"ה, ובודאי בחינה זאת היא בחינה מצד הגוף, שיעקב אבינו ע"ה היתה מטתו שלמה בלי שום ערבוב קליפה, וזכה להוליד י"ב שבטים שהוציאו שבעים נפש, והכל בקדושה שלא יצא שום אחד לחוץ, ולכן אז נבדלו ישראל משאר אומות. אמנם (דברים לב' ט') יעקב חבל נחלתו, כדפירשנו בשער הקדושה ולכן אסור לנו להתערב ולהתחתן עם שאר ע' לשון, וכן פירש בזהר והעתקנו לשונו בשער הקדושה שאמר: זכאין אינון צדיקיא, גופא דילהון קדישא, נפשא דילהון קדישא, אל אחד בראנו, בראנו מצד הנשמה, כי הבורא יתברך מצד רוחניותו בורא הנשמות, שהם רוחניות כמותו, כמו שפירש רש"י ז"ל, ג' שותפין באדם, והנשמה משתוה להקב"ה בה' דברים, כמו שפירש בפ"ק דברכות בענין ה' פעמים שנאמר (תהלים קג' א') ברכי נפשי את ה'.

עוד פירשו בזהר כי כאשר ישראל הם זה עם זה באהבה, גורמים למשוך צד הימין והחסד לעולם, דכתיב (ירמיה לא' ב') ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, ואם לאו ח"ו השמאל גובר, כי השנאה נמשכה מהשמאל, והחיצוני הנמשך מהשמאל, משתלם ונעשה שיעור קומתו שלימה, וזה לשונו: פתח ואמר: אל תאמר אשלמה רע (משלי כ' כב) בא וראה הקב"ה עשה לו לאדם שיתחזק בתורה, וללכת בדרך האמת וצד ימין, ולא לילך בצד שמאל, ומשום שהאנשים צריכים ללכת לצד ימין, יש להם להרכות אהבה זה עם זה כי אהבה היא בחינת ימין, ולא תהיה שנאה זה עם זה שהיא בחינת שמאל, כדי שלא להתליש הימין שהוא המקום שישאל דבוקים בו.

גדול השלום ושנואה המחלוקת שאפילו עובדין ע"א כביכול אין השכינה יכולה לנגוע בהם, שנאמר (הושע ד' יז) חבור עצבים אפרים הנח לו. גדול ענשה של שנאת חנם שהחריבה ירושלים ובית המקדש, וסמך לדבר (איכה א' א') איכה ישבה בדד העיר ראשי תיבות איב"ה. תניא מקדש שני שהיו עוסקין בתורה וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודת אלילים גילוי עריות ושפיכות דמים.

כמה צריך להזהר בענין השלום

בס' ליקומי תורה לרבינו האר"י בריש פרשת שופטים על הפסוק 'כי יפלא ממך דבר למשפט' מביא מדרש נורא על גודל חורבן הבית, ומבאר כי כל זה נגרם מחמת המריבות והעדר השלום, שהוא היסוד של הכל, ובלעדיו – אין כלום. וז"ל:

כי יפלא ממך דבר למשפט וגוי. אמרו רבותינו ז"ל (בוזה"ח ובמדרשות, על פסוק כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך) ששאלו מלאכי השרת להקב"ה בשעת החורבן: רבש"ע כתבת בתורתך ושפך את דמו וכסהו בעפר וכאן כתיב ישפכו דמם כמים' כי דמה בתוכה' וגוי. כתבת בתורתך: 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד' וכאן כתיב: 'הבנים נשחטים' וכו'. כתבת בתורתך: וצוה הכהן ופנו את הביתי וכאן 'וישרפו בית האלקים וכל כלי מחמדיה להשחית', אמר להם הקב"ה כלום יש שלום בעולם? הואל ואין שלום אין כלום! וכל זה רמזה לנו התורה בפסוק הזה 'כי יפלא ממך דבר למשפט' 'בין דם לדם' – היינו ושפך את דמו וכו'. 'בין דין לדין' היינו אותו ואת בנו כו' כנ"ל. 'ובין נגע לנגע' היינו וצוה הכהן כוי כנ"ל. והתשובה לכל זה 'דברי ריבות בשעריך' שעל ידי המריבות והעדר השלום שבהם גורם לכלל זה, ומסיים 'וקמת ועלית אל המקום' שע"י ירושלים, עיר שחוכרה לה יחדיו, שבה נעשו כל ישראל חברים ועל ידי התורה יתאחדו ויתווך ביניהם השלום.

ובמה צריך להפנים יסוד זה דוקא בימים הללו, כאשר עוון שנאת חנם עומד בעכרנו והזמן מבקש תפקידו, ועל כן יראה כל אחד להתחזק ברדיפת השלום והאחווה בין איש לרעהו ובהתרחקות מן המחלוקת והמריבה.

"אמרתי להעתיק בכאן את המעשה אודות אותה קטטה, על מנת לעורר את הלבבות כגודל הזהירות מן המחלוקת ותולדותיה הרעות. וז"ל ס' עמק המלך (שער טז פרק לד): אחר כך עשה האר"י זלה"ה הסגר אחד לאלו העשרה חברים, ותיקן הדרים להנשים והטף בפני עצמו באותו החצר של בית ההסגר עצמו. ולסוף חמשה חדשים, נפלה קטטה אחת בין הנשים בערב שבת. והנשים הגידו אותה לבעליהן, ונמשך מזה עד שגם החברים נתקוטטו. והרב עליו השלום, תמיד היה מזהיר אותם על האהבה והאחווה, שיהיה ביניהם תמיד שלום אהבה ואחווה, ובאותו היום עברו על דבריו בעוונותינו הרבים. ולעת ערב יצא עם החברים לקבל שבת, וחזר לבית הכנסת סר וזעף, וישב כל זמן התפילה באנינות. ומהר"ר חיים עליו השלום כשראה אותו באותו סגנון נבהל מאוד, כי לא כן היה מנהגו לעשות. לאחר שסיימו הקהל התפילה הלך רבי חיים אצל, ואמר לו רבינו למה ראיתך כל זמן התפילה הזאת באנינות ובמר נפש, אמר ליה האר"י זלה"ה

מפני שראיתי בקבלת שבת סמאל הרשע, ואמר זה הפסוק, 'גם אתם גם מלככם תספו' (שמואל א' יב, כה), מכאן נראה שכבר נחתם גזר דין, בעוונותינו הרבים, ולא נחתם אלא בעבור קטטה שנעשה היום בין החברים, שכל זמן שהיה שלום ביניהם, לא היה לו בית כניסה למקטרגו. וכן היה בעוונות הרבים, באותו שנה נתבקש בישיבה של מעלה, מוריני ורבינו עמרת ראשינו, עם המשה תלמידיו, ועליו נאמר "רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם, אשר אמרנו כעלו נחיה בגוים". ע"כ.

הרווח של המוותר

והנה, על גודל שכרה של הותרנות נוכל ללמוד מלאה אימנו: ידוע, שבאותו הריון שהיתה לאה עתידה ללדת את דינה, היתה בתחילה מעוברת בוכר, דהיינו שהיתה עתידה להוליד את יוסף, אלא שדנה בעצמה ואמרה, שאם אכן תלד בן, אז רחל אחותה תלד רק בן אחד ותהיה פחותה מן השפחות! שהרי האמהות היו נביאות ויודעות שעתידים להיות י"ב שבטים, ולכן התפללה שיהפך לבת וקראה שמה, דינה ורחל ילדה את יוסף במקום לאה. ולכאורה קשה, הרי ידוע לכולנו הסיפור של דינה בתורה, שתפסה שכם בן חמור ובא עליה. וכי זה שכר הותרנות? שיארע ללאה אסון שכזה! אכן, על מנת להשיב על כך נתבונן בפרקי דרי אליעזר (פרק לה) ששם מובא המעשה ע"פ מדרשי חז"ל:

כשבא יעקב לביתו בארץ אחוזתו שבארץ כנען נשכו הנחש. ואיזה נחש, זה שכם בן חמור, שהיתה בתו של יעקב יושבת אהלים ולא היתה יוצאת החוצה. מה עשה שכם בן חמור, הביא משחקות נערות חוצה לה מתופפות בתפים, יצאה דינה לראות בכנות המשחקות, ושללה ושכב אותה, והרתה וילדה את אסנת. ואמרו בני ישראל להרגה, שעכשו יאמרו כל הארץ שיש בית זנות באחלי יעקב. מה עשה יעקב, הביא ציץ וכתב עליו שם הקודש ותלה על צוארה ושלחה והלכה לה. והכל צפוי לפני הקדוש ברוך הוא. וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע, שהיתה אסנת ראויה ליוסף לאשה, והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגידלה אותה כבת. וכשירד יוסף למצרים לקחה לו, שנאמר (בראשית מא, מה) ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע כהן און לאשה.

הנה, רואים שמכל המעשה הזה של שכם בן חמור נולדה אסנת, שהיא ראויה היתה ליוסף לאשה. וידוע, שיעקב אבינו בירך את יוסף ששני בניו הנולדים לו במצרים, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, דהיינו שנחשבים כמו שני שבטים נפרדים כל אחד בפני עצמו! הרי לפנינו, שכרה של הותרנות, שלאה ויתרה על שבט אחד כמה שדנה

בעצמה וקיבלה במקום זה שני שבטים. נמצינו למדים, שמוותרנות אף פעם לא מפסידים אלא רק מרוויחים, רק שבשעת הויתור אכן יש כאן נסיון!.

חז"ל אמרו (יומא כג.) 'המעביר על מידותיו מעבירין לו על פשעיו, כי הבה נתבונן היאך יש ביד 'בשר ודם' להעביר על מידותיו, והרי פלוני ירד לחייו... אלא כי באמונתו הינו אומר לעצמו, וכי פלוני הזיק אותי, לא כי, אלא ה' אמר לו קלל... כך נמי יענה לעומתו הבורא, וכי פלוני הטא נגדי, לא כי, אלא יצרו הרע אמר לו הטא... א"כ יש לפטרו מהעונש המוטל על עוברי עבירה.

העפר שמשליכים עליך הוא לטובתך

וידע כי כל הנעשה בעולם לטובתו ול'עליותו' הם באים. ויובנו הדברים עפ"י 'מעשה שהיה' בסוס נאמן לאדונו, הלה היה עובד יומם ולילה עבור האדון 'כמו סוס', האדון שנהנה מההכנסות שהסוס מכניס ל'אוצרו' בעבודתו המסורה היה מרבה להיטיב עמו כגמולו הטוב, מאכילו ומשקהו ממיטב מאכלי הסוסים, ואף בית מדור לזון העניק לו כראוי וכיאות לסוס שבמותו... עברו הימים והשנים, והסוס החל להראות סימני זקנה, כוחותיו כבר לא עמדו לו, ומוזמן לזמן הרגיש הבעה"ב כי 'הכנסות' הסוס פוחתות והולכות, ואילו ה'הוצאות' סביב מאכלו ומשקהו לא פחתו במאומה, וכבר חישב בעה"ב 'לשלחו בגט שחרור' – 'וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול'... אבל מחמת הכרת הטוב לא הפקיר את סוסו נאמנו משכבר הימים. עד שביום בהיר הילך הסוס ברחובה של עיר ולרוב זקנותו לא ראה כהוגן ונפל ל'בירא עמיקתא' (בור עמוק) חמישים אמה' ואך בנס נשאר לחיות, עתה עלה בדעת בעה"ב – אכן, עד היום ריחמתי על סוסי הנאמן ולא שלחתיו לחפשי – אבל בזו השעה משאירע לו כן מותר לי לקיים בו 'רק לא ירבה לו סוסים' (דברים יז טז), רשם תהא קבורתו... פתח בעה"ב ב'לשם יחוד' לקיים מצוות 'קבורה', נעמד על שפת הבור והחל משליך לתוכו עפר למען יכוסה כל גופו וראשו כדת וכדין... הסוס שעמד בתוככי הבור הביט ממטה למעלה בתדהמה ותימהון על בעליו, מדוע מכסני מר בעפר... והבעלים בשלו – מריק לתוככי הבור שקי עפר בזה אחר זה... ועדיין מביט עליו הסוס בעיניים מלאות פחד ובעתה עד... שראה הבללים כי בכל פעם שהוא משליך עפר לתוך הבור קופץ הסוס לגובהו של בור, וכן יעשה שוב ושוב... מתחילה לא הבין הבעלים לשמחה וריקודין הללו מה זו עושה. עד ש... ראה כי הסוס הולך ועולה מעלה מעלה, עד שיצא מן הבור כשהוא בריא ושלם בכל רמ"ח ושס"ה, או

אז הבין כי אף שהוא בא לקברו ולכסותו בעפר, אבל הסוס השתמש ב'קבורה' זאת להעלות עצמו עוד ועוד על הר העפר שנעשה בכור תחתיות עד שיצא לחפשי לגמרי... ולדידן, אנא ממך, מנע קולך מבכי בשעה שהנך רואה כי פלוני רוצה ובא לקברך בחיים חיותך... אל תתפעל ממנו, כי חבילי עפר ואדמה שהלה משליך עליך אינם אלא 'הר' להעלותך למעלה להוציאך ולדלותך מבור גלותך ושפלותך.

מהי "שנאת חנם"

וראיתי מבארים הא דאמרו (יומא ט:) שבגין 'שנאת חנם' נחרב בית המקדש, וכי יש מי ששונא את חברו 'בחנם', הרי השנאה באה על זה שהזיק לו או דיבר עליו וכן כל כיו"ב, ואיננה בחנם כלל.

אלא צריך לומר, דהאש הבוערת בפיסת עץ קטנה תוך רגעים ספורים, כשיוסיפו לה עצים תבער למשך שעה, ובהוספת שמן ועוד הפצים הבוערים תבער האש כמה ימים וכן הלאה. כללו של דבר, כפי רוב השמן שיוסיפו למדורה כן תוסיף האש לבעור. כך ממש היא איש המחלוקת, אם לא יוסיף הלה לענות לו וכדו' תשקע האש מעצמה ותכבה, אך אם זה יענה וזה יצעק ויגרור אחרים וכיו"ב – אזי אי אפשר לידע עד כמה ימים ושנים תמשך המחלוקת. ועל הוספת השמן – הגערות והצעקות אמרו שהוא בחנם, כי אם לא היה מחזיר לו תיכף בכפלי כפלים לא הייתה האש מתפשטת למרחק גדול כל כך.

האדמו"ר מקלויזנבורג זי"ע בליל יום הכיפורים מיד אחר המלחמה הנוראה, ביאר בלשון הכתוב (דברים לב יח-יט) "צור ילדך תשי ותשכח קל מחללך", וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו, צור ילדך תשי – הקב"ה מיטיב לכל ונותן להם חיים פרנסה וכבוד וכו' וכו', והרי הם שוכחים מכל טובותיו של הבורא וממרים כנגד רצונו, על זה מחוללך – מלשון מחול-לך, הקב"ה מוחל על חטאים אלו שבין אדם למקום, אך וירא ה' וינאץ – על מה יתרבה ויתגדל כעסו, מכעס בניו ובנותיו, על זה שמכעיסים ומכאיבים לבניו ולבנותיו, ע"ז אינו מוחל.

בענין הקנאה

מכיוון שאחד הדברים הגורמים לפרוד בין החברים היא מדת הקנאה אמרנו לכתוב גם בענין זה. כתב הרב שבט מוסר (פרק יד' כו), יתרחק בתכלית הרחוק מלהיות מקנא בהצלחת הרשעים בכל משלה ידם וחביבים בעיני ההמון נשים וטף ורשעים כמותם, שקנאה מביאתו לבעוט בכל מה שטרח כל ימיו בתורה ומצוות, לבחור דרך הרע

אולי יצליח, גם לא יפתחו יצרו לומר: הנני יושב עמדם, ואיני עושה כמעשיהם, רק להשתתף עמם בעבור הצלחתם, שכך דרכו של היצר הרע, להתחיל בדרך היתר ולסיים באסור, וזהו שאמר המשורר דוד המלך ע"ה (תהלים א' א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כלומר: והלך בתורת ה' ואשריו לו שלא פתה אותו יצרו הרע לעמוד בדרך חטאים ולישב כמושב עם לצים, להשתתף עמם בעבור הצלחתם אף שלא היה עושה כמעשיהם, כי אם בתורת ה' הפצו דוקא, ואפילו בדוחק ובצער, סופו להצליח ולקיימה מעושר, שיהיה בעין שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו וכל אשר יעשה יצליח, לא כן הרשעים, שהצלחתם תתהפך כמוץ אשר תדפנו רוח.

ובן הזהיר שלמה המלך, ע"ה (משלי כד' א) אל תקנא באנשי רעה ואל תתאו להיות אתם, כי שוד יהנה לבם ועמל שפתיהם תדברנה, בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן, ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, הכונה לומר: אל תקנא באנשי רעה, כי לא יפל קנאה כי אם בראות שהם מצליחים, ועם כל זה אני מזהירך, שאל תקנא באנשי רעה, וגם אל יעלה על דעתך להשתתף עמם באמריך: איני עושה כמעשיהם, ואל תתאו להיות אתם בחברה, שאדרבה יגיע לך הפסד ולא ריוח, כי כל מה שמבטיחים לך, הבל יפצה פיהם, כי שוד יהנה לבם ועמל שפתיהם תדברנה, לכן החזק במוסר אל תרף (משלי ד' יג) משום כי בחכמת התורה יבנה בית ובתבונה של תורה יתכונן, ובדעת תורה ומצוות חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, לכן אל יקנא לך בחטאים מסבת הצלחתם, כי הבל הוא ובזמן מועט כי אחרית רע לרשע, וצדיק פרוח יפרח.

הקנאה שורש לכפור בהי"ת ח"ו

ובן נחפשה דרכינו ונחקורה בשלש תועבות אחרות, דתנן (אבות ד' כא) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, ופרשו ז"ל סתם – מן העולם הזה ומן העולם הבא, וגם אלו נרמזו בקריאת שמע, ויש לתת עליהם לב בכל יום בעת קריאת שמע, כדי להשמר מהם תמיד. התרחק ממדת הקנאה, כי אין מדה רעה למעלה ממנה, והיא אב לכל העברות ושורש לכפור בבוא, כאיש אשר תעבור עליו רוח קנאה וקנא בחברו, היא מוציאתו מן העולם הזה, שדואג ומצטער תמיד, וסופו יורש גיהנם, כי היא גורמת לאדם לעבור על כל מצוות האמורות בתורה, אם תדקדק יפה, ואם רוח הקנאה יעלה עליך, בראותך את חברך מצליח במעשיו, בגופו ובממונו, ואתה לא כן, עשה זאת איפוא והנצל, שא עיניך לשמים ותן כבוד ושבת והודאה לארון הכל אל אמת, שאינו מקפח שכר שום בריה העושה רצונו, בין רב למעט, כי כפי מעשה האדם, גמול ישלם לו, אמור בלבבך:

אולי יש מעשים טובים ומצוות בידי חברי ועושה רצון קונו, ועל כן גם יוצרו עושה רצונו ומשפיע לו טובה, ואני אולי הרביתי לפשוע נגד בוראי, ואיני כדאי, ואם אולת אדם תסלף דרכו על ה' יועף לבו, (משלי י"ג) בתמיה, אך תקנא במעשים טובים, ואמרת אעשה כן גם אני, ותיטיב מעלליך ועשה רצון יוצרך, למען יאהבך ותמצא הן בעיניו, ואם ידעת שאתה צדיק גמור, וחברך המצליח רשע גמור, אל ירע בעיניך על המקרה אשר אתה רואה, אך חשוב בלבבך אפשר שחברך הרשע המצליח עשה שום מצוה, ובהצלחתו משתלם לו גמולו בעולם הזה, (קידושין מ' ב') כדי להיפרע ממנו לעולם הבא על רוב עונותיו, ואני אף על פי שאני צדיק, אי אפשר שלא הטאתי נגד יוצרי, כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, (קהלת ז' כ') ועל אותו חטא הקב"ה יפרע ממני בעולם הזה, למען ינחילני היי עולם הבא, שהוא עולם ארוך, ומאהבתו אותי מיסרני בעולם הזה, לכלות פשעי ולהתם הטאתי ולכפר עוני, ככתוב (דברים ה' ה) כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, וכתוב (משלי ג' יב) את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה, ואם גם אתה תצליח, ויש לך די ספוקך ברוח וכבוד, אף שאינך עשיר ואין לך רוב כנים כמוהו וקנאת בו, הוי יודע שענשך רב וגדול עונך מנשוא, כי אתה נוהג קלות ביוצרך, ונראה שאתה חכם בעיניך לאמר: לא יתכן דרך השם, והיית רוצה שיהיה מתנהג אחר דעתך ורצונך, אך זאת חשוב: יוצרך ברוך הוא מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה, ואין להרהר אחריו, ודי לי על הנשמה אשר נתן בי, והיים וחסד שעושה עמדי, ועלי להודות ולשבחו על כך, ואין להרהר אחריו ודי לי, ומה תקוה כי ירבה כבוד ביתו, כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו, ואין טוב לאדם, כי אם לירא את השם הנכבד והנורא ולעבדו בכל לב, לעשות רצונו במלאו בלי חסרון דבר בכל יכלתו, ולאהבה אותו ולדבקה בו, ככתוב (דברים י' כ) את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק. כדבר הזה תדבר ליצרך הרע במוצאך אותו.

הקב"ה שורה בישראל כשאינ קנאה

ושם (יט' יד'), והקנאה רמוזה בפרשה ראשונה, כפסוק ראשון דקריאת שמע, המקובל בידינו מיעקב אבינו ע"ה, בעת שנסתלק מן העולם צונו וזרזנו על יחוד השם, כדאיתא במסכת ברכות (פסחים נו' א) וכדכתב הרמב"ם ז"ל (ק"ש א' ד') ונרמז הכתוב, כדכתיב (בראשית מט' כ') הקבצו ושמעו בני יעקב, דקשה מאי הקבצו, הרי אמר להם האספו ואגידה לכם, והרי הם לפניו, אלא פירוש האספו, על הגופות, ואיך שהיו לפניו צוה אותם שיסירו מלבם קנאה ותחרות, כאלו הם איש אחד, נפש אחת, שאם לא יעשו

כן, אי אפשר לקבל עליהם יחוד שירצה וישרה עליהם, כדכתב רשב"י דהיינו (איוב כג' יג) והוא באחד ומי ישיבנו, דהפסוק קשה להבין, דהוה ליה למימר והוא אחד, מאי באחד אלא רוצה לומר: הוא יתברך אינו שורה כי אם בישראל ביחוד לב אחד בלי קנאה, דוגמת מלאכי השרת דכתיב בהו כלם אהובים וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים, ואמרו באבות דרבי נתן (יב' ו') המלאכים מכבדים זה לזה, וכל אחר אומר: פתח אתה, שאתה גדול ממני, וזהו לשון שמע, שאמרו המקובלים שהוא לשון קבוצ, כמו (שמואל א' טו' ד') וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הַעַם, וכל אחד בעת קריאת שמע מיחד לבו עם כל עדת בני ישראל ומדבר אליהם, שמע ישראל, כולנו באהבה וקשר לב אחד, בלי קנאה ושנאה, ועתה אנו מקבלים יחוד אלהינו עלינו ואומרים: ה' אלהינו ה' אחד, עכ"ל.

המקנא חומס בנפשו

ועוד כתב (ל"ז י"ז) גם הקנאה מדה פחותה היא, באה מגריעות הנפש, שאם הוא מקנא ביופי של אדם או בגבורתו או בעשרו, אינו חפץ במה שגור עליו הקב"ה, והמקנא חומס נפשו, כי הוא מתאבל תמיד ושכלו מתחסר מרב קנאה הטמונה בו, ואין לבו פנוי ללמוד ולהתפלל בכונה ולעשות מעשים טובים, ולכן הכמי ישראל היו מתפללים לא תהיה קנאתנו על שום אדם, ולא קנאת אחרים עלינו, ומי שהוא אוהב שלום, מבטל ממנו הקנאה והתאוה והכבוד, דכיון שבכל אות נפשו אוהב שלום, מתרחק משלש אלה כבורח מן הארי ומן הנחש, וכן מתרחק מכל מדות המגוננות הגורמים הרחקת השלום, ומשתרש בכל מדה טובה ונאה, כי הוא סבה לקרב השלום עם כל אדם.

אוהב שלום ורודף שלום

כתב בספר ארוכה ומרפא לרבי הלל דוד סתהון זצ"ל, בכלל מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, הוא לשים שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, תנן (אבות א' יב') הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, כתיב ביה באהרן (מלאכי ב' ו') תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. אמרו חכמים (אבות דרבי נתן יב') כשהיה אהרן מהלך בדרך פגע בו באדם רשע, ונתן לו שלום, למחר בקש אותו האיש לעבור עבירה אמר, אוי לי היאך אשא עיני אחרי ואראה את אהרן, בשתי ממנו שנתן לי שלום, נמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה, וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה הלך אהרן וישב אצל אחד מהם, אמר לו בני ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, אומר אוי לי היאך אשא עיני ואראה את חברי, בשתי הימנו שאני הוא שסרחתי

עליו, והוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו, וכשנפגשו זה בזה, גפפו ונשקו זה לזה, לכך נאמר ויבכו אותו כל בית ישראל, אנשים ונשים. אבל במשה שמוכיח בדברים קשין, נאמר ויבכו בית ישראל את משה. ועוד, כמה אלפים היו בישראל שהיו מהלכין אחר מטתו של אהרן, שנקראו אהרן על שמו, שאלמלא אהרן לא באו לעולם, שהיה משים שלום בין איש לאשתו ומזדווגין זה עם זה, והיו קורין שם הילד על שמו (תנא דבי אליהו רבא לא), וכן היה עושה אהרן הכהן, שהיה מתכוין ועושה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ובין ישראל לחכמים, ובין חכם לחבירו, ובין ישראל לחבירו, ובין איש לאשתו, ועליו הוא אומר (ישעיה ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, ועליו נאמר (ישעיה נ"ו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה, הקב"ה שהוא בוחן לבות וכליות, היה אומר לאהרן, אתה נתכוונת לטובה ועשית שלום ביני ובין ישראל, אני מוציא ממך בנים שמכפרים על ישראל בכל שנה ושנה ביום הכיפורים, וקורין עליהם שלום בכל יום ויום, ויאמרו להם (במדבר ו') יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויהנך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום.

זהירות בכבוד הזולת

פעם ערך הברון רטשילד 'קידוש' לכבוד ה'שמה' שהייתה כמעונן, אל הקידוש הוזמנו הרבה מבני ישראל בראשות מאורי וגדולי הדור דאז, והי בהיכנסם לאולם הגדול לא מצאו על לשולחנות הערוכים רק יין וגביעים לקדש בהם – ולא ידעו כיצד יקדשו, שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה' (פסחים קא). כיצד יקדשו מבלי מוזנות על השולחן... והנה הופיע הברון במלוא הודו ותפארתו ולידו ישב הגאון הגדול רבי חיים עוזר זצוק"ל, נטל הבארזן את הגביע בידו קידש על היין בברכת בפה"ג, ולאחמ"כ בירך 'בורא מיני מוזנות' על הגביע ואכלו. ונתברר לכל כי הגביע הוא בעצמו 'בר אכילה' והוא ה'מוזנות' כדי לצאת ידי קידוש במקום סעודה, לאחמ"כ כיבד הברון את הגרמ"ע שיקדש על היין, הגרמ"ע מילא את ה'כוס' נטלו בידו והחל מתעמק במחשבותיו למשך זמן, עד שפתח וקידש עליו, ובירך בורא מיני מוזנות על הכוס ואכלו... משיצא שאלוהו מקורביו, ילמדנו רבינו, במה התעמק כשהחזיק בגביע בידו ולא קידש מיד... ענה הגרמ"ע, נתעוררתי לחשוב כיצד אחזיק מוזנות בידי ואקדש על יין, והרי את הפת יש לכסות שלא יראה הפת בושותו' (עיי' או"ח רע"א ט) ואף אם ב'מוזנות' רבו המנהגים, מ"מ כשהנני אוחזם בידי וודאי יש לחשוש שלא יראו בושתם, שוב חזרתי לחשוב, אם לא אקדש יתבייש

הברון ראטשילד, על כן אמרתי – מוטב שיראה ה'מזונות' בושתו ולא רטשילד (קובץ 'ישורון' שנת תרע"ב)

ולא תשא עליו חטא – מעלת התוכחה בנחת

ראיתי סיפור איך על ידי תוכחה באופן ראוי אפשר להעלות אנשים על דרך המלך. רבי ברוך ידלר סיפר על תוכחה שהולידה אהבה לתורה ומצוותיה. פעם שכב רבי ברוך בבית הולים ומיטה על ידו היה יהודי, הילוני גמור קיבוצניק, והנה יום אחד באו לבקר משפחתו וכולם היו חרדים לכל דבר בחורי ישיבות נערי חמד. רבי ברוך המתין וחיכה לשעת כושר ואז כשהיו לבד הוא שאל את שכנו איך קרה כדבר הזה שכל יוצ"ח חרדים? ענה אותו יהודי וסיפר אני התגוררתי בקיבוץ. שבת אחת יצאתי עם רעייתי למייל לכיוון ירושלים הגעתי עד כיכר השבת שם עמדו ילדים וצעקו שבת!!!! יצאתי אליהם והם ברחו. נכנסתי שוב לרכב הם הגיעו שוב ולא נתנו לי לנסוע, כך הלוך חזור. יצא אלי איזה רב מאחד הבניינים ואמר לי אתה רואה שזה לא הולך, אולי תכנס אלי הביתה תשתה ותאכל משהו, תנוח מהדרך עד שתגמר שבת, כי אחרת תאלץ להאבק כאן הלוך חזור בלי שאף אחד ינצח... הוא אמר דברים של טעם, עלינו אליו הביתה, התיידדנו אני ורעייתי יחד עמו ועם רעייתו, אח"כ ביקרנו עוד פעם פעמים ועוד ועוד. לימים קיבלתי שילומים מהנאצים, עליתי יחד עם רעייתי לגור בירושלים, אמנם אני לא חזרתי בתשובה אבל הילדים שלי שכ"כ נהגו מהחיים החרדים שראו אצל הידידים שלנו, חזרו בתשובה ואני לא הפרעתי להם.

גדול השלום

אמר רבי שמעון בר יוחאי גדול השלום שכל הברכות כלולות בו, דכתיב (תהלים כ"א) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, חזקיה אמר תרתי, חזקיה אמר גדול שלום, שכל המצות כתיב בהו (שמות כ"ג) כי תראה כי תפגע (דברים כ"א) כי יקרא, אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה, ברם הכא (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו, בקשהו למקומך, ורדפהו למקום אחר, ובאבות דרבי נתן רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם יושב אדם במקומו ושותק היאך ירדוף שלום. אלא יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדוף שלום בישראל.

שלם בקברו בזכות מסירות נפש לזולת

סיפר המגיד הירושלמי הגאון ר' שלום שבדרון זצ"ל. לפני השלטונות בפולין, הונחה תוכנית לסלול כביש לאורך כל הגבול בין גרמניה ופולין, ובית העלמין של עיירת

קלאבוצק היה על הגבול, לכן גזר השלטון להעביר את בית הקברות היהודי הישן למקום חדש.

כל השתדלות היהודים אצל השלטון לבטול תוכניתם לא נשאה פרי, לא נותרה ברירה אלא לגזור תענית ציבור בבתי כנסיות של העיר שם התאספו זקנים ונערים אנשים נשים וטף, להתפלל לפני שוכן מרומים. למחרת ירדו תושבי העיר עמופי יגון לבית החיים, ים של דמעות שפכו מתוך בקשת מחילה, והחלו בהעברת הקברים.

בשעה שכבר עמדו להוציא עצמותיהם של הקברים האחרונים, פגשו בתמונה מחרידה. מאד, באחד הקברים הבחינו בארון כמו חדש, כאילו זה עתה נגנו בארץ ובתוכו גוף טרי כאדם ישן עמוף בתכריכים, ועליו גלימה שחורה של כמרים עם עניבה...

אנשי החברה קדישא שלחו מיד לקרוא לרב העיר, וגם הוא השתומם מהמראה המרעיד וביקש לחפש בפנקסי העיר הישנים, חיפשו ולא מצאו דבר. עפ"י פקודת הרב נערכה מיד לזיה עבור המת – בכבוד גדול.

הרב, באופן פרטי, התענה והתפלל כי יענו לו מן השמים בענין מת פלאי זה, ואכן לא עברו ימים עד שנתגלה אליו המת בחלום הלילה, וכה היו דבריו.

הייתי בעולם לפני כמאה שנה, איש פשוט הייתי, ללמוד לא יכולתי, ומשום כך יקדה אש בקרבי - באהבה לכל יהודי, כל ראשי ומוחי, כוחותיי וממון השקעתי לעזור לזולת ובפרט במצות "הכנסת כלה", ימים שלמים הלכתי כדי לדפוק בדלתי נדיבים ועשירים במטרה להשיא בני עניים יתומים ויתומות, להשיג צורכיהן על הצד הטוב ביותר.

נערה יתומה בת 30 היתה בעיר, יתומה מסכנה באופן מיוחד, כי לא היה מי שהתעניין בה, היא עבדה לפרנסתה ובקושי הרויחה עבור לחם וצרכיה החיוניים. ועד במה שטרחתי גם עבור שידוך בשבילה לא נמצא דבר מתאים עבורה.

במקביל הגיע אז לעיירתנו בחור שהיה בגילה, ולפרנסתו עסק בעיקר בשאיבת מים, הצעתי לבחור את הנערה היתומה, הסברתי לו כי נכון שהיא מרת נפש, אך רק בגלל שאינה נשואה, והלא היא תמימה וכשרה, הבטחתי לו מכיסי נדוניה בסכום 50 זהובים "כדי שתוכל להשקיע בעסק ולהרוויח פרנסה בקלות".

הוא צחק "בעד יתומה זו 50 זהובים לא נחשבים לכסף, אם תניח לי על השולחן 300 זהובים פולנים ארצה לשמוע מהשידוך". אמרתי לו כי אלך לנסיון בזמן קצר בבתי הנגידים ואשתדל להביא סכום הגון אך דע לך כי יותר ממאה זהובים לא אוכל לאסוף".

הבחור התייצב בתקיפות "כל עוד לא תניה לפני 300 זהובים שלמים, לא אשתדך עם היתומה!".

לא התייאשתי. שבועות מלאים הסתובבתי בכל העיירה, ואכן הצלחתי, בקושי רב, לגייס 150 זהובים, הייתי שקוע במחשבה איפה אוכל לגייס את שאר הכסף, אחרי שכבר הייתי בכל בית ובית בעיירה.

בתוכנו בעיירת קלאבוצק התגורר בעל בית עשיר, בעל בית הרושת לתפירה, גביר גדול אך קמצן אדיר, שום עני לא הצליח להוציא ממנו אפילו פרוטה, שנים רבות. עניים וגבאי צדקה לא דרכו על מפתן ביתו. נצנץ במחשבתי רעיון, מי יודע, אולי הפעם אצליח להשיג ממנו משהו. בלי לחשוב על חרפות ובושות שיהיו מנת חלקי צעדתי במהירות לכיוון הבית, ועד שחשבתי, הנה עמדתי ליד פתח הטירה שלו ואני מושך בפעמון. יצא לקראתי אחד ממשרתיו, ולבקשתי הכניסני פנימה – לבעל הבית.

כאשר רק ראה אותי, קרא אלי בטון גבוה, "איי, איי יענקל, האוכל לדעת לאיזה עסק באת אלי?" התחלתי לדבר בדמעות בעינים על הטרנדיה של היתומה, וכבר הסתובבתי בכל העיירה ולא עלה בידי לגייס יותר מ-150 זהובים, אני מבקש ממך אדון נכבד, הלא גם אתה מאחינו בני ישראל, הענק לי סכום כזה רק בתור הלואה, ואני מבטיח לך כי אפרע בזמן קצר עד הפרוטה האחרונה.

"שמע נא יענקל, קרא בבת צחוק על פניו", הנה כאן מונח מעיל של כמרים ועניבה שחורה שיש לי למכור, אם תלבש את המעיל ותסתובב כך בכל רחובות העיירה מבוקר עד ערב, אני מבטיח לך את כל סכום הכסף במתנה גמורה...."

כדי להציל בת ישראל, החלטתי לתת הסכמה מלאה להצעתו. כמובן שלמחרת בל העיר היתה כמרקחה (די גאנצע שטעטל האט געקאכט ווי א קעסל"), נערים וזקנים התאספו לראות את ר' יענקל מסתובב במעיל כמרים, ר' יענקל יצא מדעתו יצאה השמועה, לילדים ולליצנים היתה "פרנסה טובה"

משכו בעניבותי, עשו ממני ליצנות ומכל הצדדים נזרקו מילדים, קליעי אבנים בלווי צעקות: הנה הכומר החדש הולך.

את היסורים והבוזיונות קיבלתי באהבה. כך הסתובבתי עד הערב. ואז פניתי לבית ה"קמצן" שהוכרח בלית ברירה לספור סכום של 150 זהובים פולנים נוסף לזה ביקשתי: אבקש מכבודו כי יעניק לי גם מעיל זה עם העניבה, הוא נאות לבקשתי.

לפני הסתלקותי מהעולם, ביקשתי לקרוא לחברא קדישא, מסרתי להם "מלבוש" זה ובקשה: "לאחר מותי להלבישני בבגד זה על התכריכים" אמרתי בליבי כי מלבוש זה יאיר לפני דרכי בבי"ד של מעלה - כיון שעל ידו התביישתי מאד כדי להציל בת ישראל. אנשי החברא קדישא מילאו בקשתי בדיוק.

כאשר הגעתי לעולם העליון, מלאכי חבלה פינו דרך. ומעיל זה שימש למליץ יושר במשפטי לכות, ליהנות עם הצדיקים מזיו השכינה, גם הגוף שלי טמון כמאה שנים בקבר, שום רימה וריקבון לא שולט בי, כי המעיל משמש עבורי למגן הן לעולם הזה והן לעולם הבא.

"**עולמך תראה בחיך**" (ברכות דף יז) השטמ"ק מבאר כי אדם המגיע לשיא בעולם הזה, יכול לטעום כאן מההוא עלמא... וזו כוונת הברכה "עולמך תראה בחיך" והדבר נרמז כאן - לחיות על הארץ ימים שמימיים. כימי השמים על הארץ!. אם זוכים לעשות מה שה' רוצה "כי באלה חפצתי נאום השם".

ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

שבחי רבנו האר"י זיע"א

(מועתק מספר שבחי האר"י"ל דפוס ליורנו)

לידת רבנו האר"י"ל, ברית המילה, וירידתו למצרים

א. רבי שלמה לוריא זצ"ל אביו של רבנו האר"י היה איש צדיק תם וישר וירא אלהים וסר מרע, באחד הימים והנה הוא מתפלל ומתחנן בבית הכנסת שבירושלים העתיקה ואין איש עמו, נגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב ואמר לו, דע לך ששלחני הקב"ה לשרך כי הנה אשתך הרה ויולדת לך בן, ותקרא שמו יצחק והוא יחל להושיע את נפשות ישראל מיד הקליפות, וכמה נפשות אשר הם מגולגלות מכמה שנים יתקן, ועל ידו תתגלה חכמת הקבלה, וכל מין חכמה שבעולם לא יחסר ממנו, ושמו יצא בכל הארץ. לכן השמר והזהר שלא תמול אותו עד שאבוא להיות סנדק שישב על ברכי בשעת המילה.

ויהי ככלותו לדבר אתו את הדברים האלה, נעלם מעיניו, ויתמה האיש ההוא מאד מן המראה הזה, וישאר כל היום ההוא כולו בבית הכנסת בוכה ומתפלל אל ה' יתברך, וכך אמר בתפלתו אנא ה' קיים את הדבר הזה אשר בשרתני בו ואל יעכב עלי שום עון בדבר הזה, הגם כי קטון אנכי ואין בי שום זכות, למענך עשה ולא למעני.

ובסימן טוב ובמזל טוב בשנת הש' נולד הילד הרך ונתמלא הבית כולו אורה, וכיום השמיני הוליכו אותו לבית הכנסת לימול כמנהג, ואביו היה מסתכל בכל סביבות בית הכנסת לראות אם בא אליהו זכור לטוב, ולא ראהו, ויהי בצער גדול כי כל אנשי הקהל היו אצים בו לאמר גש הלאה, והחזק בבנך למול אותו, והוא היה מתמהמה לאמר שעדיין לא באו כל קרוביו, וזה היה כמו חצי שעה וכראותו צרת נפשו בכה בכי גדול והתפלל אל ה', ובעודו בוכה, והנה אליהו זכור לטוב לקראתו ויאמר לו אל תבכה עבד ה', קרב אל המזבח ועשה את עולתך שכולה כליל לה', ושב על הכסא והחזק בבנך לעיני אנשי הקהל, ואני אשב בחיקך ואחזיק בידי רגלי הילד הזה. ומה שנתעכבתי מלבוא עד עתה כדי לנסותך אם תשמור מצותי אם לא, וישב על הכסא שמת. ואליהו זכור לטוב ישב כאשר אמר ולא ראהו שום אדם רק הוא לבדו, וימול הילד ויוליכוהו לאמו וקודם שהגיע לבית נתרפאת המילה כתינוק שנימול מכמה שנים.

ויגדל הילד ויגמל ויוליכוהו לתלמוד תורה, והיה חכם גדול נפלא ועצום יותר מבני גילו, והיה מעיין בנמרא בתלמיד ותיק ושום בעל תורה לא היה יכול לעמוד לפניו מעוצם פלפולו.

ובהיותו כבן שמונה שנים נפטר אביו לבית עולמו ע"ה ותאמר לו אמו בני הנה נא אני אשה אלמנה ואין בידי יכולת לקנות לך ספרים שאתה צריך, ועתה הבה נרדה

מצרימה לבית דודך שהוא עשיר גדול ושם לא תחסר כלום, ותוכל להנות בתורה כאוות נפשך, ויאמר לאמו הנני, וכל אשר תאמרי אלי אעשה, ויקומו וירדו מצרימה ויבואו לבית דודו ודודו קבלו בכבוד גדול ויהי לו לבן, וישלח ויקרא את הרב כמהר"ר בצלאל אשכנזי זלה"ה בעל השיטה מקובצת וביקש ממנו שילמד עם הנער הזה תורה ויהי עמו עד היותו בן מ"ו שנים ואז גברה חכמתו על כל חכמי מצרים.

ואז נתן לו דודו את בתו לאשה, וכתב בחיבת ירושלים שהבית שנולד בו רבנו האר"י הוא קרוב למדרש אור החיים ואיש ואשה לא ידורו בבית הזה. והן עתה ידוע לנו מפי מגידי אמת, קבלה יש בידם שמקום שנולד בו הרב האר"י זיע"א בירושלים הוא בשוק היהודים למעלה, ומקרוב סידו וכיירו אותו, והרחיבו חלוניו, ונתמלא אורה, ובכל יום מתפללים בו ויושבים תלמידי חכמים עוסקים בחכמת האמת בו מהבוקר עד הצהריים, אשריהם ישראל.

רבנו האריז"ל לומד זזה"ק וסתרי תורה במצרים

ב. יום אחד היה יושב בבית הכנסת להתפלל ואיש אחד היה יושב אצלו, ויפן הרב וירא בידו ספר ופנה אליו וראה בו סודות עליונים ואחר התפלה אמר הרב לאותו האיש הגד לי מה כתוב בספר הזה, ויען האיש ויאמר לו מה אדבר כי ה' מנעני מכבוד כי מן האנוסים אני, ולפי שראיתי כל אחד מתפלל מתוך הספר ומפני הבושה לקחתי זה הספר ואיני יודע מה כתוב בו. אמר לו הרב אם כן מכור לי זה הספר ואתן לך סידור גם כן, אמר לו וכי מחוסר דמים אני שאתן לך הספר בדמים, אך תאמר להמיך שיוותר לי המכס הנוגע לסחורתי ואתן לך הספר, ובהיות שהרב היה חושק בספר זה חילה פני המיו ושמע לדבריו ולקח הספר והרב היה מעיין בזה הספר ובספר הזוהר בכל מאמצי כוחו ובסגופין ובתעניות, ועל ידי מעשים אלו זכה שבכל לילה היו אומרים לו בחלום שההבנה אשר הבין במאמר הזוהר אינה הבנה, ולפעמים היו אומרי' לו שההבנה שהבין היא הבנה נכונה אבל אינה כוונת הרשב"י, ולפעמים היו אומרים לו שאם ירצה להבין המאמר צריך שיעשה עוד סגופין, וכן היה עושה, ובראות כן הלך ונסגר במצרים הישנה שש שנים והיה לומד ביום ובלילה בקדושה ובטהרה, עד שזכה שבכל לילה היו מעלים נשמתו ושואלים לה באיזה ישיבה של מעלה רוצה לעלות, אם לישיבת ר"א הגדול או לישיבת רבי עקיבה או לישיבת הרשב"י, ולמקום שהיא רוצה מוליכים אותה והיו מוסרים לה סודות נוראים, ובבקר לא היה שוכת דבר והיה מגלה לתלמידיו. והעיד פעם אחד החסיד כמהר"ר ר' אברהם הלוי כי פעם אחת בשבת פ' בלק נכנס אצלו ומצאו ישן שינת הצהרים, שאמר הרב ע"ה כי הוא מצוה לישן שינת הצהרים בשבת ומועיל לנשמה משא"כ בחול ששינת הצהרים היא היוק לנשמה, מפני שאם הרויחה נשמתו איזה נשמה של צדיק שנשתתפה עמו בלילה בשעה שעלתה נשמתו בפקדון לצורך מ"ן כידוע ליודעי חן, וכשישן שינת הצהרים אותה נשמת הצדיק שבאה לסייעו במצוות

פורשת ממנו ואפשר שתתלבש במקומה נשמת איזה אדם רשע להתטואו, יען כי ביום אינה מקבלת השכינה הנשמה בסוד פקדון כי אין צורך בה אל הזווג, ונשארת משוטטת בעולם באויר ויכול להפסיד ולא להרויח, וזה רווקא בצדיקים אבל ברשעים הוא להיפך השינה היא טובה להם מטעם אולי יזכה לעיבור נשמה טהורה ותתפרש מהם נשמתם הרעה, ומוה"ר אברהם הלוי מצאו שהיה מרחיש בשפתיו בתוך השינה והלך כמוה"ר אברהם הלוי והטח את אזנו על פיו של האר"י ז"ל לידע מה שהוא מדבר, בתוך כך ניעור הרב משנתו וראה אותו עומד על גביו א"ל מה אתה רוצה בכאן, א"ל ימחול לי כבודו שראיתי לכת"ר מרחיש בשפתיו והטיתי את אזני כדי להקשיב מה שמדבר כת"ר, אמר לו תמיד כשאני ישן נשמתי עולה למעלה דרך שבילין ונתיבות הידועין לי ומלאכי השרת באין כנגדי ומקבלין נשמתי ומביאין אותי לפני (מטטרו"ן) שר הפנים והוא שואל אותי לאיזה ישיבה אני רוצה לילך כנו, ובאותם הישיבות מוסרין לי רזי וגנזי התורה אשר מעולם לא נשמעו ולא נודעו אף בזמן התנאים ע"ה. א"ל כמוה"ר אברהם הלוי ולא יגלה לי כת"ר מה שלימדו לו עתה בזה הפעם, התחיל הרב ע"ה לשחק אמר אני מעיד עלי שמים וארץ אילו הייתי דורש פ' שנים רצופים בלי גוזמא לא יכולתי לסיים מה שלמדתי בזה הפעם בפ' בלעם ובאתון. וכל זה זכה בארץ הקדושה אחר עלייתו ממצרים.

רבנו האר"י ז"ל ורוח קדשו בצפת

ג. מעשה שהיה שאנשי צפת מינו עשרה חכמים ונבונים ובכללם האר"י ז"ל להיותה ממונים על העבירות. ויום אחד קם א' מהממונים לילך לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים כמנהגו הטוב, ופתח החלון לראות אם האיר היום וראה אשה אחת מקושטת, יוצאה מפתח הצירה ויקם הממונה וילך אחריה וראה שנכנסה בחצר, ששם היה איש חשוד באשת איש, ויאמר הממונה אכן נודע הדבר שהאשה הזאת מופקרת לזנות ושם אנשים לשמרם מעבירה. וילך הממונה לבית הכנסת ויצוה לשמש שאחר התפלה יקבץ כל הממונים ויעש כן, ונקבצו כולם וקם הממונה להעיד מה שראה בבקר. וקודם שפתח פיו קדמו הרב וא"ל אל תדבר סרה על בנות ישראל הכשרות, שהאשה אשר ראית היא נקיה מכל חטא ולכן הלכה בהשכמה "שלא יסתכלו בה בני אדם, וסיבת הליכתה היתה, ששם באותו חצר בא איש אחד ממערב והביא לה מבעלה אגרת ופקדון, ושלחה לו לאמר שישלח לה פקדונה ושלח לה לאמר שבעלה מסר לו סוד שיאמר אליה, ומילי לא ממסרן לשליח ולכן הלכה, וכששמע הממונה כן שתק והלך לעשות חקירה על הדבר ונמצא שצדקו דברי הרב, ובא לפניו ואמר לו נעניתי לך מחול לי, ענה הרב ואמר לו מה עשית לי, לך אל האשה ושאל ממנה מחילה על שחשדת אותה וכן עשה, ונתחזק האר"י ז"ל לנביא. ואפילו הכי שני ת"ת גדולים לא היו מאמינים בו, ויום אחד באו לנסותו ומצאו אותו בחוץ ויאמרו לו אתה האיש הנביא שאתה

יודע מה שעשה האדם בימיו, ומרוב ענותנותו כחש להם ואמר לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, ובעוד שהיה מדבר והנה איש עובר ונגע בלבוש הרב, ויאמר לו ה' ימחול לך שהצרכתני לכמה טבילות בשבילך, ויהי כשמעם הדברים בן רצו אחרי האיש ויאמרו הגד נא לנו מה עשית שכך דבר עליך הרב, תניד לנו ונלך עמך אצל הרב ונחלה פניו שיתן לך תקן, ואם לאו הוא ימות באין מוסר. ואז נבהל האיש ואמר מה אדבר ומה אצטדק האלהים מצא את עון עבדכם שהלילה הייתי שכור והנחש השיאני ונכשלתי בעבירה..., ויהי כשמעם הרבנים בן, תמהו וילכו עם האיש ההוא לפני הרב וחילו פניו שיתן לו תקן וכן עשה, והרבנים לא משו מתוך האוהל.

התגלות רבנו האר"י ל' המהרח"ו זלה"ה

ד. ובכל זמן זה עדיין היה המהרח"ו בדמשק, ובכל לילה היה הרב מוציא נשמתו ומדבר עמו והמהרח"ו קם בבקר ומספר לתלמידיו. אמר להם חכם אשכנזי יש בצפת וכל לילה הוא מוציא נשמתו ומדבר עמי שאלך אצלו וילמדני תורה, וכמעט שהיה תמיה עליו לפי דעתו שהוא היה יותר חכם ממנו והוא היה מחבר ספר פירוש על הזוהר. יום אחד נתקשה במאמר אחד וטרח הרבה לעיין בו ולא הבינו, ויום אחר מאמר שני ולא הבינו, ושוב מאמר שלישי ואין מבין, ובראותו בן אמר אלך לי לעלות לראות בצפת תובב"א וגם בן אראה את הרב אם הוא כפי השמועה אם לא. ויקם וילך לצפת ובו ביום בכניסתו בא לפני הרב וקבלו בסבר פנים יפות ועשה לו כבוד. ושאל לו המהרח"ו המאמר הראשון שנתקשה בו ואמר לו ההבנה, שאל על השני ופתח לו שערי אורה, שאל לו על השלישי ואמר לו עד כאן תחום שבת, כי אינך ראוי לשמוע עוד. ונשאר המהרח"ו כשועל לפני האר"י ויצא מלפניו בפחי נפש ובא לביתו ופשט את בגדיו ולבש שק וישב כל היום ההוא בתענית והוא כוכה ומתפלל לה' שיתנהו לחן ולחסד בעיני הרב שיקבלהו לתלמיד, ובבקר חזר לפני הרב ויתחנן לו שיקבלהו לתלמיד, ואז אמר לו הרב הראוי היה שלא לקבל אותך מפני העיכוב שנתעכבת זה שלשה חדשים, אבל התשובה שעשית אתמול הועיל לך שאקבל אותך ולא אעלים ממך דבר. ואז נפל לפניו ויאמר לו יחי המלך לעולם וישב ולמד עם החברים והיה לומד ושוכח, עד שיום אחד הלך הרב עם החברים למבריה והשקהו מים מבארה של מרים ונתקיים תלמודו בידו.

גם זכה הרב שהיה מכיר בפרצוף האדם והיה יודע כל מה שעבר עליו מיום לידתו והעבירות שעשה ועל מה בא לעולם הזה לתקן. גם תמיד היה הרב הולך במדברות ללמוד תורה והיה אומר שצריך לעשות בן לשנתך עצמו עם השכינה היושבת בגלות והיה אוכל עשבים מרים לקיים מ"ש וקוץ ודרדר. גם היה לומד הרב בגמרא שש דרכים על דרך הפשט כנגד ו' ימי החול ואחד על דרך הסוד כנגד יום השבת.

שני עורבים נשמות בלק ובלעם שבאו לקבל תיקון מהאריז"ל

ה. יום אחד שהיו לומדים פנה הרב וראה באילן שני עורבים והגוצה שלהם נמרטה, ויאמר להם, רשעים בעולם הוזה היתם מבקשים לעקור אומה שלימה, ועתה בצר לכם באתם אלי, לכו לדרככם, וברחו והלכו להם. ושאלו החברים מה הדבר הזה והשיב תדעו שאלו העורבים הם בלק ובלעם שהוציאו אותם מגיהנם להכניסם בגיהנם אחר קשה ממנו ובאו לבקש ממני שאתפלל עליהם להצילם מגיהנם לכן אמרתי להם כן:

שתי שידות שבאו להחטיא

ו. גם יום אחד שהיו לומדים אמר הרב לחברים אני רואה שתי שידות מקושטות נכנסות בחדר פלוני אשר שם שני בחורים לטמא אותם, ויש יכולת בידי להצילם, אבל לפי שהם גרמו לעצמם שהם עוסקים בכשוף איני מצילם, שעל כן אמרו רז"ל הבא ליטמא פותחין לו. והחברים עשו חקירה ומצאו שצדקו דברי הרב:

מגיפת הארבה שכמעט היתה בצפת בגלל עני בזמן האריז"ל

ז. יום אחד באמצע הלימוד אמר הרב שיתקו ואחר כך אמר ברוך דיין האמת, שאלו לו למה אמר כך, אמר להם תדעו ששמעתי הכרוז שמכריז ברקיע שיבא ארבה בכל גבול צפת ויאכל את כל עשב הארץ ולא ישאיר מחיה בצפת, וכל זה בשביל עני אחד שמו רבי אלטאראז שיושב ומתרעם על הקב"ה על רוע מזלו ובוכה במרירות נפשו, והשי"ת לא יוכל להתאפק על שכיניו הרעים שיודעים בצערו ואין מרחמין עליו, לכן נגזרה גזרה זו. לכן למען ה' גבו ביניכם מעות והוליכו לו לעני הלז אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד. וכן עשו וגבו ביניהם כמו חמשה זהובים ושלחו לו על ידי אחד מן החברים. ויבא לביתו ומצא אותו מושכב ארצה והוא צועק ובוכה, ויאמר לו החבר, מה לך כי תזעק, א"ל ולא אבכה על רוע מזלי שכל פרנסתי ופרנסת בני ביתי היתה שהייתי ממלא מים ומוכר, והיום נפלו הקורות ונשברו החביות והקנקנים ואין לי במה לקנות אחרים תחתיהם, ולזה אני בוכה לפני ה' לאמר וכי יותר רשע אני מכל העולם. ויהי כשמוע החבר שצדקו דברי הרב, אז נתן לו המעות ואמר לו בשבילך נגזרה גזרה עלינו לכן מחול לנו והתפלל לה' שיבטל הגזרה וכן עשה והפיל עצמו לארץ ובכה לפני ה' שיבטל הגזרה, והחבר חזר למקומו וספר לחברים וחזרו ללמוד ובאמצע הלימוד ותחשך הארץ וישאו עיניהם ויראו חיל כבד של ארבה ויראו מאוד, אמר להם הרב אל תיראו שכבר מחל העני על עלבונו, והתבטלה הגזרה ועתה אל תיראו, וכן היה ויהפוך ה' רוח חזק וישא את הארבה לא נשאר ארבה אחד בכל גבול צפת. א"ל הרב ברוכים תהיו שבשבילכם נתבטלה הגזרה, ומאותו היום והלאה היו כל אנשי צפת משגיחים על העני ההוא:

נשמות הצדיקים באו בעופות להאריז"ל והחברייא

ח. יום אחד אמר להם הרב לחברים תדעו שלמחר נקרא מאמר פ' בס' הזוהר והוא קשה ההבנה לכן עיינו בו היטב, ויאמרו בן נעשה. ובלילה כל אחד עיין בו ובבקר באו כלם וישאלו איש לרעהו על הבנת המאמר ונמצאו כלם שוים בהבנה ויאמרו וכי על חנם אמר הרב שהוא קשה, לכן נחזור על המקרא וכן עשו פעמים שלוש ולא חדשו דבר, וישבו ללמוד בפני הרב ואמר להם כלכם שוים בהבנה או כל אחד יש לו הבנה אחרת, ויאמרו לו כלנו שוים לטובה ותמהין אנו על דברי מר שאמר שהוא קשה ההבנה וכמדומה שהוא ט"ס. אמר הרב אין בו שום טעות לכן יאמר אחד מכם ההבנה שהבין וכן עשו, והתחיל אחד מהם לומר ההבנה שהבינו ובעודו מדבר באו קצת עופות וקרקרו הרבה, אמר הרב לחבר שתוק שאלו העופות הם נשמות הצדיקים שבאו מגן עדן לומר לכם שאתם טועים בהבנה, כי כפי הבנתכם כך וכך קושיות יש, לכן שתקו, ואני אומר לכם הבנה נכונה וכן היה, וכשגמר ההבנה פרחו העופות ונשארו החברים מתביישים, ויאמרו איש לרעהו איה חכמתנו אנה נוליד חרפתנו וכי סומים היינו שלא ראינו הקושיות, אמר להם הרב אפילו כפי הבנתכם, כך סודות יש, ואני אמרתי לזכותכם ולכבוד הצדיקים שבאו.

השנת האריז"ל בשינה ובהקיץ ואיסור הכתיבה לחברייא

ט. גם יום אחד היה ישן שינת הצהרים והיו שפתותיו דובבות והרב מהר"א ברוכים הטה אזנו אצל פי הרב לשמוע והנה הקיץ הרב ומצאו עומד עליו ויאמר לו ימחול מר לפי שראיתי שפתי צדיק דובבות הטיתי אזני לשמוע, אז שחק הרב ויאמר אלו הייתם יודעים מה שקבלה נשמתי הלילה בפרשת האתון של בלעם ומעיד אני עלי שמים וארץ שאם אשב שמונים שנה לא אסיים לומר. אמרו לו החברים למה לא יחבר מר ספר מחכמתו, אמר להם אי אפשר לפי שהכל קשור זה בזה, וכשאני פותח פי לדרוש לכם מתגבר והולך כמעין נובע ושומץ, ואני מבקש צנור קמן ודק כדי שתוכלו לשמוע ולא תפסידו הכל כתינוק הנחנק מרוב החלב, א"כ איך אחבר ספר ואיך אומר לכם מה שקיבלה נשמתי, לכן כל אחד יכתוב מה ששמע ממני ועם כל זה לא ניתן רשות לכתוב כי אם דוקא למהרה"ו שהוא יורד לסוף דעתי. ואע"פ כן כל אחד היה כותב עד שקרה יום א' שקרא לספר תורה לחבר משה משולם בפ' ויכתוב משה, וכשירד מן התיבה בא לנשק ידי הרב, אמר לו הרב הלא אמרתי לכם לאמר שלא תכתבו מה שאתם שומעים ממני, והשיבו אדוננו מיום שצויתנו לא כתבנו, אמר לו וכי ח"ו התורה משקרת שכתוב ויכתוב משה, ועוד הקונטרסין שבחייך יעידון שהם כתב ידך מקרוב, ואז נבהל ולא השיב.

מעשה עם האריז"ל ותלמיד הרמ"ק ז"ל

י. יום אחד היה הרב דורש והיה תלמיד אחד מתלמידי מהרמ"ק ופנה אל דבר א' שאמר הרב שהוא חולק על רבו, ופנה הרב לצד אחד ואמר לו רבך פה יושב, ואמר לו שתכזב ואינו כדבריך, השיב ואמר לו מאן מוכח, פנה פעם אחרת ואמר לו משם רבו ואם אין אתה מאמין לך לביתו וקה ספר פלוני בדרך פלוני ותמצא כמו שאמרתי, וכן עשה ופתח וראה שצדקו דברי הרב ובא והודה לו:

מעשה עם האריז"ל והר"ש אוזידה ז"ל

יא. יום אחד נכנס הר"ש אוזידה לפני הרב ויקם הרב לפניו והושיבו לימינו ודבר עמו כל צרכו עד שהיה הדבר תמוה בעיני החברים. וכשיצא אמר לו המהרח"ו מה היום שכל כך כבוד עשה מה שלא עשה כמה פעמים שהיה יוצא ובא, א"ל לא מפניו קמתי אלא מפני רבי פנחס בן יאיר שנכנס עמו בשביל מצוה שעשה שהוא היה עושה, וכשמע המהרח"ו בן ויקם וירץ לקראתו וישביעהו ויאמר לו בחיי אדוני שתגיד לי מה מצוה עשית היום שכך אמר הרב, אמר לו קמתי בבוקר לילך לבית הכנסת כמנהגי להיות מעשרה הראשונים ושמעתי קול בכיה גדולה והטתי עצמי לדעת מה היה הדבר, וראיתי בני אדם כולם ערומים ובוכים שבאו להם גנבים בלילה וגנבו כל מה שהיה להם, ונכמרו רחמי ופשטתי כל מלבושי ונתתי להם, והראיה שאני לובש בגדי שבת. ויהי כשמעו כן נשקו על ראשו וברכו:

מעשה האריז"ל ותלמידו עם התרנגולים

יב. יום אחד אמר הרב לאחד מן החברים צא החוצה שהוא מובדל, ויצא מלפניו ונהג נזיפה לעצמו כל היום והיה בוכה ומתפלל כל היום לה' שאל יגרמו עונותיו שידחהו מלפניו, ויהי בבקר ובא לפני הרב בכח ויתחנן לו שיאמר לו מה עון עשה ולחזור בתשובה, אמר לו בשביל התרנגולים שבביתך אשר הם בתענית זה שלשה ימים והם צועקים לה' לכן הרחיקוהו מן השמים, ואם תקבל עליך שלא תסמוך על אשתך ובכל יום בבקר תתן להם לאכול, אז אתיר לך, וכן עשה והתיר לו:

מעשה האריז"ל עם המוכס שנתגלגל בעכבר

יג. יום אחד והם לומדים אמר להם הרב לחברים מכירים אתם לפלוני (המקבץ שהיה גובה מכס וכבר מת) אמרו ימח שמו אמר להם תביאו לי מצודה ויביאו ונתנה הרב במקום אחד ותקף נפל עכבר ודבר הרב עם העכבר בפני הכל, ויאמר לו מה חשבת כשהיית מלשין ומוסר ומאבד ממון ישראל דלית דין ולית דין ח"ו, אז בכח העכבר ויתחנן לו שיתפלל לה' ויצילהו מכמה צרות הגלגול ויכנס לגיהנם ויאמר לו צא מכאן כי אינך ראוי ליכנס לגיהנם ויפתח המצודה ויצא והמה ראו כן ותמהו:

מעשה עם האריז"ל ותלמידו רבי אברהם ברוכים ז"ל ובאידרא

יד. שנה אחת הלך הרב למירון עם בנו וישבו שם בשמחה ובשירים במאכל ומשתה והחברים עמו. והר"א ברוכים היה מנהגו לומר נחם ה' אלהינו בברכת בונה ירושלים וגם שם אמרו, ואז נרדם הרב ויקץ ויאמר לו משם הרשב"י למה אמר נחם בהילולא שלו, לכן בעוד שבעה ימים יאמר על בנו וכן היה. ואמר הרב שיש שורש וסוד גדול בזה ואין ראוי להתעצב בימים ההם, ומשם הלכו למקום שנתקבצו הרשב"י וחבריו ללמוד האדרא וישב הרב במקום הרשב"י והשיב כל אחד מהם במקומו ולמדו שם האדרא, ואמר הרב שכל אחד יש לו ניצוץ מחברי הרשב"י, וגילה סודות עמוקים ואמר להם אילו ניתן רשות לעין לראות הייתם רואים כנופיא גדולה של צדיקים ומלאכי השרת שבאו לשמוע האדרא מפינו ואש להבת סובבת אותנו עד שנמרנו האדרא:

מעשה האריז"ל והחברייא בציון שמעיה ואבטליון

מז. יום אחד הלך הרב עם החברים לגוש הלב אצל ציון שמעיה ואבטליון ועשה יחוד וכשגמר אמר להם לחברים משמם שיתפללו שלא ימות משיח בן יוסף בימיהם, ומרוב ענותנותו לא גילה עצמו שהוא המשיח עד יום מותו:

מעשה האריז"ל ותלמידו ביחוד ע"ק הצדיקים

מז. יום אחד מסר הרב יחוד לאחד מן החברים שילך ויעשהו על כל הצדיקים, והצדיק ימסור ויגלה לו, וה בתנאי שלא ידבר עם שום אדם ולא יתן שלום לשום אדם. והלך החבר ועשה הייחוד, אך הצדיק לא גילה לו דבר. ויבוא לפני הרב ויאמר לו שהצדיק לא גילה לי שום דבר והשיב לו הרב ולמה לא שמרת דברי שהרי במקום פלוני הקדמת שלום לפלוני ואז הודה החבר לדברי הרב:

מעשה האריז"ל ותלמידו המהרח"ו ז"ל בייחודים ע"ק הצדיקים

יז. יום אחד מסר הרב יחוד למהרח"ו שיעשהו בקבר אביו ורבא אשר באבנית וכן עשה, וכשחזר בא לפני הרב והרב קם מלא קומתו לפניו ועשה לו כבוד גדול, ויאמר המהרח"ו מה היום מיומים, והשיב לו לא מפניך קמתי אלא מפני בניהו בן יהודע שבא עמך, והשיב המהרח"ו אדוני לא כך היא המדה אב"י ורבא שהיה הייחוד שלהם הם היו ראוים לבוא, לא בניהו, והשיב לו הרב תדע שבמקום שישבת לחזור הייחוד שם קבור בניהו בן יהודע ובהיות הנזכר נוגע אל שורש נשמתך לכן בא עמך:

ויום אחד הלך הרב עם החברים לאבנית ובאמצע הדרך אמר לו הרב למהרח"ו פה קבור בניהו ז"ל ופה ישבת לחזור הייחוד ואז זכר המהרח"ו והודה לדברי הרב:

מעשה האריז"ל וחכמת היד

יח. פעם בערב פורים קרא המהרח"ו לאלמנה אחת שהיתה בשכונתו, ואמר לה מלי שני זהובים שכרך ומחר בואי לפני הרב עם בתך ושאלי ממנו מעות פורים, וכשיאמר הרב תנו לה תאמרי להרב הצדקה שאני מבקשת ממנו שיראה ביד בתי ויאמר לה מזלה, והמהרח"ו היה עושה הדבר בערמה לפי שטרה הרבה עם הרב שילמדוהו חכמת שרטוטי הידים והיה דוחה אותו בדברים, עתה כשיאמר הרב שרטוט זה מורה עושר או כיוצא בו יתלמד, ויהי בבקר והרב היה דורש לחברים בהלכות פורים והנה האשה באה, ותאמר אדוני יודע שכל הפושט ידו ליטול נותנים לו ומכל שכן לאלמנה כמוני, אמר הרב תנו לה לקיים מצות פורים אז השיבה האשה הגם שאני אלמנה איני כל כך עניה שאני ניוזנת במעשה ידי, אבל זאת הצדקה יעשו לי שיסתכל ביד בתי היחידה ויאמר לה מזלה, ויאמר לה, לא יועיל תחבולות המהרח"ו בדבר הזה שידעתי שהוא שם בפוך הדברים אלו, ואעפ"כ לא אוציאך ריקנית, אמרי לבתך שתתרחק ותשים ידיה על העמוד ואומר לה וכן עשתה ואמר לה כל מה שעבר עליה מיום לידתה ומה שיגיע לה עד יום מותה, והמהרח"ו נבהל ולא שת לבו עוד לזאת החכמה, ואמר לו הרב הלא אמרתי לך שדי לך בחכמת הקבלה שממנה תדע הכל:

מעשה עם האריז"ל והבחור שנשא שידה והתחרט

יט. מעשה שהיה בצפת תוב"ב שיצאו קצת בחורים לטייל בשדה ובעוד שהם יושבים ראו אצבע יוצא ונכנס בקרקע, אמר אחד מהם בדרך שחוק מי יתן טבעתו באצבע לשם קדושין קם א' מהם ונתן טבעתו באצבע ונתכסית האצבע עם הטבעת ויחרדו כולם וישובו העירה וברוב זמן נשכת הדבר, ואחר ימים שידך הבחור בתולה א' ובהגיע זמן הנשואין נתקבצו הקהל ההוא לשמוע שבע ברכות והנה אשה צועקת לאמר מה מום מצא בי החתן שרוצה לישא אחרת אחר שקידשני, לכן אם תעשו לי דין תורה מוטב, ואם לאו אהרוג החתן והכלה, והרי הטבעת בידי והראתה אותו לכל והכירוהו שהיה שם החתן חקוק בו, מיד לקח אבי הכלה את בתו וילך לביתו ונהפך השמחה לאבל ונשארה האשה עם החתן, ושלח הרב אחרי החתן ודבר עמו בייחוד, רצונך לינשא עם השידה או לאו, ולא תירא שאני אצילך ממנה, אז השיב הבחור מי הוא השוטה אשר חפץ לינשא לשידה ומה אעשה לרוע מזלי והלאוי אותו היום נשברה רגלי ולא הלכתי לטייל, אמר לו שב וצוה לשמש שיומין השידה לדון לפניו, וילך השמש ויחפש אותה בכל הבית ולא מצאה ויחזור לפני הרב ויאמר לא מצאתיה, ויאמר לו הרב בבית היא, ומפני הפחד נעלמה ממך, לכן תחזור ותגיע לסולם ואמור שליח הרב אני אם תבואי מה טוב ואם לאו יחרים אותך ואת משפחתך וכן עשה, ויהי ככלותו לדבר והאשה ירדה ותלך אחרי האיש ותבא לפני הרב, ויאמר לה מה לך עם בחור זה לכי והנשאי לשד כמותך, וענתה האישה האם כך הוא הדין שאחר שקדשני יכולה

אני לינשא לאחר, אמר לה אלו קדושי טעות הם שלא ראה פנייך ולא ידע שאת שירה ובדרך שחוק נתן טבעתו בידך, ואפילו הכי היתה משיבה לו על כל דבר עד שנער בה הרב ואמר לה, אעפ"י שאין הדין כך אעשה שיתן לך גם ואם לא תרצי לקבל גם אחרים אותך ואת כל אשר לך, מיד קרא לסופר וכתב לה גיטה וקבלה והשביע אותה בחרם המור שלא תעשה נזק לא לחתן ולא לכלה שלו ולכל מה שיש להם, ותלך האשה ושלה הרב אחר אבי הכלה ועשה שיחזיר לו ארוסתו וכן עשה:

מעשה עם האריז"ל שגילה סוד נסתר וניזוק

כ. יום אחד היו לומדים בספר הזוהר בפ' בשלח במאמר שהקב"ה מזמין לאילה חד נחש וכו'. ואמר הרב כאן יש סוד גדול אין רשות לגלותו מפני הסכנה. וע"ד אמר הרשב"י בהאי מלתא לא תשאל ולא תנסה את ה' דייקא וע"ד וינס משה מפניו, והחברים והמהר"ח לא שמעו ממנו והפצירו בו עד שפירש המאמר ויהי ככלותו אמר להם כמה פעמים אמרתי לכם שיש סכנה ולא שמעתם בקולי, עתה נגזרה גזרה על בני משה שימות בעוד שבעה ימים, ויחרדו החברים מאד. ויקם הרב וילך לביתו ושאל לאשתו על בנו משה וא"ל יש כמו שעה א' שבא מבית הספר בכאב הראש והנה הוא שוכב על המטה, ויעל הרב אליו וירא בשרו חם כאש בוערת וכבר ידע הרב שיפטר ולא הספיק שבעה ימים עד שנפטר בן הרב ונתחרמו ולא הועיל להם, ואחר אבלו שלח אחריהם שהיו מתביישים ויבואו לפניו ויאמר להם אל תיראו שבשביל פטירת בני אעלים מכם דבר ח"ו, לא אמנע מכם דבר ואז נפלו לפני רגליו ויאמרו יחי המלך ובני לעולם:

מעשה האריז"ל והרב משה אלשיך ז"ל

כא. יום אחד בא הרב משה אלשיך לפני הרב ויאמר לו מה פשעי ומה הטאתי שכת"ר דוחה אותי בדברים ולמה לא אהיה כאחד מן החברים, ויאמר לו הרב הלא אמרתי למעכ"ת שלא באת לעולם הזה כי אם לתקן הפשט, והסוד כבר השלים נפשו בנגול אחר כשהיה חוצפית המתורגמן והוא ניצוץ ממנו, ואם לא יאמין לדברי מחר הוא ערב שבת ילך וישב במקום פלוני שאנו עוברים דרך שם לקבל שבת אם יראה אותנו אז ידע שאני דוחה אותו בדברים, ואם לא יראה אותנו ידע שלא בא לזאת החכמה ואז נתרצה, ובבקר קנה צרכי שבת וקודם הצות לבש בגדי שבת והלך וישב שם במקום אשר אמר לו הרב וישב מצפה ובשעה שהיה הרב בא נפלה עליו תרדמה וישן ועבר הרב וחזר ולא ראה אותו, עד שאמר הרב לחברים שיקצו אותו פן יהרגוהו אנשי כפר ויקיצוהו ויקם מבוהל ויאמר מה זאת שהייתי מצפה ועתה נפלה עלי תרדמה, א"ל הרב ולא כך אמרתי למעלת כבודו, לכן חזק ואמץ בחבורך שבו תאיר עיני הדורות וע"י מעשים אלו יצא שמו בכל העולם.

מעשה האריז"ל והעשיר מטורקיה שחטא

כב. היו אנשים מקושטנדינא שבאו לראות פני הצדיקים בצפת וראו את גדולת הרב, ובחזרתם לקושטנדינא ספרו מקצת שבחיו של הרב. היה שם עשיר אחד שלא הניח עבירה שלא עשאה, וכשמעו כזאת אמר אלך לי לצפת ואראה אם הרב יגיד לי מה שעשיתי ואחזור ע"י בתשובה, ויצא מן העיר במלון אחד שחנה לקח כוס של יין לשתותו בחיי הרב כדי לנסותו, והרב בעוד שהיה לומד שחק, שאלו לו החברים מה השחוק הזה, אמר להם תדעו שעשיר אחד יצא מקושטנדינא והוא עומד במלון פלוני וכוס של יין בידו ולנסותי שתה הכוס בחיי ובהייכם וכך תוארו, וביום פלוני יבוא, לכן הזהירו בו שהוא נשמה גדולה של אחאב מלך ישראל. ויבא העשיר ההוא בצפת לפני הרב והרב עשה לו כבוד גדול, ויאמר לרב אם תגיד לי כל מה שעשיתי אחזור ע"י בתשובה ואם לאו ח"ו אומר דלית דין ולית דיין, ואז ציוה הרב שיצאו כל החברים מפניו שאינו רוצה לביישו, ואז אמר לו אתה פב"פ ממשפחה פלוני וכך עשית ביום פלוני ובמקום פלוני באשה פלונית ולא הניח דבר שלא הגיד לו עד שנבהל מפניו ואמר לו הטאתי ועל ידך אחזור בתשובה, ונתן לו תקון גדול ושלח אחרי אשתו ובניו וישב בצפת בתשובה שלימה:

מעשה האריז"ל והחוזר בתשובה ותיקונו

כג. מעשה באדם אחד שבא לפני הרב ואמר לו אתה הוא הנביא שיודע כל מה שיעשה האדם בחדרי הדרים, אמר לו אני, השיב לו אם תגיד לי מה שעשיתי אקבל תשובה ואם לאו כל אפיא שוין, ויקרב אליו הרב והגיד לו מה שעשה מיום שנולד וגם כן אמר לו שבא על שפתתו ובכל הודה חוץ מן השפחה שכיתש לו, א"ל הרב אם עתה אני מראה אותה לך מה תאמר, מיד נתן הרב ידו עליו והוציאה, וכשראה אותה והכירה כמעט שפרחה נשמתו ונפל לפני רגלי הרב ואמר הטאתי וישר העויתי, וחזר הרב והשיב נשמתו אליו והאיש צועק בקול מר בוכה ומתחנן להרב שיסירה מעליו, ויאמר לו תדע שאמרו חז"ל הבא על הגויה מתקשר עמה ככלב אפילו לעולם הבא, ולזה היא קשורה ואינה יוצאה כי אם בתשובה גדולה ובתיקונים, השיב הנני מוכן אפי' לארבע מיתות בית דין, א"ל הרב כי תיקונו הוא בשרפה, מיד הוציא מעות לקנות עצים לשרפו, א"ל הרב אין דיננו כאומות אלא צריך עופרת כדין, אמר האיש יהיה כמו שיהיה הנני אמות, אזי צוה הרב שיקנו עופרת ויביאו ויתנו על האש ואמר לו שיאמר וידוי שכיב מרע וכן עשה, א"ל השלך עצמך לארץ והשלך עצמו אל הארץ ואמר לו פשוט רגליך ופשט, פשוט ידיך ופשט, סגור עיניך וסגר, פתח פיך ופתח והשלך בפיו מיני מתיקה שהיה מזומן וא"ל וסר עונך והטאתך תכופר ולא תמות, והקימו מן הארץ וכתב לו תיקונים ובכלל התיקון היה שיקרא בכל יום חמשה דפים מספר הזוהר אפילו בלי הבנה, ושלח אחר אשתו ובניו ונתישב בצפת בתשובה שלימה כל ימיו:

מעשה האריז"ל והבחור שנתחתן ומתה אשתו

כד. יום אחד בא לפני הרב בחור אחד ונשק את רגליו וא"ל שרצונו לילך לחוצה לארץ שיגיד לו מה שיבוא עליו ואמר לו הרב נוכח ה' דרכך ותלך לשלום ושם תקח לך אשה יפה מאוד ומוהר ומתן הרבה ותהיה נשוי עמה ששה חדשים ותמות האשה ולא תירש ממנה כי אם ת"ר זהובים, והסיבה הוא שהאשה היא באה בגלגול אחר איש אשר כמוך והיה חבירך וציער אותך ששה חדשים ולבסוף הוליך אותך לגוים והפסיד אותך ת"ר זהובים, ועתה בא לפרוע לך כנגד הששה חדשים שציערך שנתענג עמה ביופיה והת"ר זהובים כנגד הת"ר זהובים שהפסידך, לכן אפילו הכי תאמר לו מחול לך וכן היה:

מעשה האריז"ל עם הרב אברהם גלאנטי ואחיו רבי משה גלאנטי זצ"ל

כה. גם יום אחד אמר הרב לחברים מחר אני נותן לכם רשות שתלכו למייל במאכל ובמשתה בתנאי שתזמינו להרב בעל קול בוכים, אמרו כן יהיה, אמר להם לכו אליו מעכשיו, והזמינו לו קודם שיקבל עליו תענית שאם יקבל אינו עושה התרה כמנהגו, אז הלך המהרח"ו ושני חברים עמו ויבואו לפני הרב, ויאמר להם ברוכים הבאים אנה עזבתם את אדוניכם ובאתם אלי, אמרו לו לזמן למר באנו שיבוא מחר עמנו למייל, אמר להם ולמה באתם אלי עכשיו ולא מחר, אמרו חשבנו שמא יקבל עליו תענית ומעכ"ת אינו עושה התרה, השיב להם אם כל נבואתו של אדוניכם הוא כמו זה אינו כלום, אמר לו המהרח"ו מה לנו באלו הדברים אדוננו ורבנו הוא יהיה מה שיהיה, מר יבא עמנו מחר, א"ל כן אעשה, ויהי בבוקר שלחו אחריו וילך עמהם ויבואו לעין הזיתון לציון ר"י בר אלעאי וישבו שם מדברים בדברי תורה והרב בא וקמו כולם והרב הגז' עשה לו הידור והושיבו לשמאל, ישב מעט וקם הרב ודרש להם דרוש וגמר ואמר קדיש וישב במקומו. אמר לו אדוני ערב לך הדרוש א"ל לא כל כך, ואמר למה, והשיב יש לי כו"כ קושיות בדבריו, שדבר פלוני שאמר הוא הפך דברי הרשב"י בדרך פלוני, וכן על זה הדרך כל הקשיות, ואז פנה הרב לחברים שראה שהמה ראו כן תמהו איך יש לו קושיות בדרוש שלו, אמר להם הרב, חבר כמו זה הוא טוב, לא כמותכם שעל הכל אתם מודים. והחזיר פניו אל הרב וא"ל יחזור מר הקדמה פ' והשיב לו על כל שאלותיו וכן עשה והוא לומד ההקדמה והתחיל לרמוז באצבעו הקושיות שנתרצו, וא"ל הרב – ימהר מעלת כבוד תורתך וישאול שאלותיו, וכמשיב לו שהחברים רוצים לאכול והשיב לו כתר לי זעיר ואחוק, ישב עוד מעט הרב וחזר הרב לומר לו שישלים וישב הוא, אז קם הרב הגז' וא"ל חנוקא אתה רוצה לחנקני לא נשארו עוד קושיות יישר חיליה דמר, עתה ישב בראש שעד עתה לא הייתי מחשב אותך אפילו כקטן שבתלמידי, ועתה ידעתי שרוח ה' אתך ובקש – ישב הרב בראש, ויאכלו וישתו בשמחה רבה וישבו העירה, וכשבאו ליפטר זה מזה הקדימו הרב וא"ל בטוב ילין מר, והשיב בטוב גלין איני מניחך עוד עד שתתן

לי תקון לנשמת, והרב דוחה אותו בדברים וילך לביתו, ובבקר בא לפני הרב והרב קם מלא
 קומתו לפניו והושיבו בכבוד גדול, ויאמר לו הנה באתי אליך שתתן לי תיקון אמר לו ח"ו
 מי אני שאתן למעב"ת תיקון, א"ל הלא אמרתי שאני כלבי כן פי, מקודם לא הייתי מאמין
 מפני השמועה ועתה בעיני ראיתי הכל, והפציר בו הרבה עד שא"ל התיקון של מעב"ת קשה
 שמא לא יעשהו, א"ל העבודה שאם יאמר לי שתקוני בארבע מיתות בית דין אקבל עלי
 והנני אמות, אז א"ל מעיד אני עלי שמים וארץ שלא ראיתי אחר זולתו שאפילו הטא אין בו,
 לכן מה תיקון אתן לו התיקון שלו הוא לאכול בכל יום תרנגולת שמנה וללמוד בתורה,
 והתעניות שעושה מעב"ת עליו אחז"ל האי צורבא מרבנן דקא מתענה ליכול וכו'. אז נשקו
 לרב ויצא מלפניו שמח וטוב לב, והלך לביתו ועשה סעודה גדולה והזמין לרב והחברים,
 וכשזמן לרב וחבריו הלך להזמין לאחיו יפת הגדול הרב הגאון המופלג בדורו כמוהר"ר משה
 גלאנטי זכר צדיק וקדוש לברכה וזימן אותו לסעודה, ואמר לו אחיו מה היום מיומים, והשיב
 ואמר לו לפי שהזמנתי את הרב יצחק אשכנזי לסעודה שעשיתי לו, אמר לו בדקת אותו ויש
 אתו דבר ה', אז ספר לו כל המאורעות אמר לו אם כן מצוה לילך לזאת הסעודה ויבא עמו,
 וכשנכנס בפתח הבית ויקומו הרב והחברים על רגליהם מפניו, ועשו לו כבוד גדול והפצירו
 בו שישב בראש, ומרוב ההפצרה ישב הגאון בראש וישמחו זה בזה ויאכלו וישתו וכשגמרו
 הסעודה הלכו כל אחד לביתו, ובבוקר קם הגאון וילך לביתו ויחרד יצחק חרדה גדולה
 בראותו את הגאון שהוא בא, ויאמר לו מר קץ בחיי שרוצה להמיתני למה טרח כל זה הטורח
 לבא אלי היה לו לשלוח אחרי ואני הייתי הולך אצלו, אמר לו וענותך תרבני ביאתי לפניך
 היא שתתן תיקון לנשמת, אמר לו הרב מה אני ומה חיי שאתן תיקון למעב"ת בחיי דמר
 יניחני, אמר לו וכי איני יודע להשביעך בשם המפורש שתגיד לי כל מה שאתה רואה
 במצחי, לכן אחלה פניך שתגיד לי קודם שאצטער, אז ראה הרב בפניו ואמר לו ספק גזל
 יש ביד מר, וכשמוע הגאון כך הלך לביתו ויפשוט בגדיו וילבש שק ואפר וישב על הארץ
 ויתן קולו בבכי גדול לאמר אנה אוליך את חרפתי אחר שאני דיין בצפת ויהא בידי ספק
 גזל וככה עד שלא נשאר בו כח עוד לבכות וכל בני ביתו ראו ויתמהו, ואז שאל מעט מים
 להשיב רוחו אליו וצוה לשמש שיקבץ לו כל העושים מלאכתו מלאכת הבגדים אנשים ונשים
 ויבואו לפניו ויתמהו בראותם אותו יושב באפר, וא"ל שמעו נא דברי ועשו אתי חשבון מה
 אני חייב לכם והשיבו כולם פה אחד ואמרו אדוני אין שום אחד ממנו יודע חשבון לפי שכל
 דבר מעות שאנו מקבלים ממר יש לנו ברכה בהם לאכול ולשתות וללבוש והותר, ואם כן
 מה חשבון נעשה עמך שהרי מיום שאנו עוסקין במלאכתך אין אנו מחשיבין המעות שנותן
 לנו מר לראות כמה הם, אז אמר הגאון אכן נודע הדבר וא"ל דעו שיש דין ויש דיין בעולם
 לכן אני יושב בכך, וזהו הדבר הוא עונש לי שסוף סוף בן אדם אני, לכן מכאן ואילך אם

תקבלו עליכם שתדקדקו עמי בחשבון אפילו בפתות משהו פרוטה מה טוב, ואם לאו אבטל מלאכתי, שאיני רוצה ליכנסם לגהינם בידיים, לכן עתה על העבר הרי מעות לפניכם טלו מה שתוצו, א"ל אדונינו מה נקה אחר שאין אנו יודעים בחשבון וכי מותר לנו הגזל, א"ל אתקן אתכם שתקחו מה שתוצו ותאמרו בלב טוב הרי קבלנו כל מה שחייב לנו החכם מיום שאנו עוסקים במלאכתו, ואם חייב לנו יותר הרי אנו מוחלים לו מאחד עד אלף מחילה גמורה וגם אני אומר לכם כן, מיד מחלו מחילה גמורה ולא אחד מהם לקח שום פרוטה זולת אשה אחת שלקחה שני מצריות (פרוטות) הפציר בה לקחת יותר ולא רצתה והלכו כולם, והרב לבש בגדיו והלך לו לבית הרב והרב קדמו באמצע הדרך ויאמר לו ומה כל החרדה הזאת שעשה מר, א"ל וכי קלה בעיניך לדידי ספק גזל, א"ל כבר עבר, א"ל תראה אם יש עוד יותר, א"ל לא נשאר דבר, א"ל והיכן היה הספק גזל, השיב לו באותה אשה שלקחה שני מצריות, והטעות היתה – שזאת האשה היתה טווה דק ויש לה יתרון שכר משאר הטווי ומר נתן לה כשאר הטוויין עב, ואז נשקו לרב וברכו ואף הגאון עשה לו סעודה גדולה והיה נוהג בו כבוד גדול:

מעשה האריז"ל והשוורים המגולגלים ותיקונם

כו. מעשה שיום אחד בא לפני הרב ח"ר יעקב אבולעפיא וקדמו הרב וא"ל כבודך רוצה להלך למצרים ומבקש ממני שאכתוב לך כתב ואמר הן, א"ל לך לשלום שהוא הכרח גדול הליכתו, א"ל מהו ההכרח אחר שאין אני הולך בשליחות מצוה, א"ל בחזרה תדע ההכרח, מיד כתב לו הכתב ונתן לו, וא"ל ימהר יחישה הליכתו וכן עשה, ויקם וילך מצרימה ועשו לו נדבה חשובה לכבוד הרב והיה רצונו לבוא בדרך על הגמלים א"ל אהובו למה לו לרכוב על הגמל שהוא קשה עליו, יקנה לו נושא אדם וילך בנחת עם רוכבי סוסים וכן עשה ויצא בשיירה וכמו שהיה רואה שהם עושים הרוכבי סוסים כן היה עושה, ויהי היום נחו רוכבי הסוסים כמנהגם וגם החכם עמהם ומיד נפלה עליו תרדמה וישן וקמו כולם ללכת שהגיעו הגמלים והקיצו אותו, ויקם ויתר את המורו וילך החמור והוא הזר וישן שיעור שתי שעות וכשקם לא ראה שום אדם ויחרד והתחיל לרוץ אורח והיה בצער גדול וסמוך לערב ראה חורשים שמה ואמר אלך עמהם וירץ לקראתם ויבוא אל המקום וישב שם מעט וראה שהחורש היה מכה השוורים באכזריות, עוד מעט ראה שנהפך החורש לשור והשור נעשה אדם ואסרו בעול והתחיל להכותו וכן עו"ה היו עושים ונבהל החכם ולא היה לו מקום לברוח שאינו יודע הדרך והיה בצער גדול כי לא נעשתה מחשבתו וכשבא לשמה נעשו שלשתם בני אדם ונתנו קולם בכבי ודברו עמו וא"ל ברוך הבא, כבודך מצפת, א"ל הן, א"ל הרב אשכנזי יושב בצפת, א"ל הן, אז נפלו לפני רגליו ובכו וגם החכם בכה עמהם, ויאמרו לו ראה כבודך בצערנו ויאמר כן, א"ל למען ה', רחם עלינו שבני ישראל הננו וכשתלך לצפת

תכף לך לפני הרב ותפול לפניו שיתקן אותנו שאין אנו יכולין עוד לסבול הצרות, ויאמר החכם בן אעשה, והשביעוהו שבועה חמורה שכל תיקון שיאמר לו הרב שיעשהו ואז לקחוהו ונתנוהו בשיירא כהרף עין ותשב רוחו אליו, וכשבא לצפת תכף בא לפני הרב והרב קדמו וא"ל בשביל השורים אתה בא אלי, ידעתי, מחר בא אצלי וכן עשה, ואמר לו הרב דע כבודך ההכרח שאמרתי לך בלכתך זה הוא שכבודך משורש נשמתם, ודע שהם פלוני בן פלוני ממקום פלוני שאל לו מה היה עונותיהם, א"ל בשביל השחתת פאת ראשם, א"ל וכי מה שייכות יש לפאה בשורים א"ל לא קרית א"ל אדוני דבר זה אינו כתוב לא בגמרא ולא במדרש, א"ל מקרא מלא הוא, א"ל פסוק זה לא יש בתורה, א"ל ר"ת לא תקיפו פאת ראשכם הוא פר, לומר כל המקיף פאת ראשו מתגלגל בפר, צריך אתה להתענות מחר ולכוין כך וכך לשם פלוני, וכן על זה הדרך כתב לו כל התיקונים והסגופים שהיו צריכין לעשות עד שנתקנו אותם האנשים, ובאו לאותו החכם בחלום א"ל תנוח דעתך כאשר נחה נפשנו, מאותו היום שהתחלת לעשות התיקונים שא"ל הרב שבתיקון אחד שעשית הוציאנו מאותה העבודה קשה שראית והכניסונו לגיהנם, וכן עז"ה בכל תיקון שהיית עושה היו מוציאין אותנו מעול כבוד ליותר קל ממנו, עד שהכניסונו לנן עדן:

ביאור ההפטר

הפטר ממות מסעי

הקשר בין ההפטר לפרשה

הפטר זה מפתירין אותה בשבת השניה של שלשה דפורענותא לפני תשעה באב. כי מסופר בה על נבואת הפורענות שהתנבא הנביא ירמיה על חורבן ירושלים והמקדש, בגלל עוונותיהם של ישראל.

תוכן ההפטר

ה' מתווכח עם ישראל ואומר להם: איזו עולה מצאו בי אבותיכם שנהיו כפויי טובה, רחקו מעלי והלכו אחרי ההבל, ולא זכרו את חסדי עמם, שהוצאתי אותם ממצרים, והולכתי אותם במדבר, ספקתי להם את כל צרכיהם, הבאתי אותם לארץ זבת חלב ודבש. ובמקום להודות לי ולעבוד אותי, הנה עזבו אותי, שהייתי להם כמעין מים חיים שאינו פוסק, כי השפעתני להם רוב טובה.

והם הלכו אחרי בארות נשברים שאין בהם מים, כי הלכו לעבוד אלילים שאין בהם ממש, ואפילו אומות העולם לא מחליפים את אליליהם, למרות שאין בהם ממש, ואם כן כיצד עם ישראל החליף אותי באלילים אשר לא יועילו להם, ובמקום לבטוח בי, הנה נשענים על מצרים ואשור, שיצילו אותם בעת רעתם, ובמקום ללכת בדרכי אבותיהם הקדושים, הנה התנכרו ועשו מעשי תועבה, לכן נרשם עוונכם לפני, וגם אם תרכו במעשים טובים לא יועיל הדבר, כי כבר נגזרה הגזרה שתינתנו ביד האויב בחודש אב. כי למרות אזהרותי שתחזרו בתשובה, הנה נואשתם מעבודתי, והחלטתם ללכת אחרי הבעלים, ואם כך מדוע בעת רעתכם, אתם פונים אלי בבקשה שאעזור לכם, ואיה האלילים הרבים שלכם שאינם עוזרים לכם.

אך עם כל זאת אם תשובו בתשובה באמת ובתמים, הרי תהיו לי לעם סגולה כבתחילה, ואם תשבועו בשמי לאמת בלבד ותעשו צדקה ומשפט, הרי תתעלו בעיני הגוים, שיתברכו בכם שכל אחד יאמר לשני: "ישימך אלהים כישראל", גם כשיתהללו ויתפארו הרי יתהללו בכם שכל אחד יאמר לחבירו "אני מוצלח כישראל".

ירמיהו פרק ב' פסוק ד' – כ"ח, ופרק ד' פסוקים א' ב'.

ד שִׁמְעוּ דְבַר-יְהוָה [א] בֵּית יַעֲקֹב [ב] הִם הַמּוֹן הָעַם וְכָל-מְשַׁפְּחוֹת
בֵּית יִשְׂרָאֵל [ג] הַגְּדוּלִים (מַלְבִּי"ם) אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם (מ"ד): הַכֹּהֵן | אָמַר יְהוָה
מֵה-מִצְאוֹ אֲבוֹתֵיכֶם הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ (רד"ק) [ד] בִּי [ה] עוֹל אִיזָה

עינים והארות

בית ישראל (פסיקתא).

אמר רבי לוי משל למטרונא שהיו לה שני שושבינים, אחד עירני ואחד מבני מדינה, זה שהיה עירני היה אומר לה דברים נחומים, לא בת טובים את, לא בת גנים (השובים) את, וזה שהיה בן מדינה היה אומר לה דברים של קנטורין, לא בת עניים ירודים חפופים את. כך ירמיה על ידי שהיה עירני מענתות היה נכנס לירושלים ואומר לישראל דברים של נחומים, שמעו דבר ה' בית יעקב, אלן מיליא ערובתא הוון אבהתכון עבדין. ברם ישעיה על ידי שהיה בן מדינה מירושלים היה אומר לישראל דברים של קנטורין, שמעו דבר ה' קציני סדום, לא מן פלמתא דעמא דסדום אתון. [א"ר לוי אמוץ ואמציה אחי הוון, ועל ידי שהיה ישעיהו בן אחיו של מלך היה אומר לישראל דברים של קנטורין, כמה דאת אמר ועשיר יענה עזות].

[ד] אפשר לומר כמה שכתב רבינו האר"י זצ"ל, דגלגול ראשון נקרא אב והשני נקרא בן, וכתוב (איוב לג, כט) 'פעמים שלש עם גבר'. וזה שכתוב 'מה מצאו אבותיכם' שהוא גלגול ראשון שלכם, 'בי עול כי רחקו מעלי', ועבירה גוררת עבירה, אפילו מגלגול לגלגול כמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל. ולכן יולכו אחרי ההבל' בגלגול שני, 'ויהבלו בגלגול שלישי'.

ולא אמרו איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים, כלומר שהעלה ובירר ניצוצי הקדושה אשר בארץ מצרים, והוצרך כמה טורח בעבודת ושעבוד

[א] שמעו דבר ה' – ראשי תיבות שדי, שאם תשמעו בקול ה' יהיה שדי עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם, ומכלל הן אתה שומע לאו אם תשמעו תזכו, ואם לאו לא תזכו (עיינ בספר "נשמת חיים" מאת הצדיק רבי חיים משאש זיע"א).

[ב] אמר ר' לוי משל למטרונא שהכניס לה המלך שני הדסים, אבדה אחד מהם והיתה מצירה עליו, אמר לה המלך שמרי את זה (ומעלה אני עליך) כאילו שמרת את שניהם. כך כיון שעמדו ישראל על הר סיני אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אבדו את נעשה, ועשו להם עגל מסכה, אמר להם הקב"ה שמרו את נשמע, כאילו שמרתם את שניהם, וכיון שלא שמעו, אמר הקב"ה שמעו דבר עד שלא תשמעו דבר, שמעו דברי תורה עד שלא תשמעו דברי נבואה. שמעו דברי נבואה עד שלא תשמעו תוכחות, שמעו דברי תוכחות עד שלא תשמעו קנטורין, שמעו דברי קנטורין עד שלא תשמעו קל קרני משרוקיתא (הצוצרות מלחמה), שמעו בארץ עד שלא תשמעו בחוצה לארץ, שמעו חיים עד שלא תשמעון מתים, ישמעו אודניכון עד דלא ישמעו גופיכון [ע"י יסורים], ישמעו גופיכון עד שלא ישמעו גרמיכון, העצמות היבשות "שמעו דבר ה'". ואמר ר' לוי האוון לגוף כנקל לכלים, מה קנקל הזה כשהוא מלא כלים אתה מעשן תחתיו וכולם מרגישים, כך הטו אוניכם ולכו אלי "שמעו ותחי נפשכם". (ילק"ש).

[ג] אפילו בירידתן [כשגטו מדרך ה'] קורא אותם

דבר עֲוֹלָה מֵצֵאוּ בִּי **כִּי רָחֵקוּ מֵעֲלֵי** [1] בגללו, **וַיִּלְכּוּ אַחֲרַי הַהֶבֶל** [2] עבודה זרה

עיונים והארות

אנא משלם לך. בשעה שאמר לו משה "שלח את עמי ויעבדוני" (שמות ז, כו), אמר 'מי ה' אשר אשמע בקולו וגו'" (שם ה, ב). וכיון שהביא עליו עשר מכות אמר "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" (שם טז, כ). אבותיכם במדבר אמרתי להם, "ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו" (שם טז, כו), "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו" (שם פסוק כז), וכיון שאמרו ישראל "נעשה ונשמע" (שמות כד, ז), ואחרי כן עשו את העגל, איבדו את 'נעשה', אמר להם הקב"ה, שמרו 'נשמע' ואני מעלה עליכם כאילו קיימתם שניהם, וכיון שאמרתי להם 'שמעו' ולא שמעו, אבדו את שניהם. (מדרש זוטא איכה א, לא).

אמר הקב"ה לישראל אבותיכם במדבר לא מצאו בי עול, ואתם מצאתם בי עול. אני אמרתי להם זוכה לאלהים יחרם, והם לא עשו כן אלא וישתחוו לו ויזבחו לו, אחר כל הרעה שעשו מה כתיב, וינתחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. (ילק"ש).

דבר אחר, א"ר פנחס בשם ר' הושעיא שהיו מברחים [מגרשים] את השבים [בתשובה] כד"א "ואבריהו מעלי" (פסיקתא דר"כ ד, ו).

[2] יובן כמה שידוע דהחומא כשמשתרש בחטא חס ושלום, מלבד שמטמא גופו, מטמא נפשו, ואף גם זאת נשמו מסילות דרכי ושרשי נשמתו המושרשים בעולמות העליונים שמשם בא השפע, ע"י הטאו נסתמים הצנורות, ואין מימי השפעה נוזלים, ופוגם בכל שרשי נשמתו. וגבר אויב חס ושלום, זילכו אחרי ההבל' בעולם השפל, וע"י כן זיהבלו' בשרשי דרכי נשמתו שפוגם בכל. (חומת אנך)

בחומר ובלבנים, 'המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה וגו'', ובמדבר ששם תנבורת ותוקף הסטרא אחרא וע"י ששים רבוא ומשה ואהרן היה בירור חזק כמו שכתוב בזוהר הקדוש. ואיך אחר כל הטורה לברר ניצוצי הקדושה, עתה בהדבקים בסטרא אחרא, נפלו כמה ניצוצי הקדושה מתורה ומצות. (נחל שורק אות א).

[ה] ובתרגום יהונתן פירש – מה מצאו אבותיכם בדברי שקר שיתרחקו מיראתי.

[1] וא"ר יצחק זהו שמניח ספר תורה ויוצא, דבר אחר אמר הקב"ה לישראל, בני, אבותיכם לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול. אדם הראשון לא מצא בי עול, ואתם מצאתם בי עול. למה אדם הראשון היה דומה, לחולה שנכנס הרופא אצלו, אמר לו דבר פלוני אכול דבר פלוני לא תאכל, וכיון שעבר על דבריו וגרם מיתה לעצמו. נכנסו קרוביו אצלו, אמרו לו תאמר שהרופא עבר עליך מדת הדיון, אמר להם חס ושלום, אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי שעברתי על דבריו. כך בשעה שעבר אדם הראשון נכנסו כל הדורות אצלו, ואמרו לו אי אפשר שהקב"ה גזר עליך מדת הדין שתמות, אמר להם חס ושלום, אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי שעברתי על דבריו, שאמר לי "ביום אכלך ממנו מות תמות" (בראשית ב, יז). הרי אדם הראשון לא מצא בי עול, ואתם מצאתם בי עול. פרעה לא מצא בי עול, ואתם מצאתם בי עול. למה היה פרעה דומה, למלך שהלך למדינת הים והפקיד כל מה שהיה לו אצל עבדו, לאחר ימים בא המלך ממדינת הים, אמר לו תן לי כל מה שהפקדתי אצלך, אמר לו לאו עבדא דידך אנא ולא הפקדת גבאי כלום, מה עשה לו, נמלו ותלאו בגרדון, אמר לו עבדך אנא, כל מה דאפקדת גבאי

שאינן בה ממש **וַיְהִי בְּלֵיל** ובעבור זה גם הם הושפלו ונעשו כדבר שאין בו ממש (מ"ד): **וְלֹא** שבו בתשובה **וְאָמְרוּ אֵיךְ יִהְיֶה** נשוב לעבוד את ה' **הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֶתְנוּ בַּמִּדְבָּר** [III] בלי שנתעה בדרך (מ"ד) **בְּאֶרֶץ עַרְבָּה** שגדלים בה קוצים **וְשׁוּחָה** מקום חפירות עמוקות **בְּאֶרֶץ צִיָּה** מקום שמם שהחום בו ער שם (מלבי"ם) **וְצִלְמֹת** [ט] צלו של מוות (מ"ד) וחושך גדול (רש"י), ולא חסרנו דבר אפילו שהלכנו **בְּאֶרֶץ לֹא-עֵבֶר בָּהּ אִישׁ וְלֹא-יֵשֵׁב אֶרֶם שָׁם** [I] בקביעות (מלבי"ם): **וְאֶבְיֵא אֶתְכֶם** והרי הבאתי אתכם משם **אֶל-אֶרֶץ הַכַּרְמֶל** מקום שדות וכרמים ואילנות טובים (רד"ק) **לֶאֱכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה** ובמקום להיטיב את דרכיכם **וְהַבְּאֵר וְהַטַּמְאֵו** **אֶת-אֶרְצִי** [יא] שעבדתם שם לכוכבים ומזלות (מ"ד), וכפל הענין ואמר, **וְנַחֲלָתִי** ארץ ישראל

עינינים והארות

להכניעם, ולהראות לישראל שאפילו באותן המקומות היה יכול להוריד להם לחם מן השמים ולהוציא להם מים מצור החלמיש, הודיע לכל העולם את גדלו ואת ידו החזקה כי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ. (רמ"ד וואלי במרפא לשון).

[I] א"ר יוסי בר חנינא וכי מאחר שלא עבר היאך ישב, אלא לומר לך כל ארץ שגור עליה אדם הראשון ישוב נתישבה, וכל ארץ שלא גזר עליה ישוב לא נתישבה (ברכות ל"א).

[יא] והמלבי"ם כתב וז"ל: ואביא – אחרי שחשב חטא אבותיהם יוצאי מצרים חושב חטא בניהם, אתכם הבאתי אל ארץ הכרמל – (הגם שאבותיכם חטאו), והיתה תכלית ההבאה שני דברים, א] לאכול פריה – לשבוע מטוב הנשמי, ב] לאכול טובה – באשר היא ארץ מוכנת להשיג בה הטוב האמתי והאושר הנפשי, ובשניהם היו בהפך, כי ותבאו – עת באתם, נגד לאכול פריה

[II] זהו מדבר שור, שנאמר ויצאו אל מדבר שור והוא מדבר כוב, אמרו עליו על מדבר כוב שהוא שמונה מאות פרסה על שמונה מאות פרסה, וכלו מלא נחשים ועקרבים, שנאמר המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב (מכילתא) ואף על פי כן ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו וגו'. מהו צלמות, מקום צל ועמו מות (ילק"ש).

[ט] ואלו הד' לשונות: ערבה ושוחה וציה וצלמות הם כנגד ד' דרגין דרתיכא דמסאבותא, שכנגדן נזכרו בתורה ד' שמות בענין הזה ממש כדכתיב: המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון, וכנגדן הזכיר המשורר ד' שמות אחרים: על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין. ומ"ש: בארץ לא עבר בה איש ולא ישב בה אדם שם לרמוז שאפילו אדם בליעל איש און של הקליפה לא עבר בה ולא ישב שם, בנין דאינון דרגין תתאין דמסאבותא המאוסים אפילו לבעליהם, ואעפ"כ הקב"ה העביר שם את ישראל כדי

הראויה להשראת השכינה **שְׁמַתֶּם לְתוֹעֵבָה** אלילים ודברי תועבה (רד"ק): **ח הַכֹּהֲנִים**

שלפני ה' עובדים כל היום, גם כפרו בטובה ולא הזהירו וְלֹא אָמְרוּ לעם לאמר **אֵיךְ יִהְיֶה**

וְתִפְשֵׂי הַתּוֹרָה חכמי התורה (רד"ק) והסנהדרין (רש"י) שכחו את הטובות שעשיתי עמם **לֹא**

יִדְעוּנִי [יב] לא למדו תורה לשמה (רד"ק) ולא רצו לדעת גודל רוממותי (מ"ד) **וְהָרַעִים** מלכי ישראל

(רד"ק) והשרים (מלבי"ם) **פָּשְׁעוּ בִּי** [יג] **וְהַנְּבִיאִים** נביאי השקר (ת"י) **נִבְּאוּ בַּפֶּעַל** בשם

עינוים והארות

התורה ענוה, 'לא ידעוני' שלכן נקרא שמי ה', ועל כן הם 'תפשי התורה' ולא יודעי התורה, כי כל המתנאה חכמתו מסתלקת (פסחים סו, ב), ונשארו 'תפשי תורה' בבלי דעת, ומלבד מה שכתבתי שמספר אותיות השם ניכר הענוה. (נחל שורק הפטרת פר' בחוקתי אות א).

[יג] אפשר לומר כמה שידוע, שהתלמידי חכמים צריכים לזיחר מאוד אפילו בקלות, דכל העם ילפי מקלקלתא, שאם רואים שהתלמידי חכמים חסידים וענוים ובעלי צדקה בעוניים ומרודם, המון העם אומרים התלמידי חכמים עושים חיובם, וכך נאה להם להתרחק מתענוגי העולם. אמנם אם רואים שהתלמידי חכמים אינם זהירים כל כך בתפילה ולדבר בכית הכנסת ולקבוע סעודתם בכל מקום, ודעתייהו אפרוטה, שואלים מהגבירים וחוזרים ושואלים כלל ופרט וכלל. אז העשירים נשאו קל וחומר בעצמם, זה החכם מדבר בתוך התפלה ובעוד שקורין בספר תורה, ודאי שהוא מותר גמור, ומקילים יותר ויותר. כי אומרים לנו העשירים יש להקל, כי לא נשאנו בעול התורה שעבודא דאורייתא.

ואם חכם אחד יאמר שהוא איסור גמור לדבר בתפלה ובעוד שקורין בספר תורה, יאמרו בלבם, חכם זה מחמיר והוא חסיד שומה, והרי ראינו לחכם כי כן דרכו לעשות, וכן למדין ממנו. שאם הוא נכשל בלשון הרע וגאוה והנופה והמדה

טמאתם את ארצי – במעשים מגועלים מונעים ההצלחה הגשמית, ג] נגד לאכול טובה אמר נחלתי – מצד שהיא נחלת ה' כי אחר שנכנסו ישראל לארץ נכנסה תחת השגחת ה' ונעשית נחלתו, שמתם אותם לתועבה.

[יב] כתב הרב מהרי"ד ז"ל בספר צמח דוד דף רל"ד משם הרב כלי יקר פרשת מקץ (בראשית מא, א) וז"ל, שבחר הקב"ה באותיות הוי"ה לשמו, להורות ענוותנותו, ולהסיר מלב המכחישים השגחתו בתחתונים. לכן בחר באותיות אלו, כי הם המעט בחשבון מכל אותיות התורה. שהרי כל אותיות יעלו בקריאתם לחשבון רב, כגון אלף גימטריא קי"א, בית תי"ב, ואין לך אותיות שחשבונן מועט כאלו. ולי נראה המעם, לפי ששם הויה מורה גדלותו שהוא מהוה היותו, לכן השם מורה ענוותנותו.

והנה הבוטה באדם, הוא מחמת שמכחיש השגחתו בתחתונים, ואם כן אינו מסתכל באותיות שם הויה שהם חשבון מועט מכל האותיות. וזה שכתוב (יו, ה) 'ארור הגבר אשר יבטח באדם ומן ה' יסור לבו', רצה לומר יסור דעתו, שאם היה נותן דעתו באותיות השם, לא היה בוטה באדם, עכ"ל.

וכן יש לפרש פסוק 'הכהנים לא אמרו איה ה'', דהשגחתו בתחתונים כמו שידוע משמו הקדוש שאותיותיו מספרם מועט, 'תפשי התורה' שיעקר

הבעל (רש"י) **וְאַחֲרָי** הפסילים אשר (פ"ד) **לֹא-יִזְעָלוּ הַלְלוּ: ט לָזֶן** טרם אביא עליכם רעה **עַד אָרִיב** אתווכח **אַתֶּם עֵינֵי נְבִיאֵי (רש"י) נְאֻם-יְהוָה** וידעתם שגם **וְאֶת-בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב** אם הם ירעו דרכם כמעשיכם (ת"י): **י כִּי עֲבָרְוּ** כשיתלכו **לֵאמֹר כְּתִיבִים** לעם כתיים שיושבים באייהם (רש"י) **וְרֵאוּ** את מעשיהם **וְקָרָר** ולמדינת קדר שישבו במדבר באוהלים (מלבי"ם) **שְׁלָחוּ מַלְאכִים וְהִתְבּוֹנְנוּ** וחקרו **מֵאֵד** לראות מנהגם **וְרֵאוּ** מעשי העכו"ם ההם, וכי **הֵן [יד] בֵּאת** הִיתָה בניהם **כְּזֹאת** כתועבה הזאת (פ"ד):

עיונים והארות

שמהם לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד וכתיים וקדריים יושבי אוהלים ורועי מקנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהים עמהם למקום שהונים שם ואני נשאתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם אותי כך ת"י ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריים עובדים לאש ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא הניחו את אלהיהם (רש"י). והמלבי"ם כתב וז"ל: הדימיר – אומר שיראו ג' דברים, א] הדימיר גוי אלהים – שלא ימצאו שגוי ימיר אלהיו, ב] שאף גוי – עובד כוכבים שהיא מדרגה פחותה לא יעשה זאת, ג] שלא יעשה זאת גם במקום שיוכל לחשוב למצוא ריוח ע"י התמורה הזאת כי האלהים שממיר אותו המה לא אלהים – ואיך א"כ היה ישראל בהפך, א] שעמי המיר כבודו – ב] שעמי – הגם שהם במדרגה מעולה כי עם מעולה מן גוי, המיר אלהיו, ג] שעשו זאת הגם שהיו להם הפסד שהמיר כבודו בלא יועיל – כי לפעמים ישליך האדם הכבוד בעבור התועלת, ואז הגם שגם זה פחיתות, שיבזה כבודו בעבור תועלת, עכ"פ מרויח תועלת, לא כן אם ממיר כבודו מבלי תועלת שהיא סכלות גדולה (מלבי"ם).

ומאבלות, ושלא לדקדק בביתו בנקיון הירקות וכיוצא, הם עושים יותר ויותר במענות האמורות, וכיוצא הרבה פרטים. ונמצא שהכל תלוי בקולר התלמידי חכמים, וכבר אמרו רז"ל (ב"מ לג, ב) תלמידי חכמים שנגזר להם כזונות, וקל וחומר שהם מחטיאים הרבים, וקל וחומר דיש חילול ה' בכמה אופנים. וזה שכתוב 'ותפשי התורה לא ידעוני' שאני שורה בבית הכנסת, ומדברים ושוחקים וכיוצא בשאר פרטים לא ידעו את ה'. ומוזה נמשך 'והרעים' שהם הגבירים הפרנסים רועי ישראל 'פשעו בי', שדבר קטן שעושה החכם, למדים לעשות יותר ויותר, ומאחר שתופשי התורה והרועים כן, כמוהם יהיו כל המון ישראל. א"נ שכתוב 'ותפשי התורה לא ידעוני' לעמוד בפרץ ואין בפיהם תוכחות, ומי גרם זה, והרועים העשירים הממונים רועי ישראל הן הן אבות נזיקין 'פשעו בי', כמה שאינם מכבדים התלמידי חכמים, ומשום הכי אינם מוכיחים והתורה מתבטלת. אי נמי אפשר 'ותפשי התורה לא ידעוני' הם התלמידי חכמים פשוטים, 'לא ידעוני' שלא העמיקו בתורה להכיר רוממותו יתברך. (צוארי שלל). [יד] כמו אם, אם המיר גוי מהם את אלהיו ואע"פ

יֵאָהֳרָם הַיְהוּדִים הָאֵם הַחֲלִיף גֹּיֵ אֱלֹהִים אֵת אֱלֹהֵיוּ בְּאַחַר, וְלִמְרוֹת שֶׁהָאֱלֹהִים שֶׁלָּהֶם: וְהָמָּה

לֹא אֱלֹהִים אֵלֵא הַבֵּל וְרִיק בְּכָל זֹאת לֹא הַחֲלִיפוּ אוֹתָם: וְעַמֵּי הַמִּיר הַחֲלִיף כְּבוֹדוֹ שֶׁל

מִקוֹם (מ"ד) בְּלֹא יוֹעִיל [101] בַּעֲ"ז שְׂאִין בַּה תּוֹעֵלֶת (רש"י): יב שְׂמוֹ [101] הַשְׁתוּמְמוּ וּיְתַמְּהוּ (רש"י)

עיונים והארות

במטען השופרות. שכן תהיה הסחורה המוחלפת איזו שתהיה, מכל מקום היא תהיה עדיפה מן הקיסמים והשופרות.

לא יצאו ימים מרובים עד שקיבל החותן שני מכתבים משני סרסוריו. הראשון הודיע בשמחה, כי הצליח להחליף את הקיסמים ב... שופרות. והשני הודיע גם בשמחה כי הצליח להחליף את השופרות ב... קיסמים...

כיון שראה החותן כי בפעם השלישית נכשל ב"מסחר" זה, שם יד לפיו ושתק. אך הפעם נטפל אליו חתנו ונסג בו: "הלא הסרסורים האלו הינם סוחרים ותיקים, ובכל זאת נכשלו גם הם בצורה מחפירה כזאת".

שומה שכמותך — השיב לו החותן — הן בידי היו שני מטעני סחורה שאינה עוברת לסוחר, ומה היה לי לצפות מהם יותר מאשר להחליף מטען אחד במשנהו? אבל אתה, הרי היה בידך כסף חי ומזומן ואף על פי כן קנית בו שני מטענים חסרי ערך שכאלה...

כיוצא בזה טוען הנביא: "היהימיר גוי אלהים והמה לא אלהים" — כלום כבר המיר עם כלשהו את אלהיו באל אחר, אף כי יכול הוא לעשות חליפין כאלה, מאחר שגם זה וגם זה לא אלהים המה, והיו מחליפים אפוא אחד במשנהו מבלי לסבול שום הונאה. אולם "ועמי המיר כבודו בלא יועיל" — עמי המיר את כבודו ואת גאוונו, את אלהים חיים, באלילי עץ ואבן, אשר לא יועילו למאומה. (מעיינה של תורה בשם המגיד מדובנא).

[101] ובת"י פירש כל הפסוק בענין אחר וז"ל: "אתאבלו שמיא על כדון על ארעא דישראל

[101] הפסוק יובן על פי משלו: אברך צעיר היה סמוך על שולחן חותנו שנים אחדות, ולאחר מכן נתן לו חותנו את כל נדונייתו ושיגרו לליפציג, כדי שישלח ידו במקח וממכר. האברך שהיה בטלן וביש מזל, קנה תמורת כל הכסף שבירו מספר קרונות מלאים קיסמים לשינים. כשהביא את מקחו אל חותנו קידמו הלה בקול זועה: שלומיאל! סחורה שכזו תהא מונחת שבעים שנה ולא תימכר כולה. באין ברירה שלח את חתנו לבית המדרש ללמוד תורה, ואת מטען קיסמי השינים איחסן בתוך מחסניו.

לאחר שעברו שנים מספר אמר החותן לנפשו: סוף סוף מה יהא בתכליתו של חתני? כלום לצמיתות יהא כרוך על צווארי? חזר ונתן לו סכום כסף ניכר, בתור נדוניה, ושלתו שוב לליפציג לקנות סחורה. אך הוהירו לבל יקנה שוב קיסמי שינים או סחורה כיוצא בזה.

הדבר היה בפרוס הימים הנוראים, נמלך האברך בדעתו וקנה מטען עצום של שופרות, בסכרו כי זהו מיצרך עונתי חיוני מאין כמוהו. כשהביא את מקחו החדש הביתה, לא ידע חותנו את נפשו מרוב כעס: "במלן שכמותך! הלא שופרותיך כבר יספיקו אפילו עד לשופר של משיח", באין ברירה חזר ושלח את חתנו "הסוחר" לבית המדרש, ואת מטען השופרות איחסן ליד מטען הקיסמים.

לימים נמלך החותן בדעתו: מה יעלה בסופם של מטעני "סחורה" אלה? מיד שלח וקרא אליו סרסור מוכשר והציע לו למכור את הקיסמים, ולו גם תמורת סחורה אחרת איזו שתהיה. בו בזמן פנה גם לסרסור שני והציע לו לעשות עסק חליפין גם

שָׁמַיִם וַיִּתְפְּלְאוּ עַל-זֹאת שֶׁהוֹלְכִים אַחֲרַי לֹא יוֹעִיל וְלֹא יִצִּיל וְיִצְטַעְרוּ עַל גּוֹדֵל הַחֹרֶבֶן
 שֶׁחָרְבוּ יִשְׂרָאֵל מְאֹד (מלבי"ם) נֶאֱמַר-יְהוָה: יג כִּי-שָׁתִיב רָעוֹת [יז] רַעָה
 כְּפֹלֵה עָשָׂה עִמִּי שֶׁעֲזָבוּ אוֹתִי, וְהִלְכוּ אַחֲרַי הַאֱלֹהִים, וְזִ"ש אֲתִי עֲזָבוּ שֶׁאֲנִי מְקוֹר | מַעֲיָן
 מִיָּם חַיִּים הַמְּשַׁפֵּיעַ לָהֶם טוֹבָה בְּלִי הַפְּסָקָה (מ"ד) לְחֻצַּב לַחֲפוֹר (רש"י) לָהֶם בְּאֵרוֹת
 בְּאֵרֹת רַבִּים נִשְׁבְּרִים שְׁכוֹתֵיהֶם שְׁבוּרִים אֲשֶׁר לֹא-יִכְלוּ יַחֲזִיקוּ (מ"ד) הַמַּיִם
 כִּי זָבו דֶּרֶךְ הַכּוֹתֵלִים הַשְּׁבוּרִים, כֵּן הֵם הַבוֹטְחִים בֵּאלֹהִים אַחֲרַי (רש"י): יד הַקֶּבֶ"ה וְיִשְׂרָאֵל כִּאֲלוֹ שׂוֹאֲלִים: וְכִי
 הָעֶבֶד מִקֶּנֶת כֶּסֶף הוּא יִשְׂרָאֵל [יח] או אִם-יֵלֵד בֵּית בֶּן הָאֵמָה הוּא לְהִיּוֹת
 נְעוּב, הֲלֹא קִרְאתִי לוֹ בְּנֵי בְכוּרֵי וְאִם כֵּן מִדּוּעַ הָיָה יִשְׂרָאֵל לָבֹז שִׁיבוּ אוֹתוֹ אוֹיְבָיו (רד"ק) וְי"מ
 לְשַׁלֵּל (ט"ז): טו וּמִדּוּעַ (רד"ק) עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל יִשְׁאַנּוּ יִצְעֲקוּ כְּפָרִים [אַרְיוֹת צַעֲרִים] מַלְכֵי
 הַגּוֹיִם וְנָתַנוּ קוֹלָם [טו] וַיִּשְׁתִּיתוּ וַיִּשְׁמְנוּ אֲרֻצּוֹ לְשִׁמְנָה לְשִׁמְנָה (מִצְדוֹת) עָרְיוּ

עינים והארות

להשפיע השפע, רק אותו כוח ולא יותר. וכנגד
 הכת השניה העובדים לעץ ולאבן וגם לפסילים
 אלמים – אמר: שהם עשו דבר גרוע ונבזה, בזה
 שחצבו בארות אשר לא יכילו המים, כלומר,
 מאחר ואין בכוח להשפיע אפילו על עצמם בכלום,
 אם כן, איך ישפיעו טובה לזולתם, כי הרי הם
 נחשבים לכלים ריקים (עין פתח השער – שער בת
 רבים).

[יח] הנביא אומר, כי מצד הטוב והמועיל, צריך
 האדם להשגיח על הצלת עבדו הנאמן, כמו שהוא
 משגיח על בנו, ואם כן אין צריך לומר, שאם היו
 ישראל בגדר בנים – בודאי יש לנו להתפלא איך
 היה לבז, אלא אפילו אם הם בגדר עבדים ויליד
 בית, בכל זאת יש להתפלא ולומר: "מדוע היה
 לבז". (עין פתח השער – שער בת רבים).

[טו] הנתינת קול הוא קמן מן השאגה, נתינת קול

דעתידא למחרב ועל בית מקדשא דעתיד
 לאצטדאה ועל העובדין בישין עבדו עמי לחדא
 אמר ה" עכ"ל.

[יז] ידוע כי בזמנו של ירמיה היו שתי כתות: אחת
 – אנשיה עבדו לצבא השמים – לשמש ולירח,
 בחושבם שהם משפיעים לעולם שפע טוב, וככתוב
 (דברים לג, יד): "ממגד תבואות שמש" – ממגד –
 מן המובחר שבפירות, תבואות שמש – שהשמש
 מבשילה וממגד גרש ירחים – פירות שהירח
 מבשיל אותם, כמו האבטית]. והכת השניה – אלה
 שעבדו לעץ ולאבן, והנביא בדברי מליצתו הוכיח
 את שתי הכתות, לאחת אמר: אותי עזבו מקור
 מים חיים הנובעים מעצמם, והלכו לחצוב להם
 בארות מכונסים, שאין כוח בהם לחדש דבר
 מעצמם לא להרע ולא להיטיב, כי מה שנתן להם
 ה' מתחילת הבריאה, והטביע בכל אחד הכוח

(נצתה) נצתו נשרפו (רש"י), ונשארו מבלי איש ישב בהם (מ"ד):

טז וגם-בני-גף (ותחפנס) ותחפנס הם מצרים שאתם בוטחים בהם לעזרה (רש"י)

[שהיו ממלכה שפלה] ירעוד ישברו לכם את הקדקד הגולגולת (רד"ק) ובת"י פי קטלון גברך ויבזבזון

נכסך: יז ומשיב הנביא: הלא-זאת [כ] תעשה-לך לא בעבור מקרה הזמן (מ"ד), אלא

זאת הרעה באה בגלל עוון (רש"י) עזבך את-יהוה אלהיך: ללכת אחרי אלהים אחרים (רד"ק)

בעת מוליכך מדריךך ה' בדרך: הטובה והישרה (רש"י): יח ועתה שראית שהכל בהשגחה

(מ"ד) מה-לך ללכת לדרך מצרים ולבטוח בהם לשתות מי שחור זה הנילוס

שהטביע בתוכו ילדי ישראל (רש"י) ומה-לך ללכת לדרך אשור ולבטוח בהם לשתות

מי נהר [פרת מ"ז], לבקש מהם עזרה להיות נושע על ידם (מ"ד): יט בסוף תיפך רעתך

[כא] העוון והרעה שעשית יביאו עליך יסורים (רש"י) ומשבותיך השובבות שהלכת בדרכי ליבך

עיונים והארות

שאיננו לשבטים כי רע ומר הוא עוזבך את ה' אלהיך ולא פחדתי אליך, אינו אומר שרע ומר עוזבך את ה' מיראת העונש, אלא מצד אלהותו יתברך, עזיבתו היא רע ומר. ועוד מוכיח לישראל, כי אף על פי שכבר התנסו כמה וכמה פעמים וראו שעל ידי עוובם את ה' — נכשלו, הרי הרעה עצמה שלהם יכולה לייסר אותם וללמדם לקח — כי רע ומר עוובם את ה'. ובכל זאת — ולא פחדתי אליך, הפחד שהייתם צריכים לפחד ממני, הרי הוא מכס והלאה.

וזהו שאומר הושע (הושע יד, ב): "שובה ישראל... כי כשלת בעוונך", כיון שכשלת הרי ידעת נאמנה, כמה רעה היא העבירה לעושיה, או תדע כמה טובה שמירת התורה המביאה לידי מנוחה.

ואומר רע ומר, כי ידוע שיש תרופות שהן מרות המביאות תועלת, אולם כאן — מר וגם רע בלי

הוא הפך הדממה. והשאנה הוא קול גדול הפך קול נמוך ופה הוסיף שאף בנתינת קול לבד נתנו ארצו לשמה (מלבי"ם).

[כ] כלומר, שאותן הצרות באו עליהם מסטרא דזאת שהיא האם המיסרת את בניה, לפי שעזבו את הייחוד הקדוש הויה ואלקים דיקא דאיהו שמא שלים שעולה כמנין יב"ק ברוחב הקדושה, וגם אהי"ה הוי"ה אדניי שעולים גם כן יב"ק והם באורך הקדושה (עי' ספר הליקוטים ח"ב עמ' תקצ"ט) וב' פעמים יב"ק עולים כמנין דר"ך, ודרך הקדש יקרא לה, וז"ס: עוזבך את ה' אלקיך בעת מוליכך בדרך. (רמ"ד וואלי במרפא לשון).

[כא] אומר הנביא לכנסת ישראל, אם אין את רוצה להביט אל המוסר של החכמים והנביאים, הסתכלי אל העונש — רעתך ומשובותיך שעשית עד כה המה יוכיחוך, ודעי מן הנסיון שראית מה

תֹּכַחְךָ יוֹסְרוּ אוֹתְךָ בְּמִכְאוּבִים, וְעֵינַי וְדַעֵי וְרֵאִי תְּבִינִי (מ"ד) כִּי-רַע וְזָמַר יבוא עליך
 [ירושלם], על (ת"י) עֵזְבֶךָ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלֶיךָ ופחד ממני
 לא היה בלבך (רש"י) נֶאֱם-אֲדַנִּי יְהוָה עֲבָאוֹת: כו כִּי הָרִי מֵעוֹלָם הייתי לך לעזרה
 שְׁבַרְתִּי עֲלֶיךָ שֶׁהִכְבִּידוּ עֲלֶיךָ הָאוֹמוֹת נִתְקַתִּי הִסְרֵתִי מוֹסְרֵתֶיךָ מוסרות ועול הגויים
 מֵעֲלֶיךָ וְהֵאמְרֵי לֹא (אֵעֲבֹר) אֵעֲבֹר על דבר ה', אך לא שמרת הבטחתך, ושבת לעבוד
 ע"ז כמו שאת עושה עכשיו כִּי אֶת עוֹשֶׂה אֱלִילִים עַל-כָּל-גִּבְעָה וְגִבְהָה וְתַחַת
 כָּל-עֵץ רֵעֲזָן בכל מקום, וממקום למקום אֶת הוֹלַכְתָּ לְעִבּוֹד עֲכוּרִים כמו צִעְרָה זָנְהָ שֶׁהוֹלַכְתָּ
 וְנוֹסַעַת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְמֵלֵאוֹת תְּאוֹוֹתֶיהָ (רד"ק): כא) וְאֲנֹכִי מִקֶּדֶם נִמְעַתִּיךָ כִּשְׂרָק [כב]
 כְּזִמְרוֹת מִגִּפְן מְשׁוּבָה שְׂבָלָה מֵיַרְעֵ אֲמֹת [כג] אבות הכשרים והצדיקים (רש"י) והיה ראוי שיצא
 מִמֶּנּוּ פְרִי טוֹב וּמְשׁוּבָה וְאֵיךְ נִהְפַכְתָּ לִּי לְסוֹד מֵאַחֲרַי כִּמוֹ סוּרֵי זִמְרוֹת רַעוֹת הַמוֹסְרִים
 מִן־הַגִּפְן אֲשֶׁר כָּל אֶחָד נִבְרָיָה וּזְרָה לְנִסְיָעָה, כֵּאלִילוֹ לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ (רד"ק) וּבִתְ"י אֵיךְ נַעֲשִׂיתָ כִּגִּפְן שְׂאִין
 בָּה הֵנֶפֶן: כב כִּי אִם-תִּכְבְּסִי בְּנִתָּר [כד] חול המיוחד לכביסה ושפשוף

עיונים והארות

הו"ה בניקוד שורק והוא משפיע אל המלכות
 שהיא הכלה הכלולה, וז"ס: ואני נמעתך שורק
 כלו, כלה כתיב, ושורק כלה הוא שרומז אל היוווג
 הנזכר שקבלתו מן הת"ת אמת דיקא, בסוד: תתן
 אמת ליעקב, שהיה מטתו שלמה ולא נמצא פיסול
 בזרעו ח"ו. וז"ש: ואנכי נמעתך שורק כלה זרע
 אמת. (רמ"ד וואלי במרפא לשון).

[כד] יש הבדל בין כיבוס היצוני כמו כיבוס
 הבגדים ובין כיבוס הלב. לכן אומר כנגד תשובה
 היצונית, "כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית
 נכתם עוונך", אבל לעניין תשובת הלב אומר
 (ירמיה ד, יד): "כבסי מרעה (מעוון) לבך ירושלים
 למען תיוושע" (עין מעם לועז).

שום תועלת. ונרמז כאן, שהשפילו את החכמים
 ולכן לא קיבלו תוכחתם, והו"ו "עוובך את ה'", כמו
 שדרשו חכמים על הפסוק (דברים ו, יג): "את ה'
 אלהיך תירא" — ודרשו חז"ל: לרבות תלמידי
 חכמים (פסחים כב.), והו"ו שאמרו (שבת קיט): לא
 חרבה ירושלים — אלא על שביוו ביה תלמידי
 חכמים, שעל ידי כן לא קיבלו תוכחה (עין באורך
 מעם לועז).

[כב] הוספתי לך על שבע מצות של בני נח שש
 מאות ושש כמנין שורק (רש"י).

[כג] והסוד הוא, לפי שכל נשמותיהן של ישראל
 נמשכות מן היוווג של יסוד ומלכות דקדושה,
 וכבר ידוע שהשם של היסוד נשמתו הפנימית

וְתִרְבִּי-לֶךְ: [כה] **בְּרִית** נקיון (רש"י) וי"מ סבון א"נ עשב המנקה, כלומר שתעשו תשובה לא יועיל לך ואעניש אותך כי **נִבְתָּהֶם** נרשם ונחזק ונעשה כתם **עֹנֵךְ לְפָנָי** ויש עוונות דלא סגי בתשובה אלא יסודין ממרקין (רד"ק) **נָאֵם אֲדֹנָי יְהוֹה:** כג כ"כ עונך מגולה שאם תרצי להכחישו לא תוכלי **אֵיךְ תֵּאמְרִי** איך תכחשו ותשקרו לאמר **לֹא נִשְׁמָאתִי** עתה בע"ז **וְאֶחְרֵי הַפְּעָלִים** מעולם **לֹא הִלַּכְתִּי** (מ"ד) **רְאֵי דְרִכְךָ פְּנִיָּא** בעמק מול בית פעור שעבדת הבעל ועדיין דבוק בך **דְּעֵי מַה עָשִׂית** מול בית פעור, וגם עתה בארצך את רצה הלךך ושוב לעבוד ע"ז כ **בְּבִכְרָה קָלָה** נקבת גמל קטנה (רד"ק) ש **מִשְׁרַכְת** [כו] המקלקלת (ת"י) **דְּרִכְיָה** ואינה הולכת בדרך הישר (ע"פ ת"י): **בד הרי את כְּפָרָה** | חמור הבר (רד"ק) שהוא **לְפָד** ורגיל לרוץ **בַּמְדָּבָר בְּאוֹת** בחשק **(נפשו) נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רִוַח** האויר אל הריאות, כדי לרוץ מהר בתאוות לבך, (ע"פ רש"י) **תֵּאֲנַתְּהוּ** [מלשון "אנה לידו"] וכאשר זימנה עצמה ללכת למקום תאוה **מִי יִשִּׁיבָנָה** מי יוכל להשיבה (רד"ק) **כָּל-מִבְּקֵשֶׁיָּהּ** כל המחפשים, המבקשים אותה **לֹא יִיעָפוּ** אינם צריכים להתעייף ולהתיגע (מ"ד), כי **בְּחֻדְשָׁהּ** [כז] **יִמְצְאוּנָהּ** כי חדש אחד יש

עיונים והארות

[כז] כאילו אמר: **בחדש-ה'** שהוא חודש אב כמ"ש. (רמ"ד וואלי במרפא לשון).
יש מפרשים החדש שתשלם הריונה אז היא מלאה וכבדה ואז יוכלו להשיגה ולמצאה כן כנסת ישראל והמבקשים אותה הם הנביאים המוכיחים אותה לשוב אל ה' ולא יועילו אמר כי בחדש שיכבד עליה פשעה ונפלה והוא חדש אב שנפל הבית והוחרב אז ימצאוה ותודה על פשעה כי לא שמעה אל הנביאים כשתראה בחורבנה ויש מפרשים בחדשה בהדושה כלומר בכל עת ימצאו כאלו עתה תחל לרוץ והיא חדשה כמרוצה ויונתן תרגם בזמני ישכחונה (רד"ק). והמלבי"ם פירש כל הפס' בענין אחר עיי"ש.

[כה] ובמ"ד פירש אם תרבי לעצמך בורית לצחצח עצמך ר"ל אף אם תראה לפני הבריות צדקות ומעש"ש הנה לא תועיל בזה כי עונך שאתה עושה בסתר נראה לפני ככתם כי לא העבירים הנתר והבורית כלומר הצדקה שאתה עושה לפני הבריות לא כפרו על העון שנסתר. והמלבי"ם פירש בענין אחר ולפי פירושו אתי שפיר חיבור פסוק זה לפסוק הבא עיי"ש.
[כז] ורש"י פירש משכרת - מחזקת בדרכי נעוריה לשון מסריך סריך ויש לחברו עם שרוך הנעל (בראשית יד) קושרת דרכי נעורתה בלבה. והמלבי"ם פירש שתדבק שרוך פרסותיה בדרכיה שניכר הפסיעה שפסעה שם. וכן נכרו פסיעות רגליך.

בשנה שהיא ישנה ואז היא נלכדת, אף אתם חדש אחד (הוא אב) הוכן לכם כבר מימות המרגלים שקבעו אבותיכם בכיית חנם בו תלכדו (רש"י): כה ובזה את דומה לפְּרָה, שנביאי אומרים לך חזרי בתשובה כדי ש**מִנְעֵי רְגִלְךָ מִיַּחַף** שלא תלכי לגולה ברגלים יחפות, ועי"ז תמנעי את (וגורנד) **וְגִרְוֹנְךָ** מלמות **מִצְמָאָה** בצמא, ואת במקום לקבל תוכחתם **וְהִתְאַמְרֵי** על דברי הנביאים **נֹאֲשׁ** מיואשת אני מעבודת ה', ואין מיחוש בדבריכם (רש"י) **לֹא** אשוב אליו ית' **כִּי-אֶתְּהַבְתִּי זְרִים** עבודת אלילים **וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶיךָ** לעבוד אותם (מ"ד) שרואה אני אותם מצליחים (רד"ק): כו תגיע לכם בושה **כְּבִשֶׁת גִּנְבִי כִּי יִמְצָא** אדם נאמן שנתגלה ונמצא עתה שקרן וגנב (רש"י) **בֶּן הַבִּישׁוֹ** התביישו **בֵּית יִשְׂרָאֵל** בעיני אומות העולם כיון שהיו מוחזקים לעבדי ה', ועתה **הִנֵּה** המון העם **מִלְכֵיהֶם שָׂרִיָּהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם** כהני הבעל **וְנְבִיאֵיהֶם** נביאי השקר נמצאו עובדי ע"ז (רד"ק): כז ותתביישו לכם על אשר אתם **אֲמָרִים לְעֵץ** לפסל העשוי מעץ **אָבִי אֶתָּה** [כח] **וְלֶאֱבֹן** לפסל העשוי מאבן **אֶתְּ (ילדתני) יְלִדְתָּנוּ** אתה יצרתנו **כִּי-פָנּוּ** [הפנו] **אֵלַי עֲרָף וְלֹא פָנִים** כפרו בי ולא רצו לשמוע לי **וּבַעַת רַעְתָּם** כשדואים כי אין אלוהיהם מושיע אותם **יֵאמְרוּ** ויתפללו אלי **קוֹמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ** (רד"ק): כח וכביכול שואל השיי"ת **וְאֵיךְ אֵלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ** תנסו אותם אם **יִקְוֹמוּ** הם **אִם** יוכלו **יֹשִׁיעוּךָ בַּעַת רַעְתָּךְ** ואל תאמר אין לי אלהים אחרים **כִּי** כמו **מִסֶּפֶר עָרֶיךָ** **הֵיוּ אֵלֶיךָ** עשית צורות של אלילים (רד"ק) [ובכל עיר ועיר אלוה אחד (רש"י)], אתה **יְהוֹדָה:** **אִם-תָּשׁוּב** בתשובה **יִשְׂרָאֵל | נֶאֱמַר-יְהוָה** אז **אֵלַי** [כט] **תָּשׁוּב** לכבודך

עיונים והארות

תתקבל כל זמן שלא נחתם גזירתך.

[כח] והמלבי"ם פירש בענין אחר.

[כט] ובת"י פ"י אם תשוב לעבודתי התשובה שלך

וגדולתך הראשונה (רש"י) ולהיות לפני סגולה מכל (מ"ד) **וְאִם-תָּסִיר שְׁקוּצֶיךָ** הפסילים
מִפְּנֵי מארצי ומירושלים עירי (מ"ד), או **וְלֹא תִנּוּד** לא תהיה נע ונד לצאת לגלות (רש"י):
 ב **וְנִשְׁבַּעְתָּ** ואם כאשר תשבע בשמי **חַי-יְהוָה** תשבע רק **בְּאִמֹת** ולא כמו שענה אם
 נשבעים לשיקר (רש"י), ותתנהגו **בְּמִשְׁפַּט וּבְצַדִּיקָה** או **וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ** בישראל ב**גוֹיִם**
 שיאמרו אחד לחברו ושימך אלהים כישראל **וּבּוֹ** [ז] **יִתְהַלְלוּ** [לא] המהלל עצמו יאמר הנה אני
 מוצלח כישראל (מ"ד):

עיונים והארות

אבל כשהם דבוקים עם הקדושה או ישראל הם העיקר ואומות העולם הם המפלה, לפי שמקבלים את המזון שלהם מתמצית ההשפעות שבאות לישראל, וז"ס: והתברכו בו גוים ובו יתהללו. (רמ"ד וואלי במרפא לשון).

[ז] עיין רש"י ורד"ק.
 [לא] כשהיו ישראל דבוקים עם ה"א אז אומות העולם הם העיקר, לפי שההשפעות באות אליהם וניזונים מן העיקר, וישראל הם המפל לפי שניזונים מתמצית ההשפעות שנותנים להם אומות העולם,